

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

MURAT UYURKULAK ROMANLARINDA

SOSYAL VE SİYASAL ELEŞTİRİ

KAAN MARABA

195061002

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ümit AKIN

BANDIRMA, 2024

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

MURAT UYURKULAK ROMANLARINDA
SOSYAL VE SİYASAL ELEŞTİRİSİ

KAAN MARABA
195061002

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ümit AKIN

BANDIRMA, 2024

ETİK BEYAN

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığım ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (...../...../2024)

ÖZET

MURAT UYURKULAK ROMANLARINDA SOSYAL VE SİYASAL ELEŞTİRİ

Kaan MARABA

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden başlayıp günümüze kadar olan Türkiye Cumhuriyeti yakın tarihi büyük toplumsal ve siyasal olaylara sahne olmuştur. Ermeni Tehciri, Nüfus Mübadelesi, Varlık Vergisi, inkılap hareketleri, askeri operasyonlar, azınlıkların siyasi, hukuki, içtimai durumu bunlardan yalnızca birkaçıdır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti bir yandan geçmişin yükünü omuzlamış iken diğer yandan geleceği inşa etmeye çalışmaktadır. Bu süreç sancılı, travmatik, trajik hatta bazen trajikomik bir hal almaktadır. Tarih bu süreci anlatırken her alana nüfuz edememektedir. Böyle durumlarda, sanat ve onun bir kolu olan edebiyat, tür ve teknikleri vasıtasıyla tarihin bu boş bırakılan alanını doldurmak için ideal bir konumda bulunmaktadır.

Murat Uyurkulak 2000 sonrası romancılar arasında dikkat çekici bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserlerinde ironik bir dil kullanan, Türkçeyi ve onun zengin kelime hazinesini elinden geldiğince kullanmaya çalışan bir yazardır. Eserlerinin konularına bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti yakın tarihinde yaşanan olaylar, toplumsal değişimler, yok sayılanlar, aşağılananlar, ötekileştirilenler görülmektedir. Bu çalışmada Murat Uyurkulak'ın yakın tarihe olan sosyal ve siyasal eleştirileri edebi teknikler olan parodi, ironi, hiciv ve pastiş üzerinden incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yakın tarih, Toplumsal Değişim, Eleştiri, Ironi

ABSTRACT

SOCIAL AND POLITICAL CRITICISM IN MURAT UYURKULAK NOVELS

Kaan MARABA

The recent history of the Republic of Turkey, starting from the last period of the Ottoman Empire to the present day, has witnessed major social and political events. The Armenian Relocation, the Population Exchange, the Wealth Tax, reform movements, military operations, the political, legal and social situation of minorities are just a few of them. While the newly established Republic of Turkey has shouldered the burden of the past, it is also trying to build the future. This process is painful, traumatic, tragic and sometimes even tragicomic. History can't penetrate every field while narrating this process. In such cases, art, and literature as a branch of it, is in an ideal position to fill this empty space of history through its genres and techniques.

Murat Uyurkulak is a remarkable name among post-2000 novelists. He is a writer who uses ironic language in his novels and tries to use Turkish and its rich vocabulary as much as he can. When we look at the subjects of his works, we see the events in the recent history of the Republic of Turkey, social changes, those who are ignored, humiliated and marginalized. In this study, Murat Uyurkulak's social and political criticisms of recent history will be analyzed through the literary techniques of parody, irony, satire and pastiche.

Keywords: Recent History, Social Change, Criticism, Irony

ÖN SÖZ

Bu teze karar vermeden önce birkaç yazar belirlemiş ve tüm eserlerini okuyarak bir eleme yapmıştım. Murat Uyurkulak isminde karar kıldım. Düşünce ve eylem düzeyinde ortak noktada buluşmakta zorlanabileceğim bir isim olduğunu söylemeliyim. Fakat üslubu, seçtiği konular ve eleştirel tavrı seçimimi kolaylaştırdı.

Sürekli değişen ve dönüşen bir dünyada yaşıyoruz. Aynı şeyleri söylemek, aynı konuları aynı tekniklerle anlatmak insanların ilgisini cezbetmeyebilir. Ne söylediğimiz kadar nasıl söylediğimiz de önemlidir. Önce muhatabın ilgisini çekmek gerekir. Sonrasında meram anlatılabilir. Murat Uyurkulak siyasi ve bazı kesimler tarafından “sakıncalı” bulunan bir yazar olarak görülmektedir. Seçtiği konular ülkenin kanayan yaraları, tartışmalı, netameli alanlarından oluşmaktadır. Kendisi Türkiye tarihini parodileştirerek okura aktarmıştır. Eserlerini ciddi şekilde okuyanlar metaforik yer, zaman ve kişilerin yerine gerçek yer zaman ve kişileri aktardığında bu ülkenin hikâyesini anlattığı görecektir. Anlattığı hikâyeyi kendi bakış açısından, dünya görüşünden, hassasiyetlerinden süzüp oluşturduğu için herkese hitap ettiğini iddia edemem. Milliyetçi bir dünya görüşüne, militarizme yakın olan insanlara hoş gelmeyeceği kesin. Fakat Murat Uyurkulak’ın bir konuda halka faydalı olduğunu düşünüyorum. Bazılarının konuşmadığı ya da konuşamadığı şeyleri metaforlar ve parodi yoluyla da olsa anlatarak bu ülkenin hafızasını uyarmayı amaçlamıştır.

Tezi hazırlarken sorun yaşadığım durumları sayarsam konu seçimi ve yorum farklarını sayabilirim. Hayata Dönüş Operasyonu ve Pembe Teskere konularında literatür taraması yapmak epey zorladı. Devletin ve hükümetin hassas olduğu konularda kaynak bulmak kolay değildi. Çok eski olmayan bu konularda kaynakları genelde dijital ortamda bulabildim. Henüz kitaplarda yeteri kadar yer almamış konulardı bunlar. Gazetecilerin, akademisyenlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve halkın net bir şekilde taraf olmadığı konulardı. Eleştirenler kadar destek verenler de mevcuttu. İkinci husus da belirlediğim ama yazamadığım konularda oldu. Somutlaştırmam gerekirse devlet, hükümet, asker, halk ve onların bölücü terör

örgütleri ile mücadelesi diyebilirim. Yazarın romanda kurguladığı evren devletin, hükümetin ve halkın bir bölümünün kabul edebileceği bir yer olmaktan çok uzaktı. Var olan ve hala yaşanmakta olan bu mücadele parodi biçiminde romanda yer almaktaydı. Doğrudan isim vererek olayları anlatmak hukuki açıdan büyük sorunlar açabilirdi. Romanda askerlerin köyleri bastığı anlatılıyordu. Basılan bu köylerde insanlar dövülüyor, insanlarla birlikte hayvanlara işkence ediliyor, kadınlara tecavüz ediliyordu. En sonunda da köyler yakılıyordu. Romandaki metaforları günümüz Türkiyesine aktarınca basılan köylerin Kürt köyleri olduğu, bunları yapanların da asker olduğu sonucu ortaya çıkıyordu. Fakat olayı bu şekilde kabul etmek, literatür taraması yapmak ve kanıt bulmak neredeyse imkânsızdı. Devlet zaten bölücü terör örgütlerinin varlığını tanımıyordu. Yapılan askeri müdahalelerin teröristlere yapıldığı söyleniyordu ve bu tür eleştiriler kabul edilmiyordu. Bu alanda kabul edilebilir bir kaynak bulamadığım için bölücü terör örgütleri ve devletin mücadelesi kısmını teze alamadım. Bu tür konular dışında beni zorlayan bir durum olmadı. Tarihe, siyasi olaylara ilgim olduğu için tezi zevkle yazdım diyebilirim. Tehcir, Mübadele, inkılaplar, Varlık Vergisi, 6-7 Eylül Olayları, inkılaplar, askeri operasyonlar, kimlikler ve aidiyetler konularında derinleşme imkânı buldum. Tezi okuyan insanlara da en azından kaynak olarak faydalı olacağımı düşünüyorum.

Bu tezin yazım sürecinde en başta aileme teşekkür ediyorum. Gerekli ortamı ve özeni gösterdikleri için minnettarım. Zor da olsa bitirdiğim bu tez hayatımın en kötü döneminde denk gelmişti. Gerek iş hayatının getirdiği zorluklar, gerekse hukuki birtakım problemlerim sebebiyle tezi yazmayı bırakmayı düşündüğüm dönemler oldu. Süreç uzadığında benden vazgeçmek yerine benimle ilgilenen, çalışmaya, tezi bitirmeye teşvik eden danışmanım Doç. Dr. Ümit Akın'a teşekkür ediyorum. Bu tez bir şekilde sonlandı ise emeği büyüktür. Lisanstan beri arkadaşım olan, sıkıştığım ve bunaldığım zamanlarda bana yardım eden, cesaretlendiren Dr. Derya Güllük'e, ihtiyacım olduğu zamanlarda bilgisini ve yardımını benden esirgemeyen Şükrü Olcay'a teşekkür ediyorum. Çalışmamın edebiyat literatürüne, parodi, ironi, hiciv, pastiş gibi tekniklere ve yakın siyasi tarihe ilgisi olan insanlara katkısı olmasını diliyorum. Umarım amacına ulaşacak bir tez olmuştur.

Kaan MARABA

195061002

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAYI	iii
ETİK BEYAN	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	vii
1. BİRİNCİ BÖLÜM	17
1.1. PARODİ	17
1.2. PARODİNİN BELİRTİLERİ VE OKUYUCUNUN ALIMLAMASI	23
1.3. İRONİ	25
1.4. SATİR (HİCİV)	28
1.5. PASTİŞ	30
2. İKİNCİ BÖLÜM	31
2.1. HAR Romanında Sosyal ve Siyasal Eleştiri	31
2.1.1. ERMENİ TEHCİRİ	32
2.1.2. NÜFUS MÜBADELESİ	40
2.1.3. ŞAPKA DEVRİMİ	44
2.1.4. DİL DEVRİMİ	46
2.1.5. SOYADI KANUNU	54
2.1.6. DERSİM İSYANI	56
2.1.7. VARLIK VERGİSİ	59
2.1.8. TÜRKÇE HARİCİ DİLLERİN YASAKLANMASI	62
2.1.9. HAYATA DÖNÜŞ OPERASYONU	65
2.1.10. PSİKoseksüel KİŞİLİK BOZUKLUĞU, NAMIDIĞER “PEMBE TESKERE”	71
2.1.11. TERÖRİST XIRBOLAR	76
2.1.12. ANAYASA	79
2.1.13. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ	80
2.1.14. VARTO DEPREMİ	83
2.1.16. Çingolar Namıdiğer Çingeneler	86
3. MERHUME ROMANINDA SOSYAL VE SİYASAL ELEŞTİRİ	89
3.1. DİL DEVRİMİ	90
3.1.2. HAYATA DÖNÜŞ OPERASYONU	91
4. BAZUKA HİKÂYE KİTABINDA SOSYAL VE SİYASAL ELEŞTİRİ	93
4.1. ETRAK I BÎİDRAK (AKILSIZ TÜRKLER)	94
SONUÇ	99
KAYNAKÇA	101

GİRİŞ

Tarihi süreçler söz konusu olduğunda nesnel bilgilere ulaşmak büyük çaba gerektirir. Özellikle yenen ve yenilen, ezen ve ezilen olduğunda bu durum daha net ortaya çıkmaktadır. Tarih haklının, mağdurun değil kazananın, muktedirin yönlendirdiği bir alan olarak göze çarpmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun bakiyesi olarak Anadolu topraklarında kurulmuş bir devlettir. Orta Asya'da Hunlarla başlayan süreç Anadolu'da Türkiye Cumhuriyeti olarak devam etmektedir. Yüzüncü yılına yeni girmiş Türkiye'nin kuruluşu ve gelişimi sancılı süreçlerden oluşmaktadır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, geçmişten gelen pek çok sorunu miras olarak almıştır. Borçlar, savaşın getirdiği ekonomik ve sosyal yıkım, etnik sorunlar... Türkiye bir yandan mazinin sorunları ile uğraşırken diğer yandan geleceğin devletini inşa etmeye çalışmıştır.

Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımı sonucunda Osmanlı'ya bağlı pek çok devlet bağımsızlığını ilan etmiştir. Osmanlı Devleti önlem olarak sırasıyla Batıcılık, Osmanlıcılık fikirlerini öne sürse de çözülmeye engel olamamıştır. Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan gibi gayrimüslim milletler bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Osmanlı Devleti bunun üzerine Ümmetçilik politikası gütmüş, en azından Müslümanlar arasında birliktelik sağlayarak eldeki toprakları koruma yoluna gitmiştir. Fakat bu plan da tutmamıştır. Bosna Hersek, Arnavutluk, Mısır, Arabistan gibi devletler ayaklanmış ve süreç sonunda hepsi bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde İttihatçılar eliyle son olarak Türkçülük fikri ortaya atılmıştır. Pek çok devlet bağımsızlığını kazanmış, Osmanlıcılık fikri ile vatandaşlık bağı denen bir şeyin kalmadığı, İslamcılık fikri ile de Müslümanlık bağının yıkıma engel olamayacağı anlaşılmıştır. Elde kalan son şey devletin asli unsuru olan Türk milletine sarılmak olmuştur. Fikir babalarının Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, İsmail Gasıralı gibi isimlerin oluşturduğu Türkçülük fikri yeni kurulan devletin temelini oluşturmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti 1923 yılında ilan edildiğinde elde kalan topraklarda Türklerin dışında Anadolu'nun yerli halkları olan Rumlar, Ermeniler, Kürtler de yaşamaktadır. Bu ırklardan ayrı olarak tarihi süreçte Anadolu topraklarına gelen Yahudiler, Çerkesler de yeni kurulan devletin unsurları olmuştur. Türkiye kuruluşundan bu yana etnik ve dini yönden sıkıntılar yaşamıştır. Kurulan devletin adının Türkiye olması bugün birtakım çevrelerce tartışmaya açılmaya çalışılmaktadır. Cumhuriyetin kurucu kadroları yeni kurulan devletin geçmişte yaşanan sorunları yaşamasını istemediği için önlemler almak zorunda kalmıştır. Ermeni Tehciri ile Anadolu'dan Ermeniler zorunlu göçe tabi tutulurken Balkan devletleri Türkleri Anadolu'ya göçe zorlamıştır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan bu hadiseler neticesinde Anadolu'nun demografik yapısı değişmiştir. Cumhuriyet sonrası Venizelos ve Atatürk ortak bir hareketle ile mübadele kararı almış, bu sefer de Rumlar ile Türkler yer değiştirerek Anadolu'nun Türkleştirilmesi hızlandırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında çıkarılan Varlık Vergisi ile gayrimüslimlere büyük vergiler çıkarılmış, bu vergileri ödeyemeyen, gelecekte kendine Türkiye Cumhuriyeti'nde yer olmadığını düşünenler ülkeyi terk etmiştir. Ülke 1980'li yıllara geldiğinde azınlık sorunu büyük oranda ortadan kalkmıştır. Zira ülkede sayıları yok denecek kadar azalmıştır. Birinci Dünya Savaşı ile başlayan süreçte Rumeli Türksüzleştirilirken Anadolu Türkleştirilmiş ve Türklerin ana yurdu haline getirilmiştir.

Seksenlere gelindiğinde bölücü terör örgütleri vasıtasıyla ülkede yeni karışıklıklar çıkmıştır. Ayrılıkçı Kürtler, Ermeni Asala örgütünün suikastleri ve o örgütle yaşanan mücadeleler, aşırı, marjinal sol hareketler, gerici, irticai faaliyetlerin artması ülkede çatışma ortamının oluşmasına sebep olmuştur. Temeli cumhuriyetin kuruluşuna kadar giden bu olaylar bugün hala etkisini sürdürmektedir.

Tarihi bilgi ve belgeler nesnel olduklarını iddia etmektedirler. Fakat tarih her zaman doğruyu anlatmamakta, bazen eksik kalmakta, bazen görmezden gelmektedir. Bu eksik bırakılmalar, inkârlar, görmezden gelmeler sonradan büyük sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Tarihin bu eksik kaldığı yerlerde sanat ve edebiyat tamamlayıcı rol oynamaktadır. İnsanlar yalnızca tarihi bilgi ve belgelerden değil

sanattan ve edebiyattan da bilgi devşirebilmektedir. Edebiyat bir milletin hafızasını taze tutmakta yardımcısı olabilmektedir.

Murat Uyurkulak milenyum sonrası romancılardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserlerinin konusuna bakıldığında yakın tarihte yaşanan tartışmalı olayları, konuları ele aldığı görülmektedir. Bu tartışmalı olaylar ve konulardan birkaçı şöyledir: Ermeni Tehciri, Türk Yunan Nüfus Mübadelesi, Varlık Vergisi, bazı inkılap hareketleri, askeri operasyonlar, ayrımcılığa uğrayanlar (Kürtler, Çingeneler, Eşcinseller)... Uyurkulak bu konuları işlerken ironik, alaycı bir dil kullanmıştır. Yakın tarihin çetrefilli olaylarını kendine has ironik bir tavırla ele alan Uyurkulak eserlerinde bilhassa *Har* adlı romanında yakın tarihin parodisini yapmıştır.

Geç modern ve postmodern dönem edebiyat ürünlerinde öne çıkan anlayışlardan biri şudur. Ne söylediğin kadar nasıl söylediğin de önemlidir. Geçmişten bugüne edebiyat, toplumların aynası olmuş ve tarihe kaynaklık etmiş, yeri geldiğinde kitleleri hareketlendirici bir güç olmuş, yeri geldiğinde unutulmuş olayların hatırlanmasında, yüzleşmede, hesaplaşmada insanlara yardımcı olmuştur. Özellikle son yüz yıl insanlık için çok zorlu geçmiştir. İki dünya savaşı, atom bombaları, toplu göçler, toplama kampları ve işkenceler, dağılan ülkeler ve onların vatandaşları, terör faaliyetleri, hastalıklar... Tüm bu yaşananlar insan hayatında ve hafızasında derin izler bırakmıştır. Yaşanan, hissedilen bu duyguların dışavurumu her yazarla aynı şekilde olmamıştır. Bilhassa geç modern ve postmodern yazarlar bilinen tür ve şekillerin dışına çıkmış, bazen de üslup özellikleriyle gelenekten ayrılmıştır. Romantik, realist yazarlar olduğu gibi yaşanan bu korkunç ve tekinsiz çağ metaforik, alegorik, grotesk unsurlar ile yansıtmaya çalışan yazarlar da olmuştur. Bazı durumlar bilinen şekillerle anlatılamayacaktır artık. En yakın olanı seçilecek bazen o da yeterli gelmeyecektir. Fakat en azından denenmiş olması, verilen çaba yaşananların yansıtılmasına ve okur tarafından hissedilmesine katkıda bulunacaktır.

Geç modern ve postmodern dönemin “farklı” eserlerine birkaç örnek vermek gerekirse Franz Kafka’nın meşhur eseri *Dönüşüm* den bahsetmek yerinde olacaktır. Romanın kahramanı Gregor Samsa bir sabah uyandığında kendini böcek olarak

bulmuştur. Kafka'nın grotesk unsurları kullanarak yazdığı bu anlatı modern dönemin insan ruhunda yarattığı açmazları, iletişimsizliği, sevgisizliği en iyi anlatan eserlerden biri olmuştur. Gregor Samsa o sabah uyandığında bir böcek olarak değil de insan olarak hayatına devam etseydi, aynı sıkıntıları bir insan olarak yaşasaydı bu kadar dikkat çekebilir miydi bilinmez. Kafka insanı bir böceğe dönüştürerek okuru şaşırtmıştır. Onun bu tarzı eseri dünya çapında en çok okunan eserlerden biri olmasını sağlamıştır. Bir diğer eserden bahsedecek olursak *Sineklerin Tanrısı* romanı dikkat çekici bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci Dünya Savaşı akabinde yazılan bu roman alegorik bir eserdir. Bir grup çocuğun uçak kazası sonrası adada mahsur kalması ve iktidar savaşı için sonrasında yaşananlar romanın olay örgüsünü oluşturmaktadır. Hukukun, kuralların, denetimin olmadığı bir ortamda çocuklar ne şekilde davranacaktır? Kötümser bir havanın hâkim olduğu romanda insan ruhunun karanlık ve aydınlık tarafının savaşı görülmektedir. Bir grup çocuk içgüdüleri ve medeniyetin getirdikleri arasında yalpalamaktadır. Bir anlamda İkinci Dünya Savaşı ve insanlığın halinin alegorisi olmuştur denilebilir. Alegori denince *Hayvan Çiftliği*'ni de hatırlamakta fayda vardır. Görünüşte çocuk edebiyatı ürünü gibi gözükken bu uzun hikâye, hayvanlar üzerinden totaliterliği, insan doğasının kötücüllüğü, sınıf ayrımı gibi kavramların işlendiği kült bir eser haline gelmiştir. Kendisi sosyalist olan Eric Arthur Blair'ın namıdiğer George Orwell'in bu kült uzun hikâyesinin, bir dönem Amerika'da okullarda çocuklara anti komünizm propagandası olarak okutulması da ironik bir durum olarak tarihte yerini almıştır. Bu ve buna benzer eserlerin örneklerini çoğaltmak mümkündür. Burada önemli olan meramın farklı üslup ve tekniklerle de anlatılabilmesi olgusudur.

Murat Uyrkulak politik yönü olan bir yazardır. İşlediği konular genel olarak yakın tarihin tartışmalı, sıkıntılı mevzularıdır. Birkaç örnek vermek gerekirse tehcir, mübadele, varlık vergisi, antidemokratik baskıcı uygulamalar, bazı inkılap hareketleri, askeri operasyonlar, etnik ve cinsel ayrımcılıklar sayılabilir. Murat Uyrkulak Türkiye'nin bu sıkıntılı konularına ironik bir dille yaklaşmış ve parodisini yapmıştır. "Murat Uyrkulak Romanlarında Sosyal ve Siyasal Eleştiri" adını taşıyan bu tez, Uyrkulak'ın eserleri üzerinden cumhuriyet tarihine ve ülkeye dair eleştirel bakışı incelenecektir.

Tezin ilk kısmında teorik olarak eleştirel türlerden sayılan parodinin, ironinin, hiclvin, pastişin etimolojisi, tarihi anlatılacaktır. Bu türlerin edebiyattaki işlevlerinden bahsedilecektir. Tezin ikinci kısmında ise Murat Uyurkulak'ın eserlerinde yakın tarihi temsil eden unsurlar tespit edilecektir. Tespit edilen bu unsurların tarihteki yeri gösterilecek ve eserde nasıl gösterildiği ve işlendiği incelenecektir. Son olarak yazarın konu seçimi ve üslubundan bahsedilecek, neden bu yolu denediğine dair çıkarımlar yapılacaktır.

Murat Uyurkulak'ın Hayatı

1971 yılında Aydın'da doğmuştur. Okula İzmir Çamdibi Devrim İlkokulu'nda başlamıştır. Liseyi İzmir Bornova Anadolu Lisesi'nde tamamlamıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Hukuk, Ege Üniversitesi'nde Sanat Tarihi okumuştur.

Garsonluk, karanlık odacılık, gazetecilik, yayıncılık gibi işlerde çalışan Uyurkulak daha sonraları roman, hikâye ve senaryo da yazmıştır. Milliyet Sanat, Radikal, Gate gibi dergi ve gazetelere yazılar yazmıştır.

İlk romanı “Bir İntikam Romanı” alt başlığıyla çıkan *Tol* (2002) dur. Daha sonra “Bir Kıyamet Romanı” alt başlığı ile *Har* romanını çıkarmıştır. Araya bir hikâye derlemesi sıkıştıran Uyurkulak'ın eserinin adı *Bazuka* olmuştur. Bu hikâye kitabının ardından “Bir Cinayet Romanı” alt başlığı ile *Merhume* (2016) romanı yayımlanmıştır. Altı yıllık bir suskunluğun ardından son romanı olan *Delibo*'yu (2021) piyasaya sürmüştür. *Tol* romanı Mahir Günşiray tarafından tiyatroya aktarılmıştır. Roman Almanca, İtalyanca ve Fransızca dillerine çevrilerek yayımlanmıştır.

Senarist olarak yer aldığı dizi ve filmler şunlardır: *Kayıp Şehir* (2012), *Babam ve Ailesi* (2016), *Üç Kuruş* (2021), *Yakamoz S-245* (2022), *Karanlık Gece* (2022)

Murat Uyurkulak Türkçenin zengin kelime hazinesini sonuna kadar kullanan bir yazardır. Öztürkçecilik gibi bir derdi olmayan yazarın dili yer yer İhsan Oktay Anar'ı andırır. Fakat konu seçiminde farklılaşmaktadır. Uyurkulak, konu olarak

yakın tarihin riskli, tekinsiz, sorunlu konularını seçmektedir. Sağ sol, Alevi Sünni, Türk Kürt gibi çatışmalar, Çingeneler, eşcinseller, travestiler vs toplum dışına itilmiş ya da itilmeye çalışılan ötekiler, açık kalmış tarihi yaralar, tehcir, mübadele, azınlık karşıtı vergiler yazarın konu başlıklarını oluşturmaktadır. İronik bir dili olan yazar tüm bu konuları bazen olduğu gibi bazen de metaforlar, semboller aracılığıyla okuyucuya aktarmaktadır. Milenyum sonrası siyasi romana yeni bir soluk getiren yazar toplumcu gerçekçi bir biçimde olmasa da ironi ve parodi ile toplumuna ayna tutmuş, unutulmaya yüz tutan ya da halının altına süpürülen konuları gün yüzüne çıkarmıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. PARODİ

Kökeni çok eski tarihlere dayanan parodi, tarih içerisinde pek çok süreçlerden geçmiş, farklı kullanım şekilleri ile edebiyat literatüründe yer edinmiştir. Bu durum kesin bir tanımının yapılmasını zorlaştırmıştır. Antik, modern ve geç modern dönemlerin her birinde farklı şekillerde karşımıza çıkan parodi edebiyat tarihinde dönüşümün simgelerinden biri olmuştur.

Aristoteles'in *Poetika* adlı eserinde parodi için “*bir şarkıyı başka bir tonda söylemek, yani bir melodiyi başka ses perdesine geçirmek*” (Eliuz, 2016: 133) demiştir. Bir yapıt değiştirilip yeni bir yapıt ortaya konmaya çalışırken asıl amaç alay etmedir. Aristo'ya ait olan bu tanım parodinin en eski tanımı olarak görülmektedir. Antik çağ yazarlarından bir diğeri Horace, parodinin taklit yollu alay etmek, gülünç duruma düşürmek, alay etmek olduğunu söylemiştir. (Rose, 2016: 23) Householder, antik çağ yazarlarının parodi kelimesini kullanımlarından yola çıkarak bir tanıma ulaşmaya çalışmıştır. Parodi için “*Ölçülü uzunlukta, destan vezninde, destansı sözcükler kullanan ve önemsiz, hicvi veya kahramanlık taşlaması gibi konuları işleyen anlatımcı şiir*” tanımını yapmıştır. (Rose, 2016: 26)

Destansı parodiyi örneklendirecek olursak akla ilk gelen örnek Pigres'e ait olduğu söylenen *Batrachomyomachia* ya da *Farelerle Kurbağaların Savaşı* olarak bilinen eserdir. (Rose, 2016: 27) Eski Atina'da şiir yarışmaları yapılmaktadır. Parodi de tıpkı tragedy ve komedy gibi müstakil bir tür olarak bu yarışmalarda kullanılmıştır. Farelerle Kurbağaların Savaşı bu yarışmalardan günümüze kalmış bir parodi örneğidir. Fabl şeklinde yazılmış bu eser ile destansı kahramanlık metinlerinin

parodisi yapılmıştır. Kahramanları hayvanlardan oluşan bu eserde Pigres, destan şeklindeki metinlerin hamasi üslubunu taklit ederek parodisini yapmıştır.

Antik Çağ yazarlarının parodiye dair görüşleri ve tanımlamalarına bakıldığında alay ve dönüştürüm öğeleri ön plana çıkmaktadır. Var olan bir alt metin vardır ve bu metin değiştirilerek farklı bir ürün ortaya konulmaktadır. Oluşturulan bu yeni ürün de üst metindir. Bu durum alt metin için hem olumlu hem de olumsuz durumlar ortaya çıkarmaktadır. Taklit edilen, değiştirilen eser gülünç duruma düşürülmüş, alay edilmiştir. İtibarı ve etkisi zayıflatılmıştır. Fakat diğer yandan bakıldığında parodisi yapılan eser, tekrar tekrar kullanılarak yok olmasının da önüne geçilmiştir. Parodi kutsal olanı yıkabilir, yüksek olanı aşağı çekebilir, değerli olanı değersizleştirebilir, trajik olanı gülünçleştirebilir fakat ortadan kaldıramaz. Parodinin sınırı bizzat parodisini yaptığı metnin bilinirliği ile sınırlıdır. Özgün, orijinal olanın ortadan kalktığı, yok olduğu bir durum söz konusu değildir. Bu durum parodinin çelişkili yönünü göstermektedir. Bir yandan metin değiştirilip başka bir şeye dönüştürülürken diğer yandan alt metnin devamlılığı sağlanmaktadır. Bu duruma verilecek en iyi örnek Cervantes'in *Don Kişot* adlı eseridir. Eser şövalye romanslarının parodisi iken türün devamını sağlayan bir şövalye romanı gibi okunmuştur.

Parodinin tarihine bakarken “Menippean Satiri” adını taşıyan başka bir türü incelemekte yarar vardır. Menippus adındaki eski bir Yunan yazarının eserlerinden yola çıkılarak adlandırılmıştır. Fragmanlar halinde yazılan bu eser eğitim ve felsefe konularının parodilerileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Petronius'un *Satyricon*'u, *Lucian*'ın *The Judging of the Goddesses*'i, Boethius'un *Consolation of Philosophy*'si bu türde kaleme alınmış eserlerdir. (Cebeci, 2016: 91)

Parodinin, antik komedinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Householder, bunun ne şekilde yapıldığını göstermiştir. “*Kısa trajik, lirik ya da destansı paragrafların (a) büyük ölçüde aynı bırakılarak, (b) bir ya da birkaç kelimenin yerini değiştirerek, (c) farklı sözcüklerle ifade ederek ya da (d) asıl metnin dil bilgisinin ve ölçüsünün taklidinden biraz daha öteye gidecek kadar değiştirilerek komediye eklenmesi anlamında kullanıldıklarını*” söyler. (Rose, 2016: 38)

Antik dönem parodi tanımı, kullanımına dair tüm tartışmalarından sonra Rose parodiyi şu şekilde özetlemiştir. “*Başka bir eseri ya da en basitinden bu eserin kelime dağarcığını önce taklit eden sonra da, eserin “biçimi”ni ve “içeriği”ni, veya üslup ve ana fikrini ya da sözdizimini ve anlamını, bazen ikisinden birini bazense her ikisini de değiştiren*” (Rose, 2016: 69)

Edebiyat Terimleri Sözlüğünde ise parodi şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: “*Bir edebiyat eserinin, gülünç bir şekilde, zekice ve doğal bir espri çerçevesinde taklit edilmesi.*” Esas olarak taklide dayalı, eseri ve sanatkârı alaya alarak komik duruma düşüren ve onu eleştiren bir tür” (Karataş, 2004: 373)

TDK’ye göre parodi şu şekilde tanımlanmaktadır. “*Ciddi sayılan bir eserin bir bölümü veya bütünü alaya alarak, biçimini bozmadan ona bambaşka bir özellik vererek biçim ile öz arasındaki karşıtlık kullanılarak gülünç etki yaratan bir oyun türü*” (<https://sozluk.gov.tr/> , 2023)

Antik dönemden modern döneme geçerken parodi üzerine yazarlar ve fikir beyan edenler çoğalacaktır. Bunlardan biri olan John Florio, parodiyi “*Şiirin bazı kelimelerini değiştirerek şiiri dönüştürmek*” (Rose, 2016: 375) olarak tanımlamıştır. Florio’nun bu tanımı antik dönem yazarları tanımına benzemektedir. Fakat parodi yalnızca destansı şiirleri değil tüm şiirleri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bir diğer yazar Fuzelier, parodiyi “*yanlışlık eleştirisi*” (Rose, 2016: 376) olarak görmüştür. Onun bu tanımı parodiyi satir, hiciv türüne yaklaştırmaktadır. Üslup ve biçim değişimi olan parodiye eleştirel bir görev yüklenmiştir. Böylece parodi yalnızca şekilsel bir değişim değil içerik değiştiricisi halini de almıştır. Fikirleri ile felsefe dünyasında büyük ses getiren ve çokça tartışılan bir isim olan Nietzsche ise parodiye olumsuz bir bakışa sahiptir. Parodi için “*Özgün olmayış ve aslın kahkahasının eksikliği, umutsuzluk kahkahası*” diyerek, şöhretine yakışır bir tanımda bulunmuştur. Nietzsche bu tanımlama ile parodiyi “*asalak*” olarak nitelendiren Martin ile benzer. (Rose, 2016: 376) İki yazarın sözlerinden parodiye olumsuz yaklaştıkları anlaşılmaktadır. Parodinin bir metin üzerinden hareket etmesi, o metnin yapısını ve içeriğini bozması asalaklık, parazitlik, özgün olamayış olarak değerlendirilmektedir.

Modern ve geç modern dönemlerde parodi tanımlaması daha da genişlemektedir. Parodi türü ele alınırken en önemli isimlerden biri de Bakhtin'dir. *Rebalais ve Dünyası* adlı eserinde konuya dair fikirlerini belirtmiştir. Bakhtin parodiye dair görüşlerini karnavalesk tabiri üzerinden tanımlar. Bakhtin, karnavalesk kuramında karnavalın, parodinin ve grotesk unsurların serbestleştirici rolünden bahsetmektedir. Ortaçağlarda karnavallar insanların stresini attığı, baskıdan, sansürden, hiyerarşiden bir süreliğine de olsa uzaklaştığı anlar olduğunu söylemektedir. Karnavallarda kral, rahip, asker, zengin ve yoksul halk kesimi aynı anda eğlenmekte, vakit geçirebilmektedir. Soylular, ruhban sınıfı, askerler, burjuva ve halkın kaynaştığı bir ortamı toplumsal boşalma alanları olarak kabul etmektedir. Bakhtin, parodinin roman aracılığıyla edebiyatta karnavalın işlevini yerine getirdiğini söylemektedir. Parodi edebiyatta yüksek ile aşağının, komik ile ciddinin, dini ile dindışının bir arada olduğu, olabileceği bir tür olarak görülmektedir. (Cebeci, 2016: 93)

Bakhtin'in bu iddialı sözlerine itirazlar gelmiştir. Bayless, parodinin yazıldığı çevreler ile karnaval ortamının birbirine benzemediğini söyler. Zira Latince yazılmış parodiler geniş halk kitlelere yayılmamıştır. Yazılanın ne olduğunu anlamayan ve bilmeyen halkın, parodiye idrak etmesi ve tepki vermesi mümkün değildir. Latince yazılan metni okuyacak kişiler, seçkin okuma yazma bilen aristokratlar ve kilise çevreleridir. Yani parodinin karnaval etkisi yaratacağı, halkın birikmiş stresini tabiri caizse gazını alacağı fikri çok da doğru bir fikir değildir. (Cebeci, 2016, 93) Nitekim şövalye romansların parodisini yapan Don Kişot benzer bir akıbete uğramıştır. Hamasi üslupla, sahte kahramanlıkla dalga geçen eser, onun bir parodi olduğunu anlamayan insanlar tarafından şövalye romanı gibi okunmuştur. Türün eleştirisi ve imhası istenirken türün devamlılığı sağlanmıştır. Bu durum parodinin çelişkili yapısını gösteren örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bakhtin iki tür parodiden bahseder. Dışa dönük parodi ve metinle dayanışma halinde olan parodi. İlk tür parodide hedef metne saldırı söz konusudur. İkinci tür parodide ise metinle dayanışma hali vardır. (Cebeci, 2016: 95)

Bakhtin ve onun parodi hakkındaki görüşlerini yorumlayan, kendisi de parodi kuramcılarından olan Simon Dentith, parodiyi tek bir metin ve onun üzerindeki

değişimlerin sonuçlarından çok daha fazlası olarak görmektedir. Ona göre parodi, tek bir uygulama alanı ya da sınırları belirlenmiş bir edebi türden çok daha fazlasıdır. Parodi çeşitli türlerde karşımıza çıkan ve kapsamı zamana göre değişiklik gösteren bir türdür. Ayrıca parodi anlayışı çağdan çağa farklılık gösterebilmektedir. Belli bir çağda, belli bir dönemde parodi olarak kabul edilen başka bir zamanda parodi olarak görülmeyebilir. Bu durum parodinin tanımını yapmayı zorlaştırmaktadır. Örnek vermek gerekirse eğer parodi bazı dönemlerde meşhur olan eserler üzerinden mesaj verme kaygısı güdüyorsa onun yıkıcılık özelliği tartışılır hale gelmektedir. Zira burada metne saldırı ya da türün ortadan kalkmasını isteme durumu söz konusu değildir. Düzeltilebilir, iyileştirilebilir bir durum görüyordur. Parodi bu yönüyle satir yani hicve yaklaşmaktadır. Eğer parodiyi hedef aldığı metni eleştirdiğini kabul edersek bu sefer de parodinin saldırganlık, yıkıcılık özelliği ön plana çıkmaktadır. İki kullanım şekline bakıldığında ortaya şu çıkmaktadır. Bazı parodiler mevcut durumun devamını istemekte ve bu devamlılığı isterken alt metnin otoritesinden faydalanmaktadır. İkinci kullanım şeklinde ise her türlü otoritenin inkârı söz konusudur. Parodi dilde, edebiyatta, siyasette... baskın unsurlarının dibini oymak, kaidesini sarsmak için kullanılmaktadır. (Cebeci, 2016: 95 96)

Bakhtin ayrıca parodinin melezleştirici özelliğinden bahsetmektedir. (Cebeci, 2016: 127) Bakhtin parodinin araç olarak romanı kullandığını belirtmiştir. Romanlar halk dili ile edebi dili bir arada kullanarak dilin melezleşmesini sağlamaktadır. Bu durum aşağı ve üst tabakayı dil yönüyle birbirine yaklaştırmaktadır. Böylece parodinin, sadece edebiyatta değil toplumsal hayatta da (dil açısından) olumlu bir işlevi olmaktadır.

Shklovsky parodi için: *“Öncelikle karakteristik olarak değerlendirilebilecek bir üslup özelliğini, bir davranış farklılığını ya da alışkanlığını ele almakta, daha sonra bu özelliği komik etkisi uyandıracak biçimde görünür kılmaktadır.”* demiştir. (Cebeci, 2016: 111) Bunu söylerken parodinin komik ile bağlantısına şerh koymaktadır. Zira bir çağda komik görülen bir eserin başka bir çağda trajik olarak görülmesi mümkündür. Bu yönüyle Hutcheon ile birleşir. Hutcheon ile benzer özellik göstermektedir. Hutcheon, parodi için *“Komik olması şart olmayan, farklı şekillerde yapılan tekrar”* (Rose, 2016: 378) tanımını yapmıştır. Bunların dışında Sklovsky,

parodinin genç dalın kanonizasyonu için bir araç olduğu görüşündedir. Düşük kabul edilen bir tür parodi sayesinde üst seviyelere gelebilmektedir. Burada yine Cervantes akla gelmektedir. Yazdığı *Don Kişot* romanıyla şövalye romansları ve bu türün hamasi üslubuna saldırmıştır. Parodinin bir özelliği de saldırdığı metni bünyesinde barındırmasıdır. *Don Kişot* şövalye romanına yönelik bir saldırı, bir eleştiri olduğu halde, bu türün özelliklerini kendinde bulundurması sebebiyle şövalye romanı olarak okunmuştur. (Cebeci, 2016: 112)

Modern dönemden geç modern ve son modern dönem kuramcılarına gelindiğinde karşımıza yeni isimler çıkmaktadır. Bunlardan biri olan Genette, *Palimpsest* (1982) adlı yapıtından parodiye dair fikirlerinden bahseder. Genette'e göre parodi, bir üst metin (hypertext) ve bir alt metin (hypotext) olmak üzere iki metinden oluşmaktadır. Alt metin parodinin konu edindiği, dönüşüme uğrayan özgün metindir. Üst metin ise özgün metinde yaşanan değişimleri ifade etmektedir. Üst metnin unsurlarının alt metni değiştirmesi olayına “parodik dönüşüm” adını vermiştir. Genette ayrıca benzer türlerden bahseder. Parodinin, pastiş, travesti, transpozisyon gibi türlerle akraba olduğunu belirtir. (Cebeci, 2016: 73)

Hutcheon parodiyi “*komik olması şart olmayan farklı şekillerde yapılan tekrar*” olarak tanımlamıştır. (Rose, 2016: 378) Antik dönem ve modern dönemden günümüze yaklaştıkça parodinin tanımlanmasının da farklılaştığı görülmektedir. Parodide komik öğesi zorunlu olarak görülmemektedir. Alt metinde yaşanan herhangi bir değişim yeterlidir. Hutcheon bu şekilde düşünenlerden yalnızca biridir.

Hutcheon parodiyi oluşturan alt metin ve üst metnin her zaman çatışmalı olacağı ön kabulüne karşı çıkmaktadır. Ona göre çoğu kez, ele alınan alt metinle üst metnin ilişkisi taklidin ötesine geçmez. Bu taklit farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Alt metne duyulan saygı ve hayranlık, metnin gücünden ve itibarından yararlanma şeklinde olabilir. Bir diğer kullanım şekli de alt metnin araçsallaştırılmasıdır. Parodistin amacı alt metne saldırmak, onunla hesaplaşmak olmayabilir. Asıl hedefi dış dünyadır ve onunla çatışmak hesaplaşmak istemektedir. Parodist alt metni hedef olarak kullanmaktan ziyade onu bir araç olarak kullanarak yazdığı üst metne, parodiye otorite kazandırmada kullanabilmektedir. (Cebeci, 2016: 139)

Geç modern dönem yazarlarından bazılarının parodi tanımı ise şu şekilde karşımıza çıkmaktadır. Baudrillard, parodiyi, “*Güç, amaç ve farklılıktan yoksun*” olarak görürken Macherey, “*Çekişme ve çarpılma*” olarak tanımlamıştır. Üçüncü dünya edebiyatı ve ulusal alegori makalesi ile tartışmalara sebep olan Fredric Jameson parodinin yerini pastişin aldığını pastişin boş parodi olduğunu belirtmiştir. Parodiye dair eleştirel ve olumsuz görüşleri daha önce bahsedilen Nietzsche ve Macherey isimlerini anımsatmaktadır. Görüldüğü üzere parodi üzerine çokça tanım vardır. Antik dönemden beri varlığını sürdüren bu tür bazen gözde bir sanat formu olurken bazen de eleştirilerin odağı haline gelmiştir. (Rose, 2016: 377)

Parodi, parodinin tanımı, kullanım alanı, işlevi, sınırları üzerine pek çok yazarın çalışması vardır. Yukarıda zikredilen isimlerin fikirleri parodiyi genel hatlarıyla göstermiştir. Aralarında derin farklar olduğu kadar benzer noktalar da mevcuttur. Benzer noktaların en önemlisi değişim ve dönüşüm olgusudur. Parodi bir değişmeyi, dönüşmeyi, başka şekilde söylemeyi göstermektedir. Edebiyat alanında pek çok kez kullanılan parodi, türlerin değişmesine, dönüşmesine hatta bazen güçlenmesine yarayan bir araç olarak görülmüştür.

1.2. PARODİNİN BELİRTİLERİ VE OKUYUCUNUN ALIMLAMASI

Parodi yapılırken belli bazı işlemler uygulanır. Bir alt metin ve bu alt metnin parodisini oluşturan bir üst metin vardır. Parodist bazı uygulamalarla alt metni dönüştürmektedir.

A) *Alıntı yapılan metnin tutarlılığındaki değişiklikler*

1) *Anlamsal değişiklikler:*

a) *asıl metnin ana fikrinde ya da vermek istediği mesajda yapılan görünüşte anlamsız ve saçma olan değişiklikler*

b) *daha anlamlı, ironik ya da vermek istediği mesajda yapılan değişiklikler*

2) Kelime seçiminde ve/veya asıl metinden alınan kelimelerin gerçek veya mecazi işlevlerinde yapılan değişiklikler

3) Sözdizimsel değişiklikler (anlamı da etkileyebilir)

4) Zaman kipi, kişi veya diğer “cümlesel dilbilgisel” özelliklerdeki değişiklikler

5) Parodisi yapılan eserlerden seçilmiş veya yeni olan paragrafların yan yana getirilmesi

6) Yeni bağlamın taklit edilen metinde yarattığı çağrışımlardaki ya da diğer bağlamsal (ve “cümle ötesi) değişikliklerdir.

7) Bir dilin kelime dağarcığındaki topluluk dili, birey dili veya diğer unsurlarında meydana gelen değişiklikler

8) Şiir parodilerinin ana fikrinin yanı sıra ölçüsünde veya ritminde ya da drama veya nesir eserlerinin “biçimsel” özelliklerinde meydana gelen değişiklikler

B) Dolaysız İfadeler

1) Parodisi yapılan metin, parodici veya okuyucu hakkındaki yorumlar

2) Parodi okuyucusu hakkında yapılan veya parodi okuyucusu için tavsiye edilen yorumlar

3) Parodici hakkındaki yorumlar

4) parodinin tümü hakkında yapılan yorumlar

C) Okuyucu Üzerindeki Etkileri

1) Parodisi yapılan metne dair beklentilerinin çatışması sonucu ortaya çıkan şok, sürpriz ve mizah

2) Parodisi yapılan metnin okuyucusunun fikirlerindeki değişim

D) Normal ya da beklenen üslupta veya parodinin konusunda meydana gelen değişiklikler (Rose, 2016: 59 60)

Sayılan maddeler parodi ve parodinin oluşturulma sürecini, okuyucunun parodiyi ne şekilde fark edeceğini kapsamaktadır. Peki okuyucu parodiyi anlamadıysa, fark etmediyse parodinin olmadığı söylenebilir mi? Bu kısım tartışmalıdır zira bazı yazarlar parodisi yapılan metnin bilinmemesi durumunda parodinin mümkün olmadığı söylemektedir. Burada okurun entelektüel düzeyi ve parodinin kime hitap ettiği gibi sorular ortaya çıkmaktadır. Bazı parodi türleri halkın, sıradan insanın anlayacağı kadar basit düzeyde gerçekleşirken bazı parodiler daha üst düzeye hitap etmekte ve anlaşılabilirlik için belli bir çabaya ihtiyaç duymaktadırlar.

Parodinin teorik kısmını kapatmadan önce benzer ve akraba türlerden bahsetmek yerinde olacaktır. Zira bu türler bazen kesin sınırlarla birbirinden ayrılırken bazen de birbirlerini araç olarak kullanmaktadırlar. Bu durum kavramların karışmasına sebep olmaktadır. Parodi ile en çok anılan türler başta ironi ve satir olmak üzere travesti, pastiş türleridir.

1.3. İRONİ

İroninin tarihine bakıldığında araştırmacılar Platon'un diyaloglarını başlangıç noktası sayma eğilimindedirler. Platon'un hocası Sokrates fiziksel olarak şişman, çirkin, komik görünümlü bir insandır. Buna karşın keskin bir zekaya, iyi bir kişiliğe sahiptir. Sokrates'in bu durumu ironinin simgesel tanımını oluşturmaktadır. Zarfa değil mazrufa bak sözünün karşılığı gibidir. (Cebeci, 2016: 259)

İroninin genel olarak kullanım alanı üçe ayrılır. Bunlar retorik, satirik ve höristik kullanımdır. Retorik etkili ve güzel konuşma sanatıdır. Eskiler talakat demektedirler. İroni retorikte konuşmacının sözünü güçlendirmeye, etkisini artırmaya yarar. Satirik ironi toplumsal ve bireysel sorunların ifşasında kullanılır. İroni, satirin etkisini artırmaktadır. Höristik kullanımda ise okuyucunun farkındalığı artırılmaktadır. Tüm bunlardan ayrıca bir de yazarın kendisini koruyan ironi türü vardır. Bu ironi türünde yazar, tehlikeli, sakıncalı ya da öyle olduğu düşünülen

konulara değinirken kendini korumaya almaktadır. Herhangi bir davadan, siyasi soruşturmadan korunabilmek için bu yöntemi kullanır.

Kendini koruyan ironiden bahsederken birkaç örnek vermek yerinde olacaktır. Erasmus'un, Deliliğe Övgü adlı eseri kendini koruyan ironiye örnek gösterilebilir.

Erasmus normal şartlarda söyleyemediği şeyleri deliliğin ardından söyleyerek amacına ulaşmıştır. Türkiye'den bir örnek vermek gerekirse akla ilk gelen kişi Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır. Günlük konuşma dilini ve İstanbul'un mahalle hayatını romana getiren yazar olarak bilinen Gürpınar, tehlikeli saydığı fikirleri sıradışı insanlara söyleterek kendini korumaya almaktadır. Gürpınar yobazlığa, boş inançlara, hurafelere, dine ve dinin pek çok kuralına karşı bir insandır. Bu fikirlerini romanlarında makul insanlara değil delilere, kaçıklara, namussuzlara, züppelere söyletmiştir. Onun bu tavrı, kendisini dönemin siyasi ortamından ve halkın öfkesinden kurtarmıştır denilebilir. Fakat bu durum Gürpınar'ın sanatına ve inandırıcılığına zarar vermiştir. Çünkü insanlar saygıdeğer ya da öyle olduğu düşünülen fikirleri bir deliden, züppeden, namussuzdan, hırsızdan duymak istemezler. Bu durum romanın inandırıcılığı ve ikna ediciliğine zarar vermiştir. (Moran, 2011: 147)

İroninin edebiyata iyileştirici katkısının olduğunu düşünenlerin sayısı oldukça fazladır. Buna karşın fazla ironinin sorun oluşturacağını düşünen yazarlar da vardır. Kierkegaard onlardan biridir. Gülme, ironi, mizah üzerine düşünen ve yazan felsefecilerden biridir. Kierkegaard ironinin aşırı kullanılmasının sıkıntı duygusunu beraberinde getireceğini söylemiştir. Ona göre her şeyin ironisinin yapılması hayatın ve edebiyatın daha sıkıcı hale gelmesine sebep olacaktır. Sürekli bir yerlere, bir şeylere gönderme yapmak sabitlenemeyen ironi durumunu oluşturur. Bu durum çözümlenememiş çatışmaları beraberinde getirir. İroni sorunu dile getirip çözümü sun(a)madığında okurda yorgunluk, sıkıntı, ümitsizlik gibi duygular ortaya çıkmaktadır. Nihayetinde ironi enflasyonu oluşturmaktadır. (Cebeci, 2016: 305)

İroninin sık ve aşırı kullanımının faydasız olacağını söyleyen bir başka kişi Muecke'dir. Muecke ironide "azalan fayda ilkesi" denilen olguyu ortaya atmıştır. Buna göre aynı ironi aracını tekrar tekrar kullanan yazar eserine zarar vermektedir.

Zira bir eserde ironik bir tavrın, tekniğin tekrarı kendinden bir öncekine göre daha zayıf kalacaktır. Yazarın ironiyi dozunda kullanması yararına olacaktır. (Cebeci, 2016: 306)

İroni ve parodi akraba türler sayılmaktadır. Birbirlerinden faydalanmaktadırlar. İroni yapan yazar metnini daha karmaşık bir hale getirmek için parodinin imkânlarından faydalanabilir. Aynı şekilde parodi de ironinin imkânlarından faydalanabilmektedir. (Cebeci, 2016: 85) Parodiler, şart olmasa da genel olarak komik, alaycı, mizahi metinler olarak ön plana çıkmaktadırlar. Onlara bu yolu açan ironinin alaycı dilidir. Bu iki tür birbirinin imkânlarından faydalanarak kendilerini daha güçlü hale getirmektedir denilebilir.

İroni ve parodi arasındaki farklardan bahsetmek gerekirse ironinin parodiden daha karmaşık bir yapısı olduğu söylenebilir. İronide açık mesaj ile örtülü mesaj arasındaki fark parodideki kadar belirgin değildir. İronide örtülü mesajın gizlenmesi, sezdirilmesi esastır. İronide gizlenmesi gereken unsur parodide tam tersi bir şekilde açık edilmektedir. Bu kuralın tersi de görülebilmektedir. Kolay bir şekilde kendini açığa vuran ironiler olduğu gibi zor anlaşılır parodi örnekleri de mevcuttur. Bir diğer fark da parodi, metinlerarasılık üzerinden hareket eder. İroni ise metnin içinde işini görmektedir. (Cebeci, 2016: 86 - 87)

İroni yalnızca metin üzerinde oynanan bir oyun değildir. Hayata karşı bir bakış, bir tavır alış da simgeler. *“İroni ile mizahın aksine bir komikliği yakalamaktan ziyade, insanı/okuyucuyu sarsmak hedeflenir ve insanın gerçek karşısındaki kayıtsızlığına vurgu yapılır. Bu nedenle ironik anlatımda (eğer ortaya çıkıyorsa) gülünçlük amaç değil sonuçtur. İroni, kimi zaman incitici gerçeklere “neşe” katmaktır. Bir gerçeğin, bir doğrunun “neşeye” büründürülmesidir. Muhatabını acı acı güldürmeyle dışlar.”* Necip Tosun’un ironiye yüklediği anlama bakıldığında gülünçlüğün amaç değil sonuç olduğunu, ironinin ters giden birtakım şeylere bir tepki olduğu görülmektedir. Ironinin eleştirel ve düzeltici yönüne dikkat çekmeye çalışmaktadır. Sözlerine şu şekilde devam etmektedir: *“Yazar her ne kadar saçmalığı/karşıtlığı tarafsız bir şekilde anlatıyor gibi gözükse de, metnin gerisinde ağır bir eleştiri vardır. Toplumsal yapı, tarihsel yanlışlıklar, yaşanan saçmalıklar, bürokratik açmazlar, yanlış algılayışlar ironinin gücüyle mahkum edilir.”* (Tosun, N

“Öyküde İronik Anlatım”, Edebiyatta Paradoksun Biçimi: İroni-1, Hece Edebiyat Dergisi , S. 124, Nisan 2007, ss. 84)

Necip Tosun’un yazdıkları dikkat çekicidir ve üzerinde durulmaya değerdir. İnsanlar düz anlatımdan her zaman etkilenmemektedir. Michel Butor’un da dediği gibi “*Değişik gerçeklere değişik anlatı biçimleri denk düşer*” (Ecevit, 2018: 17) Modern dünyada insanlar artık ne söylendiği kadar nasıl söylendiğine de bakmaktadır. Bu sebeple okuyucuyu şaşırtacak, onu şok edecek, dikkatini çekecek bir dil, üslup, teknik gerekmektedir. İroni bu durumda etkili bir araç konumundadır. Teze konu olacak Murat Uyurkulak’ın eserleri, ironik dilin bolca kullanıldığı metinlerdir. Yazar toplumsal sorunları, travmaları, çatışmaları görmektedir. Bir yazar, romancı olarak tüm bunları bir şekilde yansıtmak, aktarmak isteyecektir. Fakat bilinen bir şekilde, klasik bir tarzda aktarmak okurların çok da ilgisini çekmeyebilir. Olağanüstü zamanlardan geçilmektedir. Savaş, nükleer bombalar, terör, salgın, küresel iklim değişiklikleri... Tüm bunlar ara vermeden insan hayatına etki eden unsurlar olarak ortada durmaktadır. Geçmişten bugüne birçok kez yazılıp çizilmişlerdir fakat artık farklı şekillerde yazmak, okuyucuyu sarsmak, dikkatini çekmek gerekmektedir. Günümüzde postmodern tarzda yazılan ironi ve parodinin bolca kullanıldığı hikâye ve romanlar gözümüze çarpmaktadır. Eserleri incelenecek Murat Uyurkulak bu yazarlardan biridir. İroni ve parodiyi ustalıkla kullanarak yakın tarihin parodisini yapmıştır.

1.4. SATİR (HİCİV)

Oxford English Dictionary göre kelime “satura” dan türemiştir. Hem antik dönemde hem de modern dönemde bilinen ahlaksızlıkların ya da ahmaklıkların alay konusu edildiği şiir olarak tanımlanmaktadır. (Rose, 2016:114)

Satir üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, monolog satir, parodik satir ve anlatılardır. Anlatılara Voltaire’in Candide eseri örnek verilebilir. Bunların haricinde dramatik satirler de bulunmaktadır (Cebeci, 2016: 171)

Horace’a göre satir önceleri bir eğlence olarak başlamıştır. Sonradan bireye yönelerek acımasız bir saldırı şeklini alınca yasa ile sınırlandırılmaya çalışılmıştır.

Satir bir sanat formu olarak görülmeyip insanları eğitmek amacıyla kullanılan bir tür olarak görülmüştür. Kullanım alanı sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Buna göre satir tek bir konuya yönelmeli, ahlaki olmalı ve kötülüğü yermelidir. (Cebeci, 2016: 178) Alexander Pope satirin bu ahlaki durumunu kabul eder ama ekleme yapar. Ona göre satir yazarı kötülüğü mağlup etme inancını kaybetse dahi en azından “kendi zevki için” yazmaya devam etmelidir. Bu şekilde en azından satir yazarı öfkesini boşalmış olur. (Cebeci, 2016: 179)

Satirin karakteristik özelliklerine bakacak olursak şu unsurlar göze çarpmaktadır. Güncel ve yerel alanlara yönelmektedir. Abartılı ve grotesk özellikler göstermekle birlikte gerçekçidir de. Genel olarak yumuşak bir tür değildir. Sert bir üslubu vardır, şoke edicidir. Ve komiktir. (Cebeci, 2016: 182)

Günümüz satir kuramcılarında George Test’e göre satir dört temel bileşenden meydana gelmektedir. Bunlar güldürücü/komik, oyun, saldırı, yargılama unsurlarıdır. Satirin saldırganlığı simgesel bir saldırganlığı temsil eder. Bu saldırganlık gerçek dünyaya değil kurgusal dünyaya ve karakterlere yönelik bir saldırganlıktır. (Cebeci, 2016: 185)

Satir kuramcıları satirin amaçlarına dair fikirler ortaya atmaktadırlar. Frye’ göre satir halk arasındaki eski, köhne, boş inançları sarsmakta, peşin hükümleri, dogmatik inancı sarsmaktadır. Satirin bu yönü bile önemli bir işlevi olduğunu göstermektedir. Ball’a göre satir hedef aldığı şeyi iyileştirip düzeltmekten daha çok başkalarını uyarma işlevi görmektedir. Üstlendiği ahlaki görev maziye yönelmek, geçmişte olanları düzeltmek değil geleceğe yönelmek, geleceği kurtarmaktır. (Cebeci, 2016: 185)

Satir ve parodi arasındaki farklara değinmek gerekirse parodinin hedef aldığı metni kendi bünyesine katma zorunluluğu olduğu görülmektedir. Bir alt metin ve alt metnin parodisi yapılmış bir üst metin olmalıdır. Satir de ise bu durum şart değildir. Satir taklit, alıntılama, çarpıtma gibi yöntemler sayesinde daha önceye ait bir metne dayanma zorunluluğu yoktur. Bunun dışında satirdeki eleştirelilik parodide her zaman bulunmak zorunda değildir. Komik olmayan parodi türleri de mevcuttur. (Cebeci, 2016: 84)

1.5. PASTİŞ

Günümüzde birçok sanat dalında kullanılan pastiş teriminin kökenine inildiğinde İtalyanca Pasticcio kelimesi karşımıza çıkmaktadır. Birçok farklı malzemeden oluşan hamur ya da pasta anlamına gelmektedir. Mutfağa, yemeğe ait bir tanım olan pasticcio kendi kulvarından çıkarak sanat terimi halini almıştır. Tablolardan ilham alınarak yapılan yeni tanımda pasticcio için farklı eserlerdeki motiflerin bir araya getirilmesi denmiştir. Oxford English Dictionary de pastiş için benzer bir tanımlama yapmıştır. Pasticcio, farklı malzemelerin karıştırılması, karışım, karışmak, düzensiz olarak tanımlamıştır. (Rose, 2016: 104)

Sözlük “Pastiche, Pasticcio” kelimesini *“herhangi bir yazarın farklı orijinal eserlerinin verdiği birtakım güdülerden oluşan ve bu sanatçılardan bağımsız bir şekilde yaratılmış orijinal eser izlenimi verecek şekilde yeniden bir araya getirilen taklit ya da sahte şey”* olarak tanımlamaktadır. (Rose, 2016: 102)

Pasticcio'nun kısa bir geçmişi vardır. Çoğu kez parodi ile eş anlamlı olarak kullanılsa da parodiden farklı özellikler göstermektedir. Pasticcio'da hedef metin, alt metin eleştirmek ya da komik olmak zorunluluğu bulunmamaktadır. Daha nesnel bir derlemeyi oluşturduğu için parodiden ayrılır. (Rose, 2016: 103)

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1. *HAR* Romanında Sosyal ve Siyasal Eleştiri

Murat Uyrakulak'ın ikinci romanı olan *Har* “Bir Kıyamet Romanı” alt başlığı ile çıkmıştır. Fantastik, alegorik ve ironik bir roman olan *Har*'ın konusu kısaca şu şekildedir. Netamiye adında tekinsiz, savaşların, sorunların eksik olmadığı bir ülke vardır. Bombaların patladığı, insanların birbirini anlamak yerine sürekli yargıladığı, öldürdüğü güvensiz bir ortam vardır. Melekler bu düzeni değiştirecek “seçilmiş” bir kişiye ihtiyaç duyarlar. Bu “seçilmiş” kişi ülkenin doğusunda askerlik yapan bir askerdir. Bu asker beklenmedik bir şekilde ölünce planlar değişir. Büyük A (Tanrı) ikna edilerek ölen askerin yerine abisi Numune seçilir. Fakat Numune makul bir kişi

değildir. Roman, Numune ve onun maceraları üzerinden ilerler. Tarihiyle, tarihinde yaşananlarla yüzleşmek istemeyen bir toplum, bir şekilde geçmişi unutamayan ve unutamadıkça da yamulan insanların hikâyeleri Türkiye yakın tarihinin panoramasını oluşturmaktadır.

Romanda anlatılan olaylar parodi şeklinde aktarılmıştır. Kişiler, olaylar ve mekânlar gerçek adlarıyla değil yazarın kurgusu ve uydurma adlarıyla görülmektedir. Romanda Türkiye ve Türkler Netamiye ve Netam olarak adlandırılmıştır. Kürtler Xırbo, Ermeniler Topik, Rumlar Cacik, Çingeneler Çingo olarak isimlendirilmiştir. Surlukent Diyarbakır'ı, Devşehir İstanbul'u, Körşehir Eskişehir'i işaret etmektedir. İlahi katları simgeleyen kahraman adları da takma isimlerden oluşmaktadır. Bunlardan Büyük A Tanrısı, Lizara Azrail'i, Tefail Şeytanı temsil etmektedir. Olaylar doğrudan aktarılacak yerine ironik bir dille dönüştürülerek aktarılmıştır. Bunlardan bazıları Hayata Dönüş Operasyonu, pembe teskere, soyadı kanunu olarak gösterilebilir. Türkiye'nin yakın tarihine ilgili bir okuyucunun dikkatli bir şekilde okuyunca yazarın kimi ve neyi anlattığı net bir şekilde anlaşılacaktır.

2.1.1. ERMENİ TEHCİRİ

İmparatorluktan ulus devlete dönüşen Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bugüne kadar etnik unsurların sıkıntılarını çekmiştir. Ermeni Tehciri bu sıkıntıların başında gelmektedir.

Fransız Devrimi, etkisi itibarıyla yerel olmaktan öte evrensel bir nitelik kazanmıştır. Devrimin yaydığı fikirlerden biri olan milliyetçilik çok uluslu milletlerin sonunu getirmiş ortaya pek çok yeni devlet çıkmasına neden olmuştur. Tebaasında pek çok ırkı barındıran Osmanlı Devleti de bu devrimin yaydığı fikirlerden nasibini almıştır. “Self determinasyon” yani ulusların kendi kaderini tayin ilkesi gereğince ülkedeki azınlıklar ayaklanmaya başlamış ve pek çoğu bağımsızlığını ilan etmiştir.

Osmanlı Devleti yaşanacak sorunları tahmin edip birtakım önlemler almıştır fakat bu önlemler dağılmayı önleyememiş, yalnızca geciktirmiştir. Azınlıklar ve ülkenin diğer vatandaşları için Tanzimat ve Islahat Fermanları yayımlanarak onların da ülkedeki Türk ve Müslümanlar gibi can, mal ve ırzlarının devletin koruması altında olduğu söylenmiştir. Farklı etnik unsurlardan oluşan devletin eşit vatandaşlık üzerinden yönetileceği belirtilmiştir. Olumlu mesajlar ileten bu iki ferman istenilen sonucu vermemiştir. Ekalliyetler bağımsızlık konusunda ısrarcı olmuş ve çöküş dönemini yaşayan Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

Anadolu'da yaşayan Ermeniler de bağımsızlık isteyen, kendi devletini kurmayı arzulayan milletler kervanına katılmıştır. Ermenilerin ağırlıklı olarak Anadolu coğrafyasında, Türkler ile Kürtlerin yoğun oldukları yerlerde yaşamaları bağımsızlık isteklerinin önündeki en büyük engeldir. 19. yüzyılın sonunda iyice belirginleşen bu istekler neticesinde Anadolu'da pek çok isyan ve karışıklık çıkmıştır. Bu isyanlar bölgede yaşayan halkları birbirine düşürmüş ve bir arada yaşama inancını ortadan kaldırmıştır. Ermeni tehciri bu karmaşık dönemde önlem olarak öne sürülmüş fakat etkisi büyük olmuştur.

Ermeni Tehciri 1. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin Anadolu coğrafyasında bir sorun yaşamamak için ortaya çıkardığı bir karardır. Bu kararlar Ermeniler savaş bitene kadar Suriye'ye ve Anadolu dışına çıkarılacak savaştan sonra ülkelerine döneceklerdir. Düşüncede bu şekilde aktarılan plan uygulamada bekleneni verememiştir. Göç sırasında pek çok sorun yaşanmıştır. Daha önce köyleri Ermeniler tarafından basılan ve insanlık dışı uygulamalara maruz kalanlar öç alma duygusu ile kabilelere saldırmıştır. Pek çok çete ve eşkiya otorite boşluğunu fayda bilip göç eden Ermenilerin mallarına konmuş, bazılarını öldürmüştür. Bunun haricinde göç ederken yolda, hastalıktan, susuzluktan, açlıktan ölenler olmuştur.

Ermeni Tehciri yıllardır tartışılan ve Türkiye üzerinde siyasi şantaj unsuru olarak kullanılan bir olay haline gelmiştir. Hal böyleyken konu üzerinde nesnel yaklaşımlar bulmak zorlaşmıştır. Tehcir konusunda pek çok kaynak öne sürülmektedir. Dönemin resmi yazışmaları, kanunları, telgrafları, ülkede yaşayan yabancı diplomatların, askerlerin, misyonerlerin günlükleri ve anıları gibi kaynaklar öne çıkmaktadır.

Yusuf Halaçoğlu Türkiye'nin önde gelen tarihçilerinden biridir. Yakın tarihin en önemli olaylarından biri olan Ermeni Tehciri konusunda araştırmaları olan, konuya hâkim tarihçilerdendir. *Sürgünden Soykırıma Ermeni İddiaları* adlı kitabında resmi belgeler ile konuya değinmiştir. Osmanlı Devleti genel talimatnameler dışında sevk edilenlerle ilgili açıklayıcı, durumu özetleyici yazılar göndermiştir. 29 Ağustos 1915 tarihli telgrafta zorunlu göç ve sebebi şu şekilde açıklanmıştır: “Ermeniler bulundukları bölgeden çıkarılarak bildirilen yerlere göç ettirilecektir. Bunun amacı hükümet karşıtı işlerden alıkoymak ve bağımsız bir Ermeni devletinin ve meclisinin oluşmasını engellemektir. Bu kimselerin imhası söz konusu değildir. Göç sırasında kabilelerin güvenliği sağlanmalıdır. Daha önce de bildirildiği gibi asker aileleri, ihtiyaç dahilindeki sanatkarlar, Protestan ve Katolik Ermenilerin göçü zorunlu değildir. Kafilelere saldırıda bulunanlar ve bunlara yol veren jandarma ve memur görevlerinden alınıp askeri mahkemelerde yargılanacaktır. Vilayetler ve sancaklar sorumluluk makamı kabul edilecektir.” (Halaçoğlu, 2015: 56 57)

Halaçoğlu'nun yayınladığı bu telgraftan çıkarılan sonuçlar şunlardır. Ermeniler artık Türklerle bir arada yaşayamaz duruma gelmişlerdir. Bağımsızlık istekleri bu coğrafyada Ermenilerin hayatlarını riske atmıştır. Osmanlı Devleti topraklarında Ermeni Devleti kurulmasına müsaade etmeyecektir ve en sert tedbirleri almaktan kaçınmayacaktır. Nitekim kitlesel olarak göç kararı verilmiştir. Küçük bir kesimin dışında (Katolikler, Protestanlar ve ihtiyaç dahilindeki Ermeniler) çoğu Ermeni yaşadıkları yerden sürülmüştür. Ermeni çetelerin yaptıkları göç kabilelerine saldırı riskini artırmıştır. Hükümet telgrafta bu konuya da değinerek kabilelerin güvenliğine özen gösterilmesi gerektiğini belirtmiş, buna engel olmayan aksine yol verenlere de askeri mahkeme uyarısını yapmıştır.

Ermeni Tehciri konusunda Talat Paşa ve Cemal Paşa'nın anıları önemli bilgiler içermektedir. Bu iki isim Enver Paşa ile birlikte o dönemin en ünlü ve yetkili kişileridir. İttihat ve Terakki partisinin tepe kadrosunu oluşturmaktadırlar. Yönetim bu üç ismin kararları ve politikaları ile şekillenmiştir. Tehcir kararı çıkarken verilirken ülke İttihat ve Terakki Partisi'nin yönetimi altındadır ve bu isimlerin anıları Tehcir Kanunu'nu anlamamıza yardımcı olmaktadır. Enver Paşa daha çok askeri kimliği ile öne çıkarken Talat Paşa ve Cemal Paşa siyasi olarak öne çıkmıştır.

Cemal Paşa'nın hatıratına bakıldığında kendisi Ermenilerle yaşanan sorunun müsebbibi olarak Rusları görmektedir. Bağımsızlık sözü verilerek Ruslar tarafından kışkırtılan Ermenilerin Türklerin üzerine sürüldüğünü, Türklerin meşru müdafa hakkını kullandığını belirtmiştir. Karşılıklı çatışmalar neticesinde altı yüz bin Ermeninin öldüğü sözlerine karşılık Cemal Paşa, bir buçuk milyon Türk ve Kürt insanın hayatını kaybettiğini belirtmiştir. (Kabacalı, 2019: 413)

Esas olarak askeri bir önlemden başka bir şey olmayan göç ettirme, vicdansız ve karakersiz insanların elinde bir faciaya şekli almıştır (Kabacalı, 2018: 72) diyen Talat Paşa'nın anılarına bakıldığında sürecin öncesine dair tespitlerinin Cemal Paşa ile benzerlik gösterdiği açıktır. Enver Paşa'nın sürece dair yazdıkları şu şekildedir: 1878 Osmanlı Rus savaşından beri bölgedeki Ermeniler, Türkler ve Kürtler ile çatışma halindedir. Bağımsızlık peşinde koşan Ermeniler Rus silahlandırması sonucu pek çok köye baskınlar düzenlemiş, oradaki halka insanlık dışı uygulamalarda bulunmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı'na girilirken Enver Paşa Ermeni Patriğini yanına çağırarak uyarmıştır, olaylar bu şekilde devam ederse sert tedbirler alınacağını söylemiştir. Yapılan bu uyarı bir işe yaramamış ve olaylar devam etmiştir. Daha önce Van'da yaşanan olaylar ülkedeki diğer illere de sıçramıştır. Muş, Bitlis illerinde de kargaşa yaşanmıştır. Bunun üzerine "Ermenilerin göç ettirilmesi (tehciri) kanunu çıkarılmıştır. Kanun sonrası olaylar daha da büyümüştür. Bir süredir hazırlıkta olan Ermeniler ülkenin dört bir yanında olaylar çıkartmıştır. Van, Bursa, Adana, Adapazarı, Şebinkarahisar, Urfa, İzmir, Samsun, Karahisar, Zeytun bu bölgelerden birkaçıdır. (Kabacalı, 2018: 61-71)

Talat Paşa süreci özetlerken öz eleştiri yapmaktan kaçınmamıştır. Kanunun tamamıyla uygulanmasına karşı çıkmıştır. Tehcir sırasında yaşanan aksaklıklar ve ihmallerden bahsetmiştir. Zira jandarmaların ve polislerin bir kısmının savaş sebebiyle askere alındığı için yerlerine askeri disiplinden yoksun milisler atanmıştır. Bu durum otoriteyi ciddi manada sarsacak bir hamledir. Talat Paşa bu otorite boşluğunun, göçün güvenliğini sarsacağını düşünmüştür. Nitekim böyle olmuştur. Göç sırasında güvenlik zafiyetinden yararlanan eşkıyalar, yağmacılar, intikam hissiyle gelenler (ailesi Ermeniler tarafından katledilen, tecavüze uğrayan Türkler ve Kürtler), kafileden pek çok insanı yaralamış, pek çoğunu öldürmüştür. Valilerin ve

devlet memurlarının yeterli önlemleri almaması Ermeniler ile Türk ve Kürt halklarını karşı karşıya getirmiş, istenmeyen sonucunda olaylar yaşanmıştır. Tehcir sırasında kimi saldırılardan, kimi açlıktan kimi de hastalıklardan sebep hayatını kaybetmiştir.

Tarihi vesikalar nesnel belgelerdir. Ülkelerin tarihinde yaşanan olayları anlamaya çalışırken bu belgelerden istifade edilmesi gereklidir. Fakat bu belgelerin yaşanan olayları eksiksiz aktardığı iddiası doğru değildir. Tarafgirlik ve bilimsel olma iddiası olayları yorumlamakta ve aktarmakta eksikliklere yol açabilmektedir. Bu durumlarda sanat ve onun dalları devreye girmektedir. Yazılan romanlar, hikâyeler, şiirler, çizilen resimler, bestelenen müzikler, oynanan tiyatrolar... Tüm bu sanat eserleri tarihi belgelerin bıraktığı boşluğu doldurarak, bir anlamda, tarih bilimine yardımcı olmuştur denilebilir.

Murat Uyrkulak *Har* adlı romanında hayali bir ülke kurmuştur. Kurduğu hayali ülkenin adı Netamiye'dir. Netamiye'de yaşanan olaylara bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihinin parodisinin yapıldığı görülmektedir. Tehcir, nüfus mübadelesi, inkılap ve devrim hareketleri, ağır olan ve ayrımcılık içeren vergiler, askeri operasyonlar... Yazar tartışmalı olan bu konuları kurmaca bir ülkeden ve hayali kahramanlar üzerinden vererek hem edebi açıdan iddialı bir roman çıkarmış hem de olası bir mahkemelik sürecin önüne geçmiştir. Zira romanda geçen konular, bugün hala hem ülke içinde hem de ülke dışında tartışılmaktadır. Bu konularda kesin hüküm vermek kişiyi hukuki açıdan zor bir duruma düşürebilmektedir. Nitekim yakın zamanda bu duruma örnek oluşturacak bir olay meydana gelmiştir. Nobel ödüllü yazar Orhan Pamuk İsviçre'de yayınlanan *Das Magazin* adlı dergiye "30 bin Kürt'ü ve 1 milyon Ermeni'yi öldürdük. Türkiye' de kimse bu durumu konuşmaya cesaret edemiyor ama ben ediyorum" demiştir. Onun bu sözleri üzerine kendisine dava açılmıştır. Dava sonucunda manevi tazminat olarak para cezasına çarptırılmıştır.

(<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/30-bin-kurt-u-1-milyon-ermeni-yi-oldurduk-icin-6-bin-tl-17381651> , Erişim, 2023)

Orhan Pamuk'un yaşadığı bu durum Ermeni Tehciri konusunda ülkenin hassasiyetlerini net şekilde göstermektedir. Ermeni meselesinde tek taraflı yorumda bulunmak kişiyi hem toplum nezdinde hem de kanunlar önünde zor durumda

bırakmaktadır. Murat Uyurkulak fantastik öğelerle, metaforik unsurlarla yazdığı romanında bu tehlikenin önüne geçmiştir. Nihayetinde yazılan bir edebi eser ve bir kurgudur. Romandan resmedilen ülke Türkiye olsa da yazar rahatlıkla bu durumu inkâr edebilir. Zira karakterler, zaman ve mekân hayali ve kurmacadır.

Ahd-i Müstakbel, Bab 04, Teşrif

... Büyük dedem hiç konuşmaz, hep çalışmış, na böyle göbeğine kadar sakalı, pala pala bıyıkları varmış... Bi gün tarladayken duyuyo, askerlerin yaklaştığını... Zaten önceden çalınmış kulağına, bütün Topikler'i yedikleri... Kazmayı attığı gibi koşup geliyo köye, bakıyo ki çoktan başlamışlar, evlerden toplayıp toplayıp götürüyorlar Topikler'i... Bizim komşuların evine sıra gelmemiş daha, kapıyı sıkı sıkı kilitlemişler, topik topik oturuyorlar içeride ... Büyük dedem oturuyolar içerde... Büyük dedem çalıyo kapıyı, sesleniyo, açın diyo... Pek sevip sayıyolar dedemi, güveniyolar, açıyolar... Hemen bizim eve diyo dedem, hadi, çabuk olun... Ana baba Topikler, çocukları al sadece diyo, hepimizi barındıramazsın, bizi bırak, çocukları al... Olmaz diyo dedem, hepiniz geliceksiniz... Alıyo Topikler'i saklıyo evinin altındaki gizli geçide... Askerler geliyo, komşu evde kimseyi bulamayınca dedemin kapısına dayanıyorlar... Büyük dedem, burda biz hep gayritopiğiz diyo, bizden başka kimse yok evde... İnanmıyorlar, hallaç pamuğu gibi atıyolar evi... Küçük Topikler'den biri hastaymış, dayanamıy, öksürüyo... İşte o öksürükten sonra bütün Topikler'i yemişler, Topik yemeyi reddeden gayritopikleri de tutuklamışlar... Bi tek babamın babası kaçıp kurtulmuş, lakin o da yenen onca Topik'i görünce iflah olmamış, yamulmuş... Sonra biz hep böyle yamuk olmuşuz... (Uyurkulak, 2017: 198)

Yazar alıntılanan paragrafta bir hikâye anlatmaktadır. Olayın zamanı ve mekânı belirsizdir. Kahramanlardan ve onların betimlenmesinden çıkarımlarda bulunmak gerekmektedir. Topikler, gayritopikler ve askerlerden oluşan insanlar vardır. Askerler, Topikleri toplayıp öldürmektedir. Karşı koyanları da tutuklamakta hatta onları da ortadan kaldırmaktadırlar. Burada Topiklerden kasıt Ermeniler'dir. gayritopikler de Müslüman olan Türk, Kürt insanlardır. Ermeni Tehciri'nin en yoğun olduğu ve çatışmaların en sık yaşandığı yerlere bakıldığında Doğu Anadolu Bölgesi öne çıkmaktadır. Ermeniler vilayet-i sitte denilen illerde (Erzurum, Van, Elaziz,

Diyarbakır, Sivas, Bitlis) Ermeni Devleti kurma istekleri vardır. Osmanlı Devleti'nde Dersim Elaziz'e bağlı bir yerdir ve Doğu Anadolu'da bulunan bir bölgedir. Romanda anlatılan sakalı uzun dedenin Dersimli bir Alevi olma ihtimali vardır. O dönemde Ermeni komşularını kaotik ortamdan korumak isteyen insanlar devletin kolluk güçlerini de karşısına alabilmektedir. Yazar romanda iyi niyetli bir dedenin iyilik yapayım derken gördüğü manzara karşısında delirip yamulduğunu anlatmıştır. Yüz yıl önce bu topraklarda yaşananlar herkesin kaldırabileceği yükler değildir. İnsanlarda derin izler, travmalar oluşmuştur. Yaşanan her hadisenin tarih kitaplarında yer alması mümkün değildir. Sanatçılar verdikleri eserlerle tarihin bıraktığı boşluğu doldurarak toplumsal hafızaya katkıda bulunmuşlardır.

Yazarın vicdan yapıp karşı tarafın hislerini ve yaşadıklarını anlatması normal karşılanabilir bir durumdur. Fakat olayın diğer tarafının yaşadıklarının anlatılmaması eleştiriyi ve vicdan muhasebesini eksik bırakmaktadır. Devlet kurma hayali ile yıllardır beraber yaşadıkları insanlara cephe alan, dış ülkelere aldıkları silahlarla çete kurarak köy basan, insanları öldüren, kadınlara tecavüz eden, köyleri yakan Ermenilerden bahsedilmediğinde tarafsızlık yitirilmiş, muhasebe yanlış olmuştur ve eksik kalmıştır denilebilir. Bugün Balkanlardan ve Kafkasya'dan gelen binlerce Türkün acısı yok sayılmaktadır. Ermenilerin Doğuda, Türklere ve Kürtlere yaptıkları insanlık dışı uygulamalar milletin hafızasında tazeliğini korumaktadır. Türkiye'de yaşayan Ermeniler, Rumlar, Yahudiler bugün neredeler sorusunda bir sıkıntı yoktur. Fakat Selanik'te, Üsküp'te, Vardar'da, Erivan'da yaşayanlar bugün nerede sorusunun da cevap bulması gerekmektedir. Bir tarafın acılarını sürekli öne sürmek ama diğerlerini yok saymak, az bulmak doğru bir yaklaşım değildir. Nesnelliğe aykırıdır.

Tarih insanların doğadaki gibi birbirine galebe çalması şeklinde ilerlemektedir. İnsanlık ne yazık ki kendinden olmayana çoğu kez gaddarca davranmıştır. Türkler, Kürtler ve Ermeniler Anadolu'da artık bir arada yaşama kültüründen uzaklaşmıştır. Hayatta kalanın Anadolu'yu yurt edineceği sürecin kazananı Türkler ve Kürtler olmuştur. Kaybeden Ermeniler ise bu topraklardan sürülmüştür. Eğer bir teşebbüs varsa sonuçları da vardır. Ermeniler bağımsız Ermenistan teşebbüsünün acı sonuçlarını yaşamıştır. Yazar Murat Uyrkulak, olaya Ermenilerin tarafından bakarak bir vicdanî tatmin yoluna gitmiştir. Onların acılarına

kayıtsız kalmamıştır. Romanlarında onlara yer vererek ülkenin hafızasında var olduklarını göstermiştir.

Murat Uyurkulak, tehcir ve o esnada yaşananları romanında anlatırken edebiyatın en verimli tekniklerinden biri olan parodiyi kullanmıştır. Var olan bir metni değiştirmek, dönüştürmek, eleştirmek, kaynak yapmak için kullanılan parodi tarihi çok eskilere dayanan bir tekniktir. Hatta tür mü yoksa teknik mi tartışmaları hala devam etmektedir. Çoğunlukla muhataba yergi, alaya alma amacı taşımaktadır. Bunu yaparken sıklıkla ironiyi, alayı kullanıyor olsa da her zaman ironik ve alaycı olmak zorunda değildir. Hutcheon, komik özellikler barındırmayan, yalnızca dönüştürülerek yeni biri biçimde ifade edilen parodilerin de olduğunu belirtir. Parodistin asıl amacının herhangi bir olayla hesaplaşmak olabileceği ve ele aldığı metni ya da konuyu bir araç olarak kullanabileceğini söylemiştir. Murat Uyurkulak'ın Ermeni Tehciri parodisi komik özellikler barındırmayan bir parodidir. Bu yönüyle Hutcheon'un parodi anlayışına yakındır.

Yazar romanda Ermeni meselesini anlatırken parodileştirmiştir. Bu teknikle ülke, yer ve kahraman adlarını değiştirmiştir. Türkiye romanda Netamiye olarak geçmektedir. Tekinsiz bir ülke olan Netamiye'de insanlar hatırladıkça delirmektir. Bu insanlar Yamuklar olarak adlandırılmaktadır. Her birinin ayrı bir öyküsü vardır. Bunlardan biri olan dedenin yamulması tehcir zamanına denk düşmektedir. Topikler olarak adlandırılan Ermeniler sürülmekte, öldürülmektedir. Buna engel olmaya çalışan, olamayınca ve yaşananlara şahit olunca delirmiş, yamulmuştur.

Murat Uyurkulak, bu ifadeleri gerçek kişiler ve adlar vererek aktarsaydı muhtemelen kendisine dava açılacaktır. Zira daha önce bu gibi ifadelerde bulunanlar davalarla yüzleşmiştir. Orhan Pamuk bunlardan biridir. Yazar bir edebiyat tekniği olan parodi sayesinde hem dava tehlikesini savuşturmuş hem de düşüncelerini roman vasıtasıyla okurlarına aktarmıştır.

2.1.2. NÜFUS MÜBADELESİ

Nüfus mübadelesi, Türkiye Rumlarının Yunanistan Türkleri ile değişimidir. Yunanistan'ın Selanik kentinde yaşayan Ermeniler de mübadele konusu edilmiştir

fakat nüfus değişimi ağırlıklı olarak Türkler ve Rumlar arasında yaşanmıştır. Nüfus Mübadele Antlaşması 30 Ocak 1923'te imzalanmıştır. (Yıldırım, 2006: 173) Antlaşma 1923 yılında imzalanmış olsa da mübadelenin kökeni Balkan Savaşlarına kadar dayanmaktadır. 1. Balkan Savaşı'nı kazanan Bulgaristan Çatalca'ya kadar gelince pek çok Rumelili Müslüman Anadolu topraklarına göç etmek zorunda kalmıştır. Bulundukları yerde can ve mal güvenliği olmayan Türkler çareyi Anadolu'ya göç etmekte bulmuştur. Bu durum pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Evlerinden ve mallarından olan muhacirler düzenli bir iskâna tabi tutulamamışlardır. Aynı dönemde cepheden dönen binlerce yaralı da var olan göçmen sorununu büyötmüştür. Dönemin İstanbul valisi Cemil Topuzlu, şeyhülislamdan izin alarak Ayasofya dâhil pek çok büyük camiye hastane haline getirerek yaralıların bakımını sağlamıştır. 1914'te yaşanan bu olaylar Rumelili Türkler ile Anadolu'daki insanlarda derin izler bırakmıştır. Artık Türkler ve gayrimüslimler arasında intikam duyguları ortaya çıkmaya başlamıştır. (Aktar, 2004: 26)

1.Dünya Savaşı ve peşine yaşanan Kurtuluş Savaşı Anadolu ve Rumeli için kesin değişimin işareti olmuştur. Hem Venizelos hem Ankara Hükümeti mübadeleyi istemektedir. Ulus devletler siyasi istikrar ve güven ortamı için homojen bir yapıyı oluşturmak istemektedirler. Karmaşık bir ırk yapısı ulus devletler için bir tehdit olarak görölmektedir zira. Bu sebeple kendilerinden olduklarını düşündükleri insanları kendi topraklarına almayı dışarıda kalanları ise sürmeyi, mübadele etmeyi düşünmektedirler. Bu fikir düşüncede kalmayıp uygulamaya geçmiştir. Türk-Yunan Nüfus mübadelesi bu düşüncelerin eyleme geçmiş halidir. 30 Ocak 1923'te imzalanan Mübadele Antlaşması ile Anadolu Türkleşirken Rumeli ve bilhassa Yunanistan Rumlaşmıştır.

Yapılan mübadele iki halkın insanında da derin izler bırakmıştır. Yüzyıllarca yaşadıkları topraklardan, evlerinden, işlerinden, anılarından kopartılan insanlar gittikleri yere uyum sağlamakta sorun yaşamışlardır. Mübadillerin iskânında zaman ve ehil insanların eksikliği sıkıntıları daha da büyötmüştür.

Mübadele yalnızca iki halkın yola çıkarak yer değiştirmesi olayı olmayıp pek çok acıyı içinde barındıran tarihi bir karar olmuştur. Tarihin arka planını anlatarak onun tamamlayıcı unsuru olan edebiyat, geçmişini daha iyi anlamamıza, olayları farklı

yönleriyle yorumlamamıza imkân sağlamaktadır. Murat Uyurkulak *Har* adlı romanında nüfus mübadelesi ve onun karanlık tarihine dair bir hikâyeye yazmıştır.

Har romanında geçen bir diyalog incelenmeye değer cümleler içermektedir:

Ahd-i Mazi, Bab 08, Tefekkür:

“Neyse, karıştırma Bekçi’yi şimdi... İşte bu çocuk günün birinde, hocam dedi, ben bazı kitaplar okudum, diyorlar ki biz canına okumuşuz cümle âlemin...”

“Kimin canına okumuşuz?”

Prof da öyle sordu, dedi, kimin canına okumuşuz... Çocuk dedi ki Topkikler’in, Cacikleri’in... Elimize geçeni halletmişiz, kalanlara dayamışız vergiyi, süngüyü, yasağı...”

İbneye bak lan, sanki onlar armut topladı...” (Uyurkulak, 2017: 105)

Yazar ülke adlarını doğrudan vermek yerine takma adlar kullanarak aktarmıştır. Burada Topikler Ermenileri, Cacikler Rumları temsil etmektedir. Osmanlı Devleti’nin son dönemi ve Kurtuluş Savaşı sonrasında ülkede Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında bir yol ayrımı yaşanmıştır. Pek çok devlet bağımsızlığını kazanmış, Anadolu’da da Rum ve Ermeni devleti kurma emelleri baş göstermiştir. Durum böyle olunca çatışma ve kriz ortamları kaçınılmaz olmuştur. Önce Ermeniler tehcir edilmiştir. Bu tehcir sırasında çatışmalar yaşanmış pek çok insan hayatını kaybetmiştir. Göç sırasında hastalıktan ve açlıktan ölenler olmuştur. Ülkeden gönderilenlerin malları buraya gelenlere ve yereldeki yaşayanlara kalmıştır. İkinci büyük dalga ise nüfus mübadelesi sırasında yaşanmıştır. Rumelideki Türk ve Müslümanlar ile Anadolu’daki Rumlar takasa girmiştir. Pek çok insan yaşadığı topraklardan ayrılmak, iklimine, sosyal yaşantısına uyum sağlamakta zorluk çekeceği yerlere gitmek ve oraya uyum sağlamak zorunda bırakılmıştır.

Murat Uyurkulak ülkenin bir örneklemini oluşturan romanda nüfus mübadelesinden doğrudan olmasa da dolaylı yoldan bahsetmiştir. Milletlerin özgün adlarını kullanmak yerine onlara kendi yakıştırdığı adları vererek parodileştirmiştir. Hutcheon ve Sklovsky parodide komik unsurunun zorunlu olmadığını, alt metindeki

herhangi bir değişimin parodi için yeterli sayıldığını belirtmiştir. Yazar Ermenileri Topik, Rumları Cacik, Çingeneleri Çingo, Kürtleri Xırbo, Türkleri Netam yaparak değiştirmiştir. Milletler romanda bu isimle adlandırılmıştır. Bu tanımlamalardan yola çıkıldığında sürülenlerin Ermeniler ve Rumlar olduğu görölmektedir.

Yazarın mübadele konusuna özel olarak değindiğı bölümler de vardır. Bu kısımda bahsedilenler Rumlar değil ülkeye dönen Türklerdir. Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşananlar insanları derinden sarsmıştır. Dinlere, bilimsel gelişmelere, medeniyete olan inanç sorgulanır hale gelmiştir. Güçlü olanın hayatta kaldığı bir ortam oluşmuştur. Yazar romanda tam da böyle bir aileden bahsetmektedir. Mübadele sırasında tasfiye talepnameesi olmayan bir aile ülkeye vardıklarında yaşayacakları zorlukları düşünerek şeytani bir plan yapmıştır. Bu planı yapanların torunlarından olan Sonyamuk'un hikâyesi mübadeleye dayanmaktadır:

Sonyamuk'un dedesi mübadele sırasında gelenlerden biridir. Gemide yolculuk sırasında kara kara düşünmektedir, zira tasfiye talepnameesi yoktur. Bu belge geldikleri yerdeki malların karşılığında ülkede iskân edilecekleri yerin garantisi konumundadır. Dedenin aklına şeytani bir fikir gelir. Gemide yolculuk eden ve yüklü bir tasfiye talepnameesi olan ailenin elindeki talepnameeye konmak. Bu fikrini kardeşine de açar. Kardeşi başta karşı çıksa da katılır ona. Gece vakti adamın boğazına çökerler. Adam talepnamesini vermemekte ısrar edince boğup denize atarlar. Adamın karısı ve üç çocuğu da bağırıp çağırınca onları da atarlar denize. Aldıkları talepnameler ile Körşehir'e gelip mala mülke konarlar. Fakat dedenin kardeşi olan kişinin aklından çıkmaz bu yaşananlar ve kısa zamanda yamulur. Bu hikâyeyi yeğeni olan Sonyamuk'a da anlatır ve o da duyduklarından sonra yamulur. (Uyurkulak, 2017: 198-199)

Özeti verilen bölümde mübadele sırasında insanlıktan çıkan kişiler görölmektedir. Evsiz barksız kalma tehlikesiyle kalan insanlar başkalarının malına çökmekte, hatta onları öldürmekte bir sakınca görmemektedirler. Öldürüp malına çöktükleri insanlar da yine kendilerinden biridir. Can pazarı yaşanmaktadır. Gittikleri yerde evsiz, barksız ve aç kalacaklarını düşünen insanlar zayıf gördüğü bir kişinin hayatını ve tüm mal varlığını elinden almışlar ve aileyi denizin sularına gömmüşlerdir. Adeta insan insanın kurdu olmuştur.

Yazar bu hikâyede de açıkça isim vermese de Türk Yunan nüfus mübadelesini anlattığı ortadadır. Anlatılan olay dünya savaşına yaklaşırken büyük sorunlar yaşayan Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşadıklarına paraleldir. Türkiye, Osmanlı Devleti'nin bakiyesi olarak kurulmuş bir devlettir. Osmanlı Devleti'nden pek çok sorunu devralmış ve halletmeye çalışmıştır. Mübadele bunlardan yalnızca biridir. Balkan Savaşı ile başlayan mübadele süreci Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da devam etmiştir.

Murat Uyurkulak'ın yakın tarihin sarsıcı olaylarına eleştirel bir gözle baktığı bir gerçektir. Romanlarına ve hikâyelerine bakıldığında bu çok net bir şekilde görülecektir. *Har* romanı unutamayan, unutamadıkça da yamulan insanların olduğu bir memleketi anlatmaktadır. Sonyamuk da bu yamulan insanlardan biridir. Dedesinin nüfus mübadelesi sırasında işlediği günahı öğrenince yamulmuş ve bir daha düzelememiştir.

Yazarın, romanın vicdanlı ve dürüst insanlarını yamuk olarak resmetmesi ilginçtir. Normal şartlarda yamulması gerekenler günahkârlar, haramzadeler, suçlular, vicdansızlar olması gerekirken burada tam tersi bir durum söz konusudur. Kötülülklere, günahlara, suçlara şahit olanlar yamulmuştur daha çok. Unutmak, inkâr etmek, yok saymak kurtuluş olmuştur insanlar için. Netamiye unutan, hatırlasa infilak edecek olanların ülkesidir. Unutmak bu ülkenin hayatta kalabilmesinin yegane tutamağı olmuştur. Uyurkulak da roman üzerinden Türkiye tarihinin bu şekilde cereyan ettiğini göstermiştir denilebilir. Türkiye kozmopolit bir ülkeyken ulus devlet inşasına girişmiştir. Bu inşa sürecinin harcı kanla, gözyaşıyla, günahla karılmıştır. Mübadele bu süreçlerden yalnızca biridir. Bu ve buna benzer daha pek çok olay yaşanacaktır.

2.1.3. ŞAPKA DEVRİMİ

Cumhuriyet kurulduktan sonra çağdaş uygarlık seviyesi olarak kabul edilen batının seviyesine ulaşabilmek adına pek çok devrim ve inkılap yapılmıştır. Batı yaşam tarzına uyum sağlamak adına yapılan devrimlerden birkaçı şunlardır: Şapka devrimi, ölçü birimlerinde değişiklik, takvimde hicri yerine miladi takvime

geçilmesi, soyadı kanunu, harf devrimi... Bu devrimlerden en dikkat çekenlerden biri kılık kıyafet ve şapka devrimidir. Zira etkisi günümüze kadar süren ve tartışmalara sebep olan bir köktenci bir harekettir.

Mustafa Kemal Paşa 25 Ağustos 1925 Kastamonu gezisi sırasında halkla sohbet etme imkânı bulmuştur. Bu sohbette sarık konusuna değinmiştir ve şöyle demiştir: “*Yetkisi olmayanlara sarık sardırılmamalı, yetkisi olanlar da ancak görevlerini yaparlarken sarmalıdır.*” (Goloğlu, 2009a: 154) Bu sözlerden anlaşılan bazı kılık kıyafetlerin amaçtan çok araç haline geldiği ve toplumsal barışı tehdit ettiğidir. Sarık dini görevi olan insanların taktığı bir başlıktır. Bu başlığı görevi olmayanların takması birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Dini duyguların kullanılarak halkın sömürülmesi, yapılan devrim ve inkılap hareketlerinin akamete uğraması için birtakım kışkırtıcı faaliyetlerde bulunmak bu sorunların başlıcalarıdır. Nitekim bu gibi sorunlar ortaya çıkmış fakat güvenlik güçleri tarafından bastırılmıştır. (Goloğlu, 2009a: 174-175)

Mustafa Kemal kılık kıyafet konusunda Batıyı örnek almıştır. Ayakkabı, pantolon, gömlek, kravat ve son olarak şapkayı tamamlayıcı unsur olarak görmüştür. Halka örnek olarak gösterdiği şapka Panama model şapkadır. Bu şapkaya caiz değildir diyerek itiraz edenlere karşı çıkmış ve şöyle demiştir: *Çok bilgisizsiniz, dünyadan habersizsiniz. Ve onlara sormak isterim: Yunan başlığı olan ‘fes’i giymek caiz olur da, şapkayı giymek neden olmaz? Yine onlara ve bütün millete hatırlatmak isterim ki, Bizans papazlarının ve Yahudi hahamlarının özel kılığı olan cübbeyi ne vakit, ne için ve nasıl giydiler?* (Goloğlu, 2009a: 158) Mustafa Kemal’in bu sözleri meselenin yalnızca kılık kıyafet olmadığını göstermektedir. Burada halkın her türlü yeniliğe olan direncini de sorgulamaktadır. Fes ve cübbeyi hatırlatması boşuna değildir. Zira 2. Mahmut 1829 yılında din adamları ve kadınlar hariç herkesin fes giymesini talep eden bir kanun çıkarmıştır ve akabinde bu kanundan dolayı “gavur padişah” olarak tarihe geçmiştir. Mustafa Kemal değişim hareketlerinin sancılı olacağını tahmin etmektedir. Yaşanacak zorlukları, muhalefeti ve taşkınlıkları da hesaba katarak şapka devrimini gerçekleştirmiştir.

Kastamonu gezisinin ilerleyen günlerinde şapka devrimi bir düşünce olmaktan çıkarak uygulama aşamasına geçmiştir. Meclis toplanıp şapka kanununu çıkartmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile genel, özel ve bölgesel idarelere ve bütün kuruluşlara bağlı memurlar ve müstahdemler Türk milletinin giymiş olduğu şapkayı giymek zorundadır. Türkiye halkının da genel başlığı şapka olup buna aykırı bir alışkanlığın sürdürülmesini hükümet yasaklar. diyen Şapka Giyilmesi (Şapka İktisası) hakkındaki 671 sayılı kanun kabul edildi. (Z.C.:25 Kasım 1925) (Goloğlu, 2009a: 174)

Kanun yapımı sırasında vekiller arasında sözlü tartışmalar yaşansa da kanun geçmiştir. Tartışmalar anayasaya, kişisel hak ve hürriyetlere aykırılık ve dinî sebepler ekseninde olmuştur.

Şapka Kanunu yakın tarihimizin en çok eleştirilen ve alaya alınan kanunlarından biri olmuştur. Savunucuları kadar muhalifleri de çok olan bir kanundur. Kılık kıyafet ile dış görünüş değişse de özün o kadar kolay değişmeyeceği açıktır. Mustafa Kemal ulusa özgü kıyafetler yerine Batı'nın halihazırdaki kıyafetlerini önererek Batı'ya daha çabuk eklemeneceğimizi düşünerek bu devrimi yapmıştır.

Ülkelerin tarihinden yaşanan değişim ve dönüşüm hareketleri edebi eserlerde kendilerine yer bulmaktadırlar. Açık bir şekilde karşı çıkılamayan ya da sert bir şekilde eleştirilemeyen olaylar edebiyatta örtülü bir biçimde, kurgu ile gelecek kuşaklara aktarılırlar. Şapka Kanunu yakın tarihimizin eleştirilen konularından biridir. Açıkça karşı çıkanlar güvenlik güçleri ile bastırılmış, kovuşturmaya uğrayanlar olmuştur. Edebi eserde durum farklıdır. Yazara eleştirilerini yazmak için imkân sağlamıştır. Kurgunun arkasından kanunlar izin verdiği ölçüde eleştirilerini yapabilmektedir. Murat Uyurkulak bu yazarlardan biridir. *Har* adlı romanında Şapka Kanunu'na değinmektedir:

Ahd-i Mazi bölümü, Bab 13, Tercih:

Meselenin astarını da öğrenmiştik. Seksen sene önce, Netamiye kallavi bir imparatorluktan tuzluk kadar cumhuriyete dönüşürken taze muktedirler nedense her şeye sıfırdan başlamaya niyetlenmiş, asırlardır başka milletlerle muhabbet ede ede iyice kıvamlanan dillerini bir gecede kesip atmışlardı. Üstelik kalan topraklar

üzerinde konuşulan başka dilleri de yasaklamışlar, kafalarına yeni şapkalar geçirdikleri milyonlarca insanı dilsizliğe uğratmışlardı böylece. Neyse ki yeni dilin üzerinde eskiden kalma bol pürtük vardı da öğrenmemiz zor olmadı. (Uyurkulak, 2017: 49)

Bu eleştiriyi yaparken ironik bir dil kullanmaktadır. Alıntılanan paragrafta Dil Devrimi ve Şapka Kanunu eleştirilmektedir. Yazar Netamiye'nin dilinin kökünden değiştiğini bu değişime sebep olanların ise taze muktedirler olduğunu söylemektedir. Taze muktedirler Mustafa Kemal ve cumhuriyetin devrimci kadrolarıdır. Şapkayı halkın başına geçiren ve Harf Devrimi ile Arap harflerinden Latin harflerine geçen Mustafa Kemal eleştirilmektedir. *Kafalarına şapka geçirdikleri* derken bu durumun gönül rızasıyla değil zorla dayatıldığı anlaşılmaktadır. Yazar Netamiye adlı hayali bir ülkede köktenci değişimlerin yaşandığını, dilin değiştiğini, diğer bazı dillerin yasaklandığını, kafalarına şapka geçirilmiş milyonlarca insanın dilsizliğe uğratıldığını söylemektedir. Yapılan devrim ve inkılap hareketlerini aceleci ve acemi bulmuş olacak ironik bir dil kullanarak parodileştirmiştir. Yapılan benzetmeler ve tanımlamalar dikkatli incelendiğinde bu ülkenin Türkiye Cumhuriyeti'nin parodisi olduğu görülecektir.

2.1.4. DİL DEVRİMİ

“Diliniz de tam yamalı bohçaya benzedi ha”

Türkler Orta Asya bozkırından Anadolu'ya oradan Viyana kapılarına kadar gitmiş gezgin bir millettir. Bu sebeple Türk milletinin sınırlarını çizmek zordur. En büyük özelliği uyumsama (adaptasyon) konusundaki yeteneğidir. Karşılaştıkları milletlere kendi kültürünü, dilini dayatmaktan çok onlarla kültürel alışverişe girmiş ve pek çok dini, dili, gelenek ve görenekleri bünyesine almıştır.

Türklerin bilinen ilk yazılı kaynakları Orhun Kitabeleri, ilk alfabeleri Göktürk alfabesi, dinleri Şamanizm ve Gök Tanrı inancıdır. Bilinen ilk yazılı edebi verimleri olan Orhun Kitabelerinden günümüze kadar pek çok kültürel değişim geçirmişlerdir. Göktürk alfabesinin yanında Uygur, Soğd, Kiril, Arap, Ermeni, Latin alfabelerini kullanmışlardır. Şamanizm ve Gök Tanrı inancını yanında Maniheizm, Budizm,

Yahudilik, Hristiyanlık gibi dinlere de inanmışlardır. Dillerine pek çok milletten kelime almış onlara kelimeler vermiştir. Pek çok milletle, dinle, kültürle etkileşim halinde olan Türklerin dilinin karmaşık bir yapıda olması şaşırtıcı değildir. Geçmişten bugüne medeniyet serüveninin bir tezahürüdür. Dili ağırlıklı olarak Arapça ve Farsça etkisindedir zira hem Orta Asya üzerinden Anadolu'ya geldikleri için hem de dini etkiler sebebiyle bu iki dil Türkçeye diğer dillerden daha fazla etki etmiştir. Dilde sadeleşme, dil devrimi ve hatta alfabe değişimi Türklerin dilini ve kültürünü Türk olmayan unsurlardan arındırma çabası da denilebilir çünkü yapılan devrimler ve politikalar bunu göstermektedir.

Türkçenin dil yapısını özetleyen bir kalıp vardır. Türkçe için el sine i selase denmektedir. (Devellioğlu, 2007: 216) Bu tamlamanın anlamı, üçlü dil demektir. Bu diller Türkçe, Arapça ve Farsçadır. İmparatorluk bakiyesi olan Türkiye Cumhuriyeti birçok milletten binlerce kelimeyi bünyesinde barındırmaktadır fakat ağırlıklı olarak bu iki dilden ve medeniyetten kelime alınmış, devşirilmiştir. Hem kültürel zenginliği hem de dil karmaşasını beraberinde getiren bu durum birtakım inkılap hareketlerine sebep olmuştur. Bunlardan biri de dil devrimidir.

Dil Devrimi'nin köklerine inince akla ilk olarak Tanzimat Dönemi gelmektedir. Tanzimat dönemi yazarları dilde sadeleşme ile ilgili düşünceleri olan kişilerdi. Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa ilk akla gelenlerdir. Bu isimler dilde sadeleşme fikrini ciddi manada savunan ilk isimlerdir. Fakat düşünceleri ile eylemleri pek örtüşmemiştir. Sahip oldukları düşünceleri yine eski şekil ve kelimeleri kullanarak ifade etmişlerdir. Divan edebiyatı nazım türleri olan kaside, gazel, terci i bend... kullanarak dolaşıma yeni giren hürriyet, müsavat, meşrutiyet gibi fikirleri işlemişlerdir. Aynı anlamlara gelen özgürlük, eşitlik, danışmaya dayalı halk yönetimi gibi kelimelerin kullanımı için cumhuriyet bekleneciktir.

Osmanlı Devleti'nin dilde sadeleşme fikri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin dil devrimi arasında geçiş dönemi diyebileceğimiz bir dönem daha vardır. Bu dönem Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul gibi isimlerin öncülük ettiği Milli Edebiyat Dönemidir. Bu dönemde Arapça ve Farsça kelimeler yerine dilde karşılığı bulunan Öz Türkçe sözcükler kullanılmaya başlanmıştır. Aruz vezni devam ederken hece ölçüsü ile yazmaya çalışan şairler

ortaya çıkmıştır, hece ölçüsünün yerli ve bizden olduğu söylenmiştir. Milliyetçilik ve Türkçülük düşünceleri ön plana çıkmaya ve yazılan edebi eserlerde yer edinmeye başlamıştır.

Dilde sadeleşme ve dil devrimi hareketlerinin ülkenin siyasi durumuyla ilgili olduğu da bir gerçektir. Fransız Devrimi'nin yaydığı milliyetçilik akımı ve her ulusun kendi kaderini tayin hakkı (self determinasyon) Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecini hızlandırmıştır. Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan gibi Hristiyan devletlerin yanında Bosna Hersek, Arnavutluk, Mısır, Fas, Tunus gibi Müslüman ülkeler de bağımsızlıklarını kazanmıştır. Devlet toprakları küçüle küçüle elde sadece Anadolu ve Balkanlarda birkaç toprak parçası kalmıştır. Elde kalan topraklarda Türklerden başka milletler de yaşamaktadır. Anadolu'da yaşayan Türkler, Kürtler, Araplar, Çerkesler, Ermeniler ve Rumlar başlıcalarıdır. Osmanlı Devleti yıkılmak üzeredir ve yerine Türklerin ağırlıkta olduğu bir devlet kurulmaktadır. Osmanlı Devleti imparatorluktan ulus devlete geçerken dilde de birtakım değişim hareketleri görülecektir. Bu değişim hareketleri sadeleşme, Türkçeleştirme, yeni kelime türetme, Türkçe kelime kullanımına yönlendirme olarak kendini göstermiştir.

Dilde sadeleşme, özleşme ve dil devrimi ile ilgili somut örnekler vermek gerekirse Ziya Gökalp'in *Sanat* adlı şiirini örnek vermek yerinde olacaktır:

Aruz sizin olsun,hece bizimdir,

Halkın söylediği Türkçe bizimdir,

"Leyl"sizin,"şeb"sizin,"gece" bizimdir,

Değildir bir mana üç ada muhtaç. (Gökalp, 1976: 25)

Ziya Gökalp'e ait bu şiir yeni dil oluşturulurken neyin ölçüt alınacağını göstermektedir. Gökalp'e göre bir sözcüğün Türkçe karşılığı varsa Arapça, Farsça ya da diğer dillerdeki karşılığını kullanmaya gerek yoktur. Türkçesini kullanmak yeterlidir. Arapça "leyl" ya da Farsça "şeb" kullanmanın gereği yoktur. Aruz vezni yerine hece ölçüsünü tercih ettiğini zira bu ölçünün yerli olduğunu söylemektedir.

Ziya Gökalp'in bu düşüncesi yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde de itibar görmüştür. Devlet, Türk Dil Kurumunu kurmuştur. Bu kurum dilimize giren yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıkları varsa bulup çıkaracak, yoksa kendisi üretecektir. Kurum yıllardır pek çok kelime türetmiştir. Fakat son kararı her daim halk vermiştir. Çünkü dil de insanlar gibi yaşayan, dönüşen, evrilen bir şeydir. Fakir için bulunan yoksul kelimesi halk tarafından benimsenirken zengin için kullanılan varıl tercih edilmemiştir. Hakikatin yanında gerçek de kullanılmaya başlanmış, ehemiyetli yerine önemli, muvaffak yerine başarılı kelimeleri de beraber kullanılmıştır. Bu ve benzeri pek çok örnek verilebilir. Genel olarak eleştirilen konu, dışarıdan müdahale ve zorlamadır. Dilimize yerleşen ve halk arasında yaygın olarak kullanılan kelimeler vardır. Öneri getirilebilir, teklif edilebilir ama türetilen kelimenin zorla kullandırılması mümkün değildir. Halk hem TDK'nin önerdiği, türettiği sözcükleri hem de geçmişten gelen ve kullanılmakta olan kelimeler beraber kullanmıştır.

Murat Uyrkulak dili iyi kullanan bir yazardır. Türkçenin tüm zenginliğinden faydalanmış, onun bir imparatorluk bakiyesi, bir kültürel zenginlik göstergesi olduğunu eserlerinde göstermiştir. Herhangi bir kısırlaşmaya, budamaya gitmeden dilin imkânlarını zorlamış ve ortaya dikkate değer bir üslup koymuştur. Bilhassa *Har* romanında yalnızca konu ile değil üslubu ile de öne çıkmış bir yazardır.

Yazdığı roman ve öykülerde ironik bir dil kullanan Murat Uyrkulak ülkenin kültürel hayatında önemli bir yer kaplayan Dil Devrimi konusunu da işlemiştir. Eserlerinde ironik bir dil kullanan yazar Dil Devriminde aşırılığa giden durumu eleştirmiştir.

Ahd-i Mazi, Bab 13, Tercih

İllet tahsilin sonunda belletmen melekler teşkilatının en kıdemli üyesi Kaşandır, "diliniz tam yamalı bohçaya benzedi ha!" diye kahkahalarla dalgasını geçse de, imtihanı başarıyla verdik. Meselenin astarını da öğrenmiştik. Seksen sene önce, Netamiye kallavi bir imparatorluktan tuzluk kadar cumhuriyete dönüşürken taze muktedirler nedense her şeye sıfırdan başlamaya niyetlenmiş, asırlardır başka milletlerle muhabbet ede ede iyice kıvamlanan dillerini bir gecede kesip atmışlardı. Üstelik kalan topraklar üzerinde konuşulan başka dilleri de yasaklamışlar,

kafalarına yeni şapkalar geçirdikleri milyonlarca insanı dilsizliğe uğratmışlardı böylece. Neyse ki yeni dilin üzerinde eskiden kalma bol pürtük vardı da öğrenmemiz zor olmadı. (Uyurkulak, 2017: 49)

Murat Uyurkulak'ın *Har* romanından alıntılanan bu paragrafı cümlelere bölerek incelemekte fayda vardır çünkü birden fazla eleştiriyi barındırmaktadır.

Diliniz tam yamalı bohçaya benzedi ha derken Türk dilinin karmaşık yapısına gönderme yapmaktadır. Türkçe eskilerin tabiriyle elsine-i selase bir dildir. Üçlü dil anlamına gelen bu tabir Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinin birleşimini kastetmektedir. (Devellioğlu, 2007: 216) Dinî ve kültürel sebepler bu iki dilin Türkçe üzerindeki ağırlığını artırmıştır. Türkçede Rumca, Macarca, Sırpça, Boşnakça, İtalyanca, Fransızca kelimeler de bulunmaktadır fakat Arapça ve Farsça kadar yekûn teşkil etmemektedir. Cumhuriyet kurulduktan sonra Dil Devrimi ve dilde sadeleşme çabaları sonucunda var olan bu dile ekle çıkart işlemi yapılmıştır. Türkçe karşılığı olan yabancı kelimeler atılmaya çalışılmıştır. Bu kelimeler yerine varsa Öz Türkçe sözcükler önerilmiş, yoksa sözcük türetme yoluna gidilmiştir. Murat Uyurkulak, Türkçenin geçirdiği dönüşümleri îma ederek dilin geldiği noktayı ironik bir dille eleştirmiştir.

Seksen sene önce, Netamiye kallavi bir imparatorluktan tuzluk kadar cumhuriyete dönüşürken cümlesinde yazar Osmanlı İmparatorluğu'nun Türkiye Cumhuriyeti'ne dönüşümüne gönderme yapmaktadır. Kocaman bir imparatorluktan tuzluk kadar cumhuriyete dönüşen Netamiye, Türkiye Cumhuriyeti'nin parodisidir. Yazar doğrudan ülke ismi vermek yerine uydurma isimler kullanmıştır. Netamiye romanda Türkiye Cumhuriyeti'ni karşılamaktadır. Murat Uyurkulak'ın *Har* romanı 2006 yılında çıkmıştır. Romanın yazıldığı dönemden seksen yıl öncesine gidildiğinde 1920'li yıllar görülmektedir. Bu tarih cumhuriyetin kurulduğu yıllara denk düşmektedir.

Taze muktedirler nedense her şeye sıfırdan başlamaya niyetlenmiş, asırlardır başka milletlerle muhabbet ede ede iyice kıvamlanan dillerini bir gecede kesip atmışlardı. Alıntılanan cümlede taze muktedirlerden kasıt cumhuriyetin kurucu kadroları, bilhassa İsmet Paşa ve Mustafa Kemal isimleridir. Nitekim Tanzimat

Dönemi ile başlayan dilde sadeleşme hareketi, Millî Edebiyat Döneminde hız kazanmış 1923 yılında cumhuriyetin ilanı ile resmî adımlar da atılmaya başlanmıştır. Harf İnkılabı, TDK'nin kurulması, Türkçenin ve Türkçe konuşmanın teşviki bunlardan yalnızca birkaçıdır. Yüzyıllarca başka milletlerle konuşarak oluşturulan dilin bir gecede silinip atılması ile kastedilen ise Harf Devrimi'dir.

Taze muktedirler konusuna parantez açmakta yarar vardır. Her şeye sıfırdan başlamaya niyetlenmiş ve asırların emeği ile meydana gelen dili bir gecede silip atan isimler denince akla Mustafa Kemal ve İsmet Paşa isimleri gelmektedir. Yaptıkları devrim ve inkılap hareketlerine bağlı bu iki isim düşünceleri eylemde göstermeye çalışmışlardır. Yeni dili oluşturma, konuşma ve yaygınlaştırma konusunda oldukça heveslidirler. Bu durma somut örnek vermek gerekirse İsmet Paşa'nın 1929 yılında Yeni Bir Ulusal Dil düzenlemek için şubat ayında yaptığı konuşma gösterilebilir:

Ünlü efendiler! Türkçemizde Söz Kitabı bizim çok yüzlükten beri sezdiğimiz bir eksiktir. En nihayet bu eksik de tamamlanmak için cumhuriyet yaşayışına kavuşmayı beklemiştir... Asıl değerli nokta, ekim yaşayışının bütün isteklerini düzeltip duyurmasıdır... Söz Kitabı birleştirilmesinde Dil Derneği, ıstılah dediğimiz ayrım sözlerini çeşit gideklerinin işedinenleri yardımı ile varlamağı hem saygılı, hem yakışık alır bir gidiş saydı... biz işedinenlerimizin öğretme yorgularını, kendi öz yaşayışlarının ve devlet düzenindeki duraklarının gereklerini tartabiliriz... (Goloğlu, 2009a: 287-288)

İsmet Paşa'nın bu konuşmasında pek çok yeni sözcük karşımıza çıkmaktadır. Ülkeyi yönetenler, çıkardıkları kanunu, yaptıkları devrimi hal ve hareketleriyle desteklemek, topluma örnek olmak durumundadır. İsmet Paşa Dil Devrimini bizzat yaşamış bir isimdir denilebilir.

İsmet Paşa bunları yaparken Mustafa Kemal de farklı davranmamıştır. *Ülkesini ve yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.* (Goloğlu, 2009a: 291) diyen biri niyetini de açıkça belli etmiştir. Mustafa Kemal de dilde sadeleşme ve özleşmeden yana bir tavır almıştır. Türkçe içinde bulunan yabancı kelimeler Mustafa Kemal'i rahatsız etmektedir. Kendisi de tıpkı İsmet Paşa gibi yeni sözcükleri kullanmaya çalışmış,

yazışmalarında, konuşmalarında bu hususa dikkat etmiştir. Tıpkı İsmet Paşa gibi Mustafa Kemal'in de Öz Türkçe denemeleri olmuştur. Ekim 1934'te Ankara'ya gelen İsveç Veliahtı Prens Gustav Adolf onuruna Çankaya Köşkü'nde verdiği şölende yaptığı konuşma şu şekildedir:

Bu gece, ulu konuklarımıza, Türkiye'ye uğur getirdiklerini söylerken, duygum, tükel özgü bir kıvançtır. Burada kaldığımız uzca sizi sarmaktan hiç durmayacak ılık sevgisi içinde, bu yurttan, yurdumuz için beslenmiş duyguların bir yankusunu bulacaksınız. İsveç- Türk uluslarının kazanmış oldukları utkuların silinmez damgalarını tarih taşımaktadır. Süerdemliği, önü, bu iki ulus, ünlü, sanlı sözlerinin derinliğinde sonsuz tutmaktadır. Ancak daha başka bir alanda da onlar erdemlerini o denli yaltınlı yöndemle göstermişlerdir... (Goloğlu, 2009b: 156)

İki isim de son hızda dilde özleşme, sadeleşme çabalarına devam ederken Mustafa Kemal'in tavrında bir değişiklik olmuştur. Mustafa Kemal yaptığı inkılap hareketleri ve devrimleri tartışmak için Besim Atalay ve diğer birkaç isimden oluşan kişileri toplantıya çağırmıştır. Yapılan devrimler ve tepkilerinin dönütünü almak istemektedir. Yunus Nadi Bey uygulamalara karşı çıktığını söylemiş ve Mustafa Kemal onu masadan kaldırmıştır. Ardından Falih Rıfkı Atay sözü almış ve yapma kelimelerle dilin arınamayacağını söylemiş ve o da masadan kaldırılmıştır. En son söz sırası Necmettin Sadak'a gelince son derece nazik bir tavırla "Paşam müsaade ederseniz ben de masadan kalkayım" demiştir.

Mustafa Kemal'e son derece bağlı olan bu insanların ısrarlı muhalefeti Mustafa Kemal'i düşündürmüştür. Yine o sıralarda yapılan bir dil kurultayında Mustafa Kemal iki karşıt görüşün tartışmasını dikkatle izlemiştir. Bu tartışmada yapma dil tarafını Besim Atalay temsil ederken, mevcut dilin dışarıdan müdahale ile kökünden değiştirilemeyeceğini savunan Hüseyin Cahit Bey karşı karşıya gelmiştir. Mustafa Kemal tartışmayı Hüseyin Cahit Bey'in kazandığını teslim etmiş ve yapma kelimelerle dilin bir anda sadeleşmesinin mümkün olmadığını kabul etmiştir. (Goloğlu, 2009b: 157)

Mustafa Kemal'in fikir değişikliği kısa sürede kendini gösterir. O sırada bir suikasta kurban giden Yugoslav Kralı için bir telgraf eker. Yugoslav Kral Naibi Prens Pavle'e çekilen telgraf şu şekildedir:

Yugoslavya Kralı Haşmetl Alexander Hazretleri'ne karşı yapılmış olan vahşiyane suikastı büyük bir teessürle haber aldım. Sdık dostu ve samimi bir kardeşi olmakla müftehir bulunduğum büyük Kralı'nın vefatiyle Yugoslavya'nın duçar olduğu elim ziya bütün Türk milleti tarafından da aynı şiddetle hissedilecektir. Ben kat'iyetle eminim ki Yugoslav Milleti, asırlarca gösterdiği yüksek kabiliyetlere istinaden ve Zt-ı Fahimaneleri'in münevver idareleri altında olarak, kaderin kendisine tahmil ettiği bu acıklı tecrübeden de muzafferane çıkacak ve insaniyete refah bahşedici sulha doğru çizdiği yolda ilerlemesine büyük bir sükun ile devam edecektir... (Goloğlu, 2009b: 157)

Mustafa Kemal'in tavrındaki bu değişiklik malumun ilamı gibidir. Toplumsal değişikliklerin gerçekleşmesi için zorla, dayatmayla gitmek yerine öneri ile uzlaşı ile gidilmesi daha doğru olur. Neticede yönetim, insanlara rağmen değil insanlarla birlikte karar verildiğinde verimli olur. Kalıcı sosyolojik değişimlerin daha çok tavandan tabana değil tabandan tavana olması boşuna değildir. Dil Devrimi de bu durumu bize göstermiştir. Devlet, dil konusunda inkılap ve devrim hareketlerini yapsa da son kararı halk vermiştir. Halk sürekliliği ve kesintisizliği seçmiş yeni sözcüklerden beğendiğini ve gereksinim duyduğunu kültürel birikimine eklemiştir.

Yazarın, alıntılanan paragrafta kullandığı üslup ve kelime seçimi zaten durduğu noktayı gözler önüne sermiştir. Murat Uyurkulak tahsil yerine eğitim, teşkilat yerine örgüt, belletmen yerine ğretmen, imtihan yerine sınav sözcüklerini de kullanabilirdi. Bu sözcüklerin çoğu cumhuriyet dönemiyle birlikte hayatımıza girmiştir. Yazar dildeki kelimeleri elemeden o an hangisi işine ve gönlüne geliyorsa onu kullanmıştır. Bu tavrını daha sonra yazacağı *Merhume* adlı romanda açık etmiştir. *Dil devrimi diye diye çuvalla muhteşem ehil kelimeyi ziyan eden Allahsız kitapsızlara koyayım...* (Uyurkulak, 2017: 264) Bu cümleden açıkça belli oluyor ki yazar kelimelerin ziyan edilmesine ve elenmesine karşıdır.

Murat Uyurkulak'ın asıl eleştirdiği noktanın Dil Devrimi ve Harf Devrimi değil de aşırılık olduğu romanın içinde geçen bir bölümden anlaşılmaktadır. *Film mi iyidir, kitap mı, diye soruyor Onüç günün birinde. Boşver filmi, diyorum, kitap iyidir, tuğla gibi olmadıkça. Herkes kitap okuyabilir mi, diye devam ediyor. Ulu Önder sağolsun, yüzde doksan, diyorum* (Uyurkulak, 2017: 179) Burada bahsedilen Ulu Önder'in Mustafa Kemal'i işaret ettiği açıktır. Yalnızca devrim ve inkılaplarla değil okullaşma çalışmalarıyla da Anadolu'da okuma yazma bilen sayısının artmasına vesile olmuştur. Yazar romanında sert ifadelerle de olsa devrim ve inkılap hareketlerinde aşırılığı eleştirmiştir. Bu durumu hayali bir ülkeden fantastik kahramanlar üzerinden yaparak daha dikkat çekici bir hale getirmiştir. Düz bir makalede anlatılsa okurun ilgisini çekmeyecek konular iyi kurgulanmış bir romanda okurun ilgisine mazhar olabilmektedir. Murat Uyurkulak romanında kullandığı dil ve eleştirdiği, dikkat çektiği konularla okurun ilgisini çekmiş, farkındalığını artırmıştır denilebilir.

2.1.5. SOYADI KANUNU

Türkiye Cumhuriyeti yeni rejimle birlikte birtakım inkılap hareketlerine başvurmuştur. Soyadı Kanunu da bunlardan biridir.

Toplum içinde insanların birbirinden ayrılabilmesi, evlenme, boşanma, tapu vs gibi resmî işlerin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan soyadı kanunu için hazırlıklar yapılmış ve meclise sunulmuştur.

Her Türk öz adından başka, soyadını da taşımak zorundadır. ...Söyleyişte yazışta, imzada özac önde, soyadı sonda kalır. ... Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı soy ve ulus adları ile umumi edebe uygun olmayan ya da iğrenç gülünç olan soyadları kullanılmaz” gibi hükümleri içine alan 2525 sayılı Soyadı Kanunu kabul edildi ve altı ay sonra uygulanmak üzere, 2 Temmuz 1934’te yayınlandı. (Zabıt Ceridesi:21 Haziran 1934) (Goloğlu, 2009a: 146)

Mustafa Kemal bu kanunla birlikte Atatürk soyadını almış ve Mustafa Kemal Atatürk olmuştur. Onunla birlikte İsmet Paşa İnönü, Kazım Paşa Karabekir, Ali Fuat

Bey Cebesoy, Ali Fethi Bey Okyar soyadlarını almıştır. Ülkedeki herkes tepeden aşağı soyadlarına kavuşmuştur.

Türkiye’deki pek çok değişim hareketini ve onun neticelerini ironik bir dille eleştiren Murat Uyurkulak Soyadı Kanununu da bu listeye eklemiştir. *Har* romanında geçen konuşma şu şekildedir:

Ahd-i Mazi, Bab08, Tefekkür

“Numune, sus iki dakika, çıldırtma adamı... Ne konuşuyorlar Hür içerde? Fidyeye, para falan lafı ediyorlar mı?”

Akraba diyorlar abi, başka da bi şey demiyorlar...”

İsim benzerliği olmasın lan Onüç... Neticede bizim soyadlardan sürüyle var memlekette... Biri Öznetam öbürü Ernetam...” (Uyurkulak, 2017: 126)

Romanda ülkeler kendi özgün adlarıyla olmayıp yazarın yakıştırdığı isimlerle anılmaktadır. Topikler Ermeni, Cacikler Rum, Xırbolar Kürt, Çingolar Çingene, Netamlar ise Türklerdir. Burada Netam kelimesi Türk olarak çevrildiğinde Öznetam Öztürk, Ernetam Ertürk olarak ortaya çıkmaktadır. İkisi de Türkiye’de sık kullanılan soyadlarıdır. Murat Uyurkulak *Har* adlı romanından alıntılanan paragrafa baktığımızda ülke insanının soyadı alma tercihlerini ironik şekilde işlemiştir.

Soyadları alınırken devlet, küçük düşürücü, aşağılayıcı, iğrenç ya da üstünlük belirten kelimeleri yasaklamıştır. Ülkedeki insanlar da atalarından kalan isimleri ya da kendilerine yakıştırdıkları özellikleri soyadı olarak alma eğilimine girmişlerdir. Burada Aziz Nesin’in soyadını alırken bahsettiği hikâyeyi anımsatmakta yarar vardır. Aziz Nesin soyadı alma hikâyesini şöyle anlatmaktadır. *1934 yılında soyadı kanunu çıktı. Herkes kendisine soyadını kendisi seçtiği için, insanların bütün gizli aşağılık duyguları ortaya çıktı. Dünyanın en cimrileri ‘Eli açık’, dünyanın en korkakları ‘Yürekli’, dünyanın en tembelleri ‘Çalışkan’ gibi soyadları aldılar. Her türlü yağmada hep sona kaldığım için, güzel soyadı yağmasında da sona kaldım. Bana, ortada böbürlenebileceğim bir soyadı kalmadığından, kendime ‘Nesin’ soyadını*

aldım. Herkes ‘Nesin’ diye çağırıldıkça ne olduğumu düşünüp kendime geleyim istedim. (<https://www.edebiyathaber.net>, 2023)

Aziz Nesin’in anlattığı durumdan hareketle şöyle söylenebilir. Soyadı Kanunu Türk insanının zaafları, eksiklikleri, hassasiyetleri konusunda turnusol vazifesi görmüştür. Halk kendisinde görmediği ya da görmek istediği özellikler soyadı vasıtasıyla da olsa alarak kendini tatmin etmiştir denilebilir. Yılmaz, Cesur, Çelik, Öztürk, Ertürk, Asiltürk, Tamtürk gibi soyadları ailelerin tarihi özelliklerinden daha çok görünmek istedikleri özellikler olarak göze çarpmaktadır. Özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan ulus devlet politikaları dikkate alındığında bu soyadlarının tercihi normal karşılanacaktır. Yeni bir ülke kurulmaktadır ve bu ülke Türk milliyetçiliği üzerine inşa edilmektedir. Bîdrak ı etraktan Ne Mutlu Türküm Diyene dönemine geçilmiştir. Yazar Murat Uyrkulak ülkenin bu tarihsel durumunu bildiğinden romanında ironik bir tavır takınarak insanların soyadı alma eğilimini yermiştir. Öznetam ve Ernetam, Öztürk ve Ertürk soyadlarını karşılamaktadır. Bu soyadları Türkiye’nin en fazla kullanılan soyadlarındandır.

Yazarın Soyadı Kanunu’nu işleyiş şekli bize satirik ironiyi işaret etmektedir. Bu tür ironilerde toplumsal ve bireysel sorunlar ifşa edilir. Murat Uyrkulak Türk halkının soyadı seçme eğilimine hicvi ironi ile yaklaşmıştır. Soyadı seçerken kişisel tarih ve özellikler yerine istenen ve arzulanan özelliklerin seçilmesi yönelimine satirik ironi tekniğini kullanarak eleştiri getirmiş denilebilir

2.1.6. DERSİM İSYANI

Dersim İsyanı bu ülkede yeni kurulan cumhuriyete ve onun kazanımlarına dönük bir isyandır. Bulunduğu konumdan ve ayrıcalıklardan vazgeçmek istemeyen, bölgenin ileri gelenlerinden biri olan Seyit Rıza, Atatürk’e ve onun kurduğu cumhuriyete karşı çıkmıştır. Atatürk bu isyanı askeri bir operasyonla ve kesin bir sonuçla bitirmiştir.

Cumhuriyet tarihinin en büyük isyanlarından biri Seyit Rıza önderliğinde Dersim bölgesinde çıkmıştır. İsyanın bastırılmasında görev alan isimlerden biri de, cumhuriyet tarihinin ilk kadın pilotu Sabiha Gökçen'dir. İsyanı başlatan Seyit Rıza ve adamları idam edilmiştir. İsyan bastırıldıktan sonra şehrin adı Tunceli olarak değiştirilmiştir.

Yakın tarihin operasyonel anlamda en önemli olayı Dersim İsyanı ve o isyanın bastırılmasıdır. Operasyon sırasında âsilerin yanında sivillerin de zarar görmüş olması bugün dahi tartışılmaktadır. Bazı aileler başka şehirlere nakledilmiş, öksüz ve yetim çocuklar sahiplendirilmiştir.

Birtakım insanlar isyanın bastırılmasını mezhepsel duruma bağlamak eğilimindedir. Tunceli, Zaza Alevilerin olduğu bir bölgedir. Alevilik anlayışları da diğer Alevilerden farklılık göstermektedir. Fakat isyanın bastırılmasını mezhepsel sebeplere bağlamak gereksizdir. Çünkü Atatürk, bağımsızlık mücadelesine, cumhuriyet rejimine, devrimlere ve inkılap hareketlerine karşı çıkan herkese aynı tavrı göstermiştir. Menemen'de Kubilay'ı şehit edenlere, İskilipli Atıf'a, Rize'de Şapka Devrimine karşı çıkanlara, doğuda isyan eden Şeyh Sait ve benzerlerine radikal önlemler almıştır. Dersim Operasyonu da bunlardan biridir. Feodal bir yapı olan Dersim Atatürk'ün iradesiyle cumhuriyetin nimetlerine kavuşmuştur. Bugün Tunceli halkı kendi vatandaşını okutup ülkenin en önemli makamlarına kadar getirebilmektedir. Bunun gerçekleşmesi Atatürk'ün iradesi sebebiyledir.

Sanatçılar ve özel olarak edebiyatçılar ülkede yaşanan olayların anlatılmayan ya da es geçilen kısımlarını aktarmadaki araçlardır denilebilir. Tarih çoğu zaman savaşlar, antlaşmalar, yazışmalar bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan olayların insanlarda yarattığı tahribatı aktarmak konusunda eksik kalmaktadırlar. Sanatçılar tam da bu eksikliğin olduğu dönemde görev alması ve bu boşluğu doldurması önemlidir.

Murat Uyrkulak yazdığı *Har* adlı romanda bir anıştırma ile Dersim İsyanına gönderme yapmıştır.

Ahd i Müstakbel, Bab03, Telef

Onüç gerisin geri giriyor odaya, kilitliyor kapıyı. O akşam Düzgün Baba'yı kaybediyoruz, Son nefesinde “dersimi almış da kazıyor mezar” adlı bir ağıt mırıldanıyor bize. (Uyurkulak, 2017: 230)

Cümleye bakıldığında meşhur bir şarkı olan Dersini Almış Da Ediyor Ezber şarkısı akla gelmektedir. Yozgat ili Akdağmadeni yöresine ait olan bu türkü Nida Tüfekçi tarafından derlenmiştir. (<https://www.turkudostlari.net> ,2023) Sevilen bir türküdür. Pek çok sanatçı tarafından seslendirilmiştir ve yorumlanmıştır.

Murat Uyurkulak şarkının ismini değiştirmiş ve Dersimi Almış Da Kazıyor Mezar yapmıştır. Bunu yaparken de şarkının özgün ismine anımsatmasına özen göstermiştir. Şarkı ismindeki bazı harfler ve kelimeler değişse de kafiyenin gücü ve şarkının bilinirliği parodiyi tespiti kolaylaştırmıştır. Burada Dersim olarak geçen yer bugünkü Tunceli ilidir. Dersimi almış derken Dersim Operasyonu sonucunda şehrin teslim alınışını kastetmektedir. Her savaşta ölenler, yaralananlar ve geride kalanlar olacaktır. Kazıyor mezar derken ölenler için açılan mezarları ima etmektedir. İsyan bastırılmış, ölenler gömülmüş, zafer kazanılmıştır.

Murat Uyurkulak burada isyanın parodisini yaparken ironik bir dil kullanmamıştır. Bu yönüyle Hutcheon'un parodi anlayışına yaklaşmaktadır. Hutcheon parodinin her zaman komik olmak zorunda olmadığını, alt metinde yaşanan herhangi bir değişimin yeterli olacağını söylemiştir. Çatışma her zaman olmak zorunda değildir. Bazen yalnızca taklit olarak kendini göstereceğini söylemektedir. Bazen de alt metne duyulan hayranlık, metni araçsallaştırma, alt metni kullanarak dış dünya ile hesaplaşma parodinin kullanım amacı olarak gözükmektedir. Murat Uyurkulak, insanların hafızasında yer edinen meşhur bir şarkının sözleriyle oynayarak alt metin olan Dersini Almış Da Ediyor Ezber türküsünü araç olarak kullanmıştır. Bir aşk türküsünü ağıt formuna sokarak Dersim İsyanı ve sonuçlarına dair eleştirel bir tavır takınmıştır. Burada alt metin dış dünya ve hedef için araç konumuna getirilmiştir.

Ağıtın, Dersim İsyanı'nı hatırlatmasının işaretlerinden biri de Düzgün Baba ismidir. Düzgün Baba adı Tunceli'de Şah Haydar adlı kişiye yakıştırılmış bir addır.

Yörenin efsanevi şahsiyetlerinden biridir. Sevilen, Saygı gören biridir. Tunceli’de Düzgün isminin çokça kullanılması buna dalalettir.

Dersim, mezar, Düzgün Baba, ağıt... Tüm bu unsurlar bir araya gelince Dersim Operasyonu’nun parodisi ihtimali güçlenmektedir. Yazar Yozgat yöresinin meşhur bir aşk türküsünün harflerini ve kelimelerini değiştirip ağıt haline getirmiş ve Dersim İsyanı’nın parodisini yapmıştır. Yapılan bu parodi alaycı bir özelliğe sahip olmayıp eleştirel bir özellik göstermektedir. Bu yönüyle Hutcheon’un parodi tanımına ve anlayışına denk düştüğü söylenebilir.

2.1.7. VARLIK VERGİSİ

“Elimize Geçeni halletmişiz, kalanlara dayamışız vergiyi, sürgünü, yasağı...”

Varlık Vergisi 2. Dünya Savaşı sırasında, olağanüstü şartların olduğu bir dönemde çıkarılmış bir vergidir. Etkisi itibariyle ekonomik etkisinin dışında sosyal ve kültürel etkisi de büyük olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti ile gayrimüslimler arasındaki vatandaşlık bağında derin bir kırılmaya neden olmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti 2. Dünya Savaşı’nda tarafsız kalsa da savaşın getirdiği ekonomik sıkıntıları fazlasıyla hissetmiştir. Savaşa dâhil olma ihtimali sebebiyle erkekler askere alınmış ve bu durum üretime sekte vurmuştur. Savaş şartlarından dolayı enflasyon, karaborsacılık, vurgunculuk, stokçuluk gibi ekonomiyi felç eden durumlar ortaya çıkmıştır. Dönemin hükümeti yaşanan bu sıkıntıları sebep göstererek Varlık Vergisi kanununu çıkartmıştır. Kanun 11 Kasım 1942 günü TBMM’de görüşülüp karara bağlanmıştır. (Aktar, 2004: 135)

11 Kasım 1942’de çıkarılan Varlık Vergisi pek çok eleştiriyi beraberinde getirmiştir. Vergi tarhı ve ödeme süresinin bir ay gibi kısa sürede yapılması, vergi ödeme komisyonları, bu komisyonların çalışma şekilleri, vergisini ödemeyenlerin mallarına haciz konulması, haczedilecek malları olmayan mükelleflerin beden işçisi olarak çalıştırılmak suretiyle Aşkale’ye yollanması eleştirilere sebep olan olayların

başını çekmişlerdir. Vergisi etkisi itibariyle ekonomik boyutunun yanında kültürel ve siyasi bir boyut da kazanmıştır. (Aktar, 2004: 135-136)

Cumhuriyet kurulduktan sonra ülkeyi kalkındırmaya çalışan yönetici kadrolar iki büyük ekonomik buhran ile karşı karşıya kalmışlardır. Bunlardan ilki 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı diğeri de 1939-1945 yılları arasında yaşanan 2.Dünya Savaşı ve onun etkileridir. 1929 Ekonomik Bunalımı'nın yarattığı etkiden Devletçilik ilkesi ile kurtulmaya, etkisini en aza indirmeye çalışmışlardır. 2. Dünya Savaşı ve onun ekonomik etkisinden kurtulmak için ise Varlık Vergisi çıkarılmıştır. Savaş şartlarının getirdiği enflasyon, fırsatçı insanların oluşturduğu stokçuluk, vurgunculuk, karaborsacılık gibi durumlar devleti zor durumda bırakmıştır. Her an savaşa girme ihtimaline karşı erkeklerin askere alınması Vergisi bu sert tedbirin ürünüdür. Fakat Varlık Vergisi uygulaması sırasında yaşananlar verginin Türkiye Cumhuriyeti'nin Türkleştirilmesinde de kullanıldığını göstermektedir.

Atatürk geçmişte siyasi ve askeri zaferlerin ancak ekonomik zaferle taçlandırıldığında bir anlamı olduğunu söylemiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti askeri ve siyasi zaferin sonucudur fakat ekonomik bağımsızlık tam anlamıyla kazanılamamıştır. Ülkenin Osmanlı Devleti'nden kalan borçları ödemesi, sanayinin ve sermayenin büyük oranda gayrimüslimlerin elinde bulunması ekonomik bağımsızlığın kazanılmasına engel oluyordu. Varlık Vergisi sermayenin gayrimüslimlerden Türklere geçmesine zemin hazırlamıştır. Devletin en büyük işletmeleri Gayrimüslimlerde olduğu için en büyük vergileri onlar ödemişlerdir, ödemek istemeyenlerin mallarına haciz konulmuştur, ödeyemeyenler çalışma kamplarına gönderilmiştir. Pek çok gayrimüslim vatandaş ülkeyi terk etmiştir. O dönemin başbakanı olan Şükrü Saraçoğlu'na ait olan sözler durumun inkâr edilmediğini göstermektedir: *Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz.* (Aktar, 2004: 220)

Şükrü Saraçoğlu'nun bu sözleri Varlık Vergisinin yalnızca vurgunculuk, karaborsa ve enflasyon sorunlarını engelleme ile sınırlı kalmadığının göstergesidir. Yaşanan bu durum o dönem dış ülkelerde pek çok tepkiye sebep olsa da herhangi bir

yaptırım uygulanmamıştır zira 2. Dünya Savaşı devam etmektedir, Avrupa ülkeleri kendi başlarının çaresine bakmaya çalışmaktadır. Başka ülkelerin iç işlerine karışacak zamanı, imkânı ve gücü bulamamışlardır. İkinci Dünya Savaşı sırasında bazı Avrupa devletlerinde de benzer vergilerin çıkması oluşacak tepkiyi hafifletmiştir.

Dönemin gazete başlıkları ve genel eğilimi de devlet yanlısı bir tutum takınmıştır. Dönemin gazete başlıklarına, köşe yazılarına ve karikatürlerine bakmak halkın ve genel eğilimin ne yönde olduğu konusunda fikir vermektedir. Cumhuriyet gazetesinde çıkan haberin kullandığı dil dikkat çekicidir. “Sahibinin Sesi” plak şirketinin sahibi olan ve AEG başta olmak üzere birçok yabancı şirketin acenteliğini yapan Vahram Gesaryan malları haczedilmiş mükelleflerden biridir. Ona ait bir binayı Sümerbank satın almıştır. 23 Şubat 1942 yılında Cumhuriyet gazetesinde yer alan haberde olay şu şekilde yer almıştır: *Beyoğlu’ndaki Sahibinin Sesi binasının Sümerbank tarafından satın alınarak, Yerli Mallar Pazarları Beyoğlu şubesine tahsis olunduğunu memnuniyetle yazmıştık. Bu suretle güzel bir bina daha millileştirilmiş (!) olmaktadır.* (Aktar, 2004: 205)

Burada dikkat edilmesi gereken kelime millileştirilmedir. Vahram Gesaryan Ermeni kökenli, Hristiyan bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır. Ermeni ve Hristiyan olması millettten olmadığı anlamına gelmemektedir. Bir ülkenin kendi vatandaşına ait malı millileştirmesi gibi bir durum eşit vatandaşlık ilkesine ters düşmektedir. Varlık Vergisi bu gibi durumlara sebebiyet verdiği için ülkede yaşayan azınlıklar ile ülkenin bağını zayıflatmıştır. Ülkeyi terk eden, yatırım yapmaktan vazgeçen vatandaşlar olmuştur. Ekonomik anlamda bir yandan kazanımlar elde edilirken diğer yandan kaybedilmiştir.

Murat Uyrkulak ülkenin yakın tarihinin tartışmalı bir kanunu olan Varlık Vergisi’ni eserinde konu edinmiştir. *Har* adlı romanında Netamiye adlı ülke Türkiye Cumhuriyeti’ni işaret etmektedir. Netamiye üzerinden Türkiye Cumhuriyeti’nin geçmişine göndermeler yapılmaktadır. Varlık Vergisi de bunlardan biridir.

Ahd-i Mazi, Bab 08, Tefekkür:

“Neyse, karıştırma Bekçi’yi şimdi... İşte bu çocuk günün birinde, hocam dedi, ben bazı kitaplar okudum, diyorlar ki biz canına okumuşuz cümle âlemin...”

“Kimin canına okumuşuz?”

Prof da öyle sordu, dedi, kimin canına okumuşuz... Çocuk dedi ki Topkikler’in, Cacikleri’in... Elimize geçeni halletmişiz, kalanlara dayamışız vergiyi, süngüyü, yasağı...” İbneye bak lan, sanki onlar armut topladı...” (Uyurkulak, 2017: 114)

Alıntılanan paragrafta birden fazla eleştiri bulunmaktadır. Topikler Ermenileri, Cacikler Rumları temsil etmektedir. Paragraf tehcir, iç savaş, varlık vergisi ve Türkçe harici dillerin yasaklanması konularını ihtiva etmektedir. Cümlelerin içerisinde geçen vergi Varlık Vergisi’ni, süngü Ermeni Tehciri’ni, yasak ise Türkçe harici dillerin yasaklanmasını kastetmektedir. Bu vergi ile pek çok gayrimüslim vatandaştan yüksek miktarda vergi alınmıştır, vergisini vermeyenin malı haczedilmiş ve müzayedeye çıkarılmıştır. Haczedilecek malı olmayan ve vergiye karşı çıkanlar demiryolunda çalışmak üzere Aşkale’ye, çalışma kamplarına gönderilmişlerdir. Son cümlede onlar da sanki armut topladı derken azınlıkların da bu ülkede rahat durmadığını birtakım suçlar işlediğini ima etmektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında Rumların ve Ermenilerin köy baskınları ve çetecilikleri, işgal kuvvetleri ile işbirliği, savaş sırasında geri çekilirken yakılan köyler, öldürmeler, tecavüzler... Bu son cümle yaşananların karşılıklı olduğunu göstermektedir.

Murat Uyurkulak gayrimüslimler ile Türkiye Cumhuriyetinin arasındaki vatandaşlık bağını derinden sarsan bu olayı doğrudan adını vermeden eleştirmiştir. Paragrafta bahsedilen vergi Varlık Vergisi’dir. Cumhuriyet tarihinin en sansasyonel vergisi olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti bu vergi ile siyasal olarak rahatlamış olsa da ekonomik olarak uzun vadede çok şey kaybetmiştir.

2.1.8. TÜRKÇE HARİCİ DİLLERİN YASAKLANMASI

Geçmiş yıllarda yaşanan nüfus mübadelesi sonucunda Anadolu’dan pek çok gayrimüslim Türkiye’yi terk ederken Türkiye sınırları dışında yaşayan pek çok Müslüman da Anadolu’ya zorunlu göç etmiştir. Göç edenler arasında ağırlıklı olarak

Türkler olduğu gibi Arnavut, Boşnak, Çerkez gibi milletler de Anadolu'ya gelmiştir. Bu durum ülke içerisinde konuşulan dile de yansımıştır. Dışarıdan gelenler geldikleri bölgede konuştukları dilleri Anadolu'da devam ettirmeye çalışınca ortaya birtakım sorunlar çıkmaya başlamıştır. Bu durum milli birliğin önünde bir engel olarak görülmüştür.

Dışarıdan gelen Müslüman ama Türk olmayan unsurların yanında yerli fakat Türk olmayan unsurlar da dil birliği önünde engel teşkil etmektedir. Anadolu'da ve İstanbul'da yüzyıllarca yaşamış ve yaşamakta olan Rum, Ermeni ve Yahudi vatandaşlar dil birliğinin sağlanmasını geciktirmiştir. Osmanlı Devleti'nde dile ve inanışlara dair bir kültürel uyumsama teşebbüsü olmadığı için ortak bir dil ve kültürden bahsetmek pek mümkün değildir. Osmanlı farklı dillerin, inanışların, insanların bir arada yaşadığı kozmopolit bir devlettir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti bu durumu tersine çevirecek hamleler yapmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan mübadele ve İstanbul'un kozmopolit yapısı Türkçe konusunda bazı önlemlerin, yasakların ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. Bunlardan biri de "Vatandaş Türkçe konuş" adlı teşvik çalışmasıdır. 1937 yılında başlayan ve aralıklarla 1960'lara kadar devam eden bu kampanyanın amacı gayrimüslimlerin ve mübadillerin yeni kurulan rejime uyum sağlamasını kolaylaştırmaktır. Dönemin gazete yazarları da bu akıma katılarak önerilerde ve uyarılarda bulunmuşlardır. (Aktar, 2004: 130) Bu isimlerin başında Ahmet Emin Yalman gelmektedir. 4 Mart 1937 yılında yazdığı baş makalenin özeti şu şekildedir: Mübadele ile gelen vatandaşlar geldikleri yerin dilleri ile konuşmakta ve birbirleriyle bu şekilde iletişim kurmaktadır. Mübadillerin bu tutumu ahengi bozmaktadır. Her konuda milli bir tutum takınan cumhuriyet politikaları bu konuda fazla hoşgörülü kalmaktadır. Belediyelerin görevi konuşulan dilleri denetleme ve yasaklama değildir bu konuda sorumluluk alsalar da bu onların değil devletin görevi olmalıdır. İstanbul'un bilhassa Yahudilerin durumu özellikle ele alınmalıdır. Bulundukları her yerin dilini öğrenen ve uyum sağlayan Yahudiler Türkçe konusunda istekli değildirler. Bazıları Türkçe bildikleri halde Türkçe konuşmamaktadır, Türkçeye alaycı yaklaşmaktadırlar. İkinci dil olarak daha çok İspanyolca ve Fransızca konuşmaktadırlar ve bu durum Türkleri üzmektedir. Kamusal hayatta Türkçe

konusmak konusunda istekli olmalarında fayda vardır diyerek şikâyetlerini ve önerilerini sıralamıştır. (Aktar, 2004: 122-124)

Yahudilerin bu durumu yeni bir olay değildir. Onların Türkçe konusunda geri kalmaları ve isteksiz halleri daha önce de konu olmuştur. Ziya Gökalp'ın yakın arkadaşı olan Moiz Kohen Tekinalp Yahudilerin milli birliğe, müşterek vicdana katılabilmesi için birtakım önerilerde bulunmuştur. “Türkleştirme” adlı eserinde Yahudiliğin meşhur on emirini değiştirerek bunu Türkçeye uyarlamıştır. *1. İsimlerini Türkleştir; 2. Türkçe konuş; 3. Havralarında duaların hiç olmazsa bir kısmını Türkçe oku; 4. Mekteplerini Türkleştir; 5. Çocuklarını memleket mekteplerine gönder; 6. Memleket işlerine karış; 7. Türklerle düşüp kalk; 8. Cemaat ruhunu kökünden söküp at; 9. Milli İktisat sahasında vazife-i mahsusanı yap; 10. Hakkını bil.* (Aktar, 2004: 130) Moiz Kohen Tekinalp'ın sıraladığı bu on emri Yahudilerin Türk toplumuna uyumunu sağlamak için atılmış adımlardan biridir. Tarihin 1928 olması ve cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanması da dikkat çekicidir. Doğrudan bir yasaklama olmasa da uyum için Türkçenin öğrenilmesi elzem kılınmıştır.

Murat Uyrkulak'ın *Har* adlı romanında dillerin yasaklanması konusu işlenmiştir. Dil Devrimi bölümünde incelenen paragrafın son bölümüne bakıldığında “*Üstelik kalan topraklar üzerinde konuşulan başka dilleri de yasaklamışlar*”(Uyrkulak, 2017: 49) cümlesi bulunmaktadır. Yazar burada cumhuriyetin ilk yıllarına göndermede bulunmaktadır. “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyası bunlardan bir örnektir yalnızca. Yeni kurulan devletin üniter yapıda olması, tek dil üzerine inşa edilmesi ve bu dilin de Türkçe olması bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Ülkede yaşayan azınlıklar ve diğer etnik gruplarla dil ile ilgili sıkıntılar ortaya çıkmıştır.

Dil konusundaki tutum yalnızca gayrimüslimlerle sınırlı kalmamıştır. Tehcir, mübadele Türkiye’de azınlıkların sayısı oldukça azalmıştır. Son noktayı Kıbrıs’ta yaşanan gerilimler ve akabinde yaşanan 6-7 Eylül Olayları koymuştur. Bu olaylar sırasında dükkanı yağmalanan, yaralanan, tecavüz edilen insanlar olmuştur. Artık kendilerini burada güvende hissetmeyen azınlıklar göç etmiştir. Kalan azınlıklar ise Türkiye için tehdit olmaktan uzak bir topluluk olarak hayatlarına devam etmiştir. Azınlıkların dili ve uyumları konusu bu olayların sonucunda ortadan kalkmıştır.

Türkiye’de dil ve yasaklar konusu yalnızca azınlıklarla sınırlı değildir. Müslüman olan ama Türk olmayan insanlar da bu durumdan nasibini almıştır. Yeni kurulan devletin kurucu önderinin ve kadroların çoğunluğunu Türklerin oluşturması ülkenin politikalarına doğrudan etki etmiştir. Tek dil, tek devlet ve tek bayrak üzerinden üniter bir yapı arz eden Türkiye Cumhuriyeti azınlıklar kadar Müslüman ama Türk olmayan unsurlar ile de sorunlar yaşamıştır. Bunların başında da Kürtler gelmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak çeşitli isyan faaliyetlerinde bulunan bu insanların bir kısmının tıpi Ermeniler ve Rumlar gibi Anadolu’da bağımsız bir devlet kurma hayali vardır. Kuruluştan bugüne gerek dini, gerek siyasi pek çok isyanın başında Kürtler gözükmektedir. Bu isyanlara bakıldığında rejime ve devlete karşı girişim oldukları dikkati çekmektedir.

Devlet kurmak için başlıca şartlar toprak, bayrak ve dil olarak gözükmektedir. Ayrılcı Kürtler ülkede anadilde eğitim talebini her fırsatta dile getirmişlerdir. Bunun Yanında özerklik ve federal yönetim talepleri de vardır. Türkler ve merkezi yönetim ise bu talepleri reddetmiştir. Geçmişten bugüne Kürtler dil konusunda bazı sıkıntılar yaşamıştır. Köylerde dil bilmeyen okul yüzü görmemiş insanların devlet ile bağı zedelenmiştir. Zira bazı vatandaşlara yeterli eğitim verilememiş, onlara ulaşılamamıştır. Eğitimsizliğin ve ilgisizliğin sonucunda bu insanlar Türkçe öğrenememiş ve bunun sıkıntısını yaşamıştır. Oluşan baskı ortamı ve tek dil ısrarı Kürtler üzerinde ters tepmiştir. Bugün pek çok Kürt anadil ve özerklik taleplerini yüksek sesle dile getirmektedir.

Uyurkulak bu dilleri yasaklama olayını hayali bir ülke olan Netamiye üzerinden vermiştir. Asırlardır diğer milletlerle muhabbet ede ede iyice kıvamlanan dilleri derken Türkçenin oluşmasına katkısı olan Arapça, Farsça, Rumca, Ermenice gibi dilleri kastetmektedir. Bunu doğrudan söylemek yerine parodileştirerek söylemeyi tercih etmiştir.

2.1.9. HAYATA DÖNÜŞ OPERASYONU

“Nerden tahliye oldu? Hayata Döndüğü yerden...”

Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihinde yaşanan ve hâlâ tartışılan olaylardan biri Hayata Dönüş Operasyonu'dur. F tipi hücre sistemi ve tecrit uygulamasına karşı çıkan tutuklu ve hükümlüler bir süredir açlık grevi yapıyorlardı. Onların bu direncini kırmak ve cezaevlerinde otoritesini artırmak isteyen hükümet 19 Aralık 2000 tarihinde ülkedeki pek çok cezaevine eş zamanlı operasyon başlatmıştır. İsmiyle pek de müsemma olmayan bu operasyon neticesinde ikisi asker olmak üzere 33 kişi hayatını yitirmiş, pek çok insan da yaralanmıştır. (<https://tr.wikipedia.org> , 2023)

Müdahale öncesine kadar 20 cezaevinde 15 bin 277 tutuklu ve hükümlünün bulunduğu 1928'inin Pkk, 1920'sinin aşırı sol ve 170'inin de irticai terör mensubu bulunduğu söylenmiştir. Cezaevinde çok sayıda terör örgütü ve benzeri kuruluşlardan insanın olması onların içeride de örgütlenmesine ortam hazırlamıştır. Devletin denetiminin giderek zayıfladığı cezaevlerinde oluşan bu otorite boşluğunu fırsat bilen mahkum ve tutuklular kendi kural ve denetimini oluşturmuştur. Aramalara karşı çıkma, içeriye uyuşturucu, telefon, silah vb maddeleri sokma gibi pek çok yasağı ihlal etmişlerdir. Devlet denetiminin zayıflaması cezaevlerinin işlevsiz hale gelmesine sebep olmuştur. Normal şartlar altında terörden ya da herhangi bir suçtan cezaevine girmiş bir insan cezasını çektikten sonra topluma yeniden kazandırılarak uyumu sağlanmalıdır. 2000 yılında cezaevlerinin durumu bunun tam tersini göstermektedir. Kişisel iradenin ortadan kalktığı cezaevlerinde, örgüt emriyle kendini yakma, açlık grevine girme gibi davranışlar ortaya çıkmıştır. Olay siyasî boyut kazanmıştır. Dönemin İçişleri Bakanı Sadettin Tantan operasyonu, *Devletin ayıbı temizlendi* diyerek savunmuştur. (<http://arsiv.ntv.com.tr>, 2023) Tantan'a göre o dönemki cezaevleri aşırı sol ve terör örgütlerinin eğitim yuvası haline gelmiş, cezaevlerinden dışarıya emir gider olmuştur. Yapılan bu operasyonla devlet otoritesi yeniden tesis edilmeye çalışılmıştır. Tantan'ın bu açıklamaları o dönem tartışma yaratmıştır.

Koalisyon ile yönetilen bir ülkede kişiler ve kurumlar arası istişare ve uyum çok önemlidir. Uyum sağlanamadığında sorunlar baş göstermektedir. Operasyonun yapıldığı dönem Tantan'ın açıklamalarına tepki gecikmemiştir. Cezaevlerinde güvenlikten Adalet Bakanlığı'nı sorumlu tutmasına yanıt veren Bakan Türk, şöyle demiştir: *Ne yazık ki bu anlayışla bağdaşmayan sadece Adalet Bakanlığı'nı,*

cumhuriyet savcılarını ya da cezaevi personelini suçlayan bazı açıklamalar yapılmaktadır. Cezaevleri yılların ihmalleriyle bir sorunlar yumağı haline gelmiştir. (<http://arsiv.ntv.com.tr>, 2023)

İki bakanın bu açıklamalarından o dönem cezaevlerinin bir sorun oluşturduğu gerçeği görülmektedir. Cezaevleri işlevini yerine getirmekte birtakım sorunlar yaşamaktadır. Bir zaaf, denetim boşluğu olduğu açık ve nettir. Cezaevleri terör örgütlerinin eğitim merkezi haline geldiği iddia edilmektedir. Devlet otoritesinin hissedilmesi gereken bir yerde bu tür zaafların oluşması çok kötü sonuçlar doğurmuştur. Yakalanan her türlü mahkum ve tutuklu devletin gözetimi ve koruması altında olması gerekirken örgütlerin kucağına düşmesi büyük bir hata olarak görülmektedir.

Tüm bu sorunların olduğu dönemde hükümet sorumluluk alarak Hayata Dönüş Operasyonunu tasarlamıştır. Amaç o dönemde cezaevlerinde örgüt emriyle ya da kişisel kararıyla kendini yakmaya çalışan insanları, ölüm orucuna girenleri bu kararlarından vazgeçirerek onları hayata döndürmeye çalışmaktır. Bu vesileyle bir nebze olsun mahkum ve tutukluların hayatının ve iradelerinin kurtarılması amaçlanmıştır. Yapılan müdahale sonucunda otorite bir nebze olsun artırılmış olsa da sonucu sebebiyle ülkede ve ülke dışında tartışmalara sebebiyet vermiştir.

Zaman içerisinde Hayata Dönüş Operasyonu için farklı yorumlar ortaya çıkmıştır. Kimi kesimler müdahalenin olması gerektiğini, devletin geç bile kaldığını, devletin otoritesine gölge düştüğünü savunurken kimi kesimler de devletin asli görevinin insanı yaşatmak olduğunu, cezaevlerinin o hale gelmesinin sorumlusunun yine devlet olduğunu, Hayata Dönüş Operasyonu gibi bir ismi olan müdahalenin sonucunda pek çok insanın öldüğünü ve yine pek çok insanın sağlığının bozulduğunu söyleyerek başarısız bir girişim olduğunu belirtmiştir.

Dönemin gazete başlıklarına bakıldığında operasyon hakkındaki genel kanı görülebilmektedir. Tantan'ın *Ölüm orucu yapıyoruz diye kandırdılar. Hastaneye kaldırılanların çoğu sağlam çıktı* sözlerine binaen *Milliyet* gazetesinin manşeti *Sahte oruç, kanlı iftar* idi. İnternetin arama sayfalarında çıkan bu manşete bugün siteden ulaşılamamaktadır. Atılan bu manşete internet haber sitelerinin arşivinden

ulaşılabilmektedir. (<https://www.gazeteduvar.com.tr>, 2023) *Hürriyet* gazetesi operasyonu *Devlet Girdi* şeklinde verirken haberin içeriğinde ölüm orucuna giren mahkum ve tutukluların diyet yaptıklarını, çeşitli vitamin ve mineralleri kullanarak vücutlarının dirençli tutmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Haberde bizzat ilaç adı da verilerek (Ensure), alınan ilaçla uzun süre vücudu dirençli tutmaya çalıştıkları dolayısıyla ölüm orucunun samimi olmadığı, bir planın parçası olduğu izlenimi verilmiştir. Yalnızca manşetlerde değil gazetelerinin köşe yazıları da dikkat çekicidir. *Sabah* gazetesi yazarı Güngör Mengi müdahaleyi *Devlet uyandı!* (<http://arsiv.sabah.com.tr>, 2023) diyerek olayı köşe yazısına taşımıştır. *Hürriyet* gazetesinde Cüneyt Ülsever ise *Cezaevi operasyonlarında hükümeti destekliyorum* (<https://www.hurriyet.com.tr>, 2023) diyerek kimin yanında olduğunu açıkça belli etmiştir. Aynı gazetede yazan diğer yazarlardan Ertuğrul Özkök *Pause Düğmesi* (<https://www.hurriyet.com.tr>, 2023) başlıklı yazısında tutuklu ve hükümlülerin yaşamayı seçtiğini, operasyonun iradesi elinden alınmış insanlar için bir umut olduğunu ve adının hakkını verdiğini belirtmiştir.

Gazete manşetlerine ve yazılan yazılara bakıldığında ana akım medyada operasyonu eleştirmek bir yana, operasyonun gerekli ve geç kalınmış bir hamle olduğu sonucu çıkmaktadır. Devlet cezaevleri üzerinde kaybolan otoritesini yeniden eline almaya çalışırken ikisi asker 33 kişi hayatını yitirmiş, pek çok insan da sağlığından olmuştur. Devletin aslî görevi insanı yaşatmaktır. İçerdekiler terörist de olsa yaşam hakları vardır. Ölmeleri yerine cezalarını çekmeleri ve ıslah olmaları gerekmektedir. Mahkum ve tutukluların ıslahı ve yaşam hakkının olmadığı bir müdahalenin başarılı olduğu tartışılır hale gelmektedir. Fakat devlet aksini düşünmektedir. Dönemin Cezaevleri ve Tevkifevleri Genel Müdürü Ali Suat Ertosun hizmetleri karşılığında Devlet Üstün Hizmet Madalyası kazanmıştır. (<http://arsiv.sabah.com.tr>, 2023) Operasyonda görev alan askerler ise yargılandıkları davadan beraat etmiştir. (<https://www.aa.com.tr>, 2023)

Murat Uyrkulak 19 Aralık 2000 yılında yaşanan bu operasyonu *Har* adlı romanında işleyerek operasyonun ismini ironik bir tavırla eleştirmiştir. *Har* adlı romanda *Yamuklar* olarak adlandırılan, aklî dengesini yitirmiş bir grup insan nasıl o

hale geldiklerini hikâyeleştirek anlatmaktadırlar. Bunlardan biri de Yamukaltı'dır. Yamulmasının si ise şu şekildedir:

Ahd-i Müstakbel, Bab 004, Teşrif:

Hikâyesini anlatan yamuklardan *Yamukaltı* konuşmaya başlıyor:

Eveet, susun, susuuuun, Yamukaltı'yı dinliyoruz...

Dün tahliye oldu...

Kim tahliye oldu?

Karım... Hemen gidip almam lazım onu...

Nerden tahliye oldu?

Hayat Döndüğü yerden...

O ne demek kardeşim? Öyle cezaevi ismi mi olur...

Bilmiyorum... En son televizyonda gördüm, yanmıştı...

Peki hayata döndüğünden emin misin?

Nasıl abi?

Hayata döndüğünden emin misin?

Anlamadım abi...

Yani yaşıyor mu Yamukaltı kardeş?

Yaşıyo, yaşaması lazım...

Kardeşim o zaman sen ne bekliyorsun, biz karını alıp geliyoruz...

Yalnız abi, sadece o değil... (Uyurkulak, 2017: 193)

Alıntılanan bu paragrafta, 19 Aralık 2000’de gerçekleşen Hayata Dönüş Operasyonu’na gönderme yapıldığı dikkatli bir okurun gözünden kaçmamaktadır. Hikâyesini anlatan *Yamukaltı* karısının tahliyesini beklemektedir ve gidip onu getirecektir. Nerden tahliye oldu sorusuna *hayata döndüğü yerden* diyerek karşılık vermiştir. Ve ardından söylediği *en son televizyonda gördüm yanmıştı* sözü göndermenin operasyonu işaret ettiğini netleştirmiştir. Çünkü operasyon sırasında kimyasal maddelerin, patlayıcıların kullanıldığı ve yanan insanların olduğu iddia edilmiştir. Operasyon görüntüleri televizyonlardan yayınlanmıştır. Yıllar süren davalar açılmıştır.

Murat Uyurkulak romanın bu kısmında satirik, ironik bir üslup kullanmıştır. Neticesinde 33 kişinin öldüğü pek çok kişinin yaralandığı bir operasyona Hayata Dönüş Operasyonu adını vermek iktidarın alaycı diline verilebilecek en büyük örneklerden biridir. Yazar da, iktidarın bu alaycı diline karşı aynı şekilde ironik bir cevap vermiştir. Nerden döndü sorusuna *hayata döndüğü yerden* derken onlarca insanın öldüğü pek çoğunun yaralandığı operasyona gönderme yapmaktadır. Burada doğrudan bir eleştiri yoktur fakat yazarın bu tavrı Necip Tosun’un ironi hakkındaki fikirlerini anımsatmaktadır. *Yazar her ne kadar saçmalığı/karşıtlığı tarafsız bir şekilde anlatıyor gibi gözükse de, metnin gerisinde ağır bir eleştiri vardır. Toplumsal yapı, tarihsel yanlışlıklar, yaşanan saçmalıklar, bürokratik açmazlar, yanlış algılayışlar ironinin gücüyle mahkum edilir.* Hayata Dönüş Operasyonu bu ülkenin en büyük, en tartışmalı, en sansasyonel operasyonlarından biri olmuştur. Tarihsel bir yanlışlık, sorunlu bir hadisedir. Murat Uyurkulak operasyonun tarihsel öneminin farkındadır. Sonuçlarını da yaşarken görmüş birisidir. Bu durumu doğrudan eleştirmek belki de beklenen etkiyi oluşturamayabilirdi. Hiciv ve onun en büyük silahı ironi sayesinde eleştiri daha etkili olabilmektedir. Ball hicivden bahsederken onun görevinin hedef aldığı şeyi iyileştirip düzeltmekten çok uyarıcı görevine dikkat çekmiştir. Geçmişe yönelme yoktur. Geçmiş zaten yenide inşa edilemez. Amaç geleceği kurtarmaktır. Murat Uyurkulak buradaki yergisiyle geleceği kurtarmaya çalışıyor denilebilir. Geçmişe dönüp olanları ortadan kaldıramayız fakat insanların dikkatini çekerek, onları bilinçlendirerek gelecekte yaşanabilecek olumsuz şeylerin önüne geçebiliriz. Yazarın operasyonun adını alaya almasının ardında geleceği kurtarmaya yarayacak bir ön alma duygusu olduğu söylenebilir.

Operasyon isimlendirmesinin anımsattığı önemli husulardan biri iktidarın alaycı dilidir. Hayata Dönüş Operasyonu ismiyle müsemma olmayan bir adlandırma olmuştur. Bu yönüyle bize bazı büyük operasyonları ve sloganları anımsatmaktadır. ABD, Afganistan'ı işgal ederken *Sınırsız Özgürlük Operasyonu (Enduring Freedom)* adını kullanmıştır. (<http://arsiv.ntv.com.tr>, 2023) El Kaide'ye karşı yapıldığı söylenen ve Afganistan'a sonsuz bir özgürlük getireceğini söyleyen operasyonun neticeleri ortadadır. Hem Rusya'nın hem ABD'nin işgaline uğrayan Afganistan'ın "Sınırsız Özgürlüğü" Türkiye'de "Hayata Döndürülen" mahkum ve tutukluların durumu gibi ironiktir. Edebiyatçılar hayatın bu trajikomik yönlerinin farkına varmaktadırlar. Verdikleri eserlerle hayatın çelişkilerini, açmazlarını, sıkıntılı yanlarını okuyuculara sunmaktadırlar. Bunu yaparken kullandıkları en etkili yöntemlerden biri de ironik dil ve hicivdir. Murat Uyurkulak yakın tarihin bu sarsıcı olayına ironik bir dille yaklaşarak yermiştir. Sürekli unutan ve geçmişiyile hesaplaşmayan ülke insanının hafızasını kurgu bir eser aracılığıyla uyarmıştır denilebilir.

2.1.10. PSİKOSEKSÜEL KİŞİLİK BOZUKLUĞU, NAMIDIĞER "PEMBE TESKERE"

"Yahu mezarda erkek mi olmak istersin, bi süreliğine ibne mi?"

Türkiye Cumhuriyeti zorunlu askerlik hizmeti olan ülkelerden biridir. Cumhuriyet tarihi boyunca 2.5 yıl ile başlayıp kademeli olarak uzun dönem 12 ay, kısa dönem 6 aya kadar düşen askerlik görevi erkek vatandaşların kimi için kutsal bir vazife, severek yapılan bir iş, şehadet için bir basamak iken kimi vatandaşlar için gereksiz bir yükümlülük, angarya adeta bir zulüm haline gelmiştir. Bunun çok çeşitli sebepleri vardır. Ölüm korkusu en başta gelmektedir. Bu anlaşılabilir bir mazerettir. Bunun dışında ast üst ilişkisinin belirsizliği, devrecilik ve sıracılık (namıdiğer dede-torun), koğuş arkadaşları tarafından baskı ve eziyet görme, sadece erkeklerden oluşan bir ortamda uzun süre kalma, mahremiyetin ortadan kalkması gibi insanları askerlikten soğutan sorunlar uzayıp gitmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nde 20 yaşını doldurmuş herkes askerlik yoklamasını yaptırmak zorundadır. Vicdani ret gibi bir durum söz konusu değildir. Askerliği ertelenebilir ya da bedelli askerlik yapılabilir fakat askerliği yapmamak gibi bir durum söz konusu değildir. Gerekli vücut şartları oluşmayan (aşırı kilolu olma, vücutları askerliğe elverişli olacak şekilde büyümemiş olan, doktor muayenesi sonucunda tespit edilen geçici bir hastalığı olan, öğrenimine devam eden vatandaşlar) askerliğini erteleyebilir. (<https://mucahit.gov.ct.tr>, 2023) Bunun dışında, ülkede belirli aralıklarla çıkan bedelli askerlik kanunuyla bedelli askerlik de yapılabilmektedir. Vatandaşlar askere gitmeden belli bir ücret karşılığında gerekli belgeyi alarak bu yükümlülüğünden kurtulmuş olmaktadır.

Türkiye’de askerliğin vatandaşlık görevi olmasının genel olarak bir sorun teşkil ettiği söylenemez fakat eşitlik ilkesine ters düşen durumlar, kanuna aykırı işlemler, vicdani yaralayan birtakım olaylar askerlik hizmetine birtakım eleştirileri beraberinde getirmiştir. Parası olup bedelli askerlik yapanlar, kurada askerlik görevinin çıktığı şehir ve bölge (terör olaylarının yaşandığı Doğu ve Güneydoğu bölgesi istenmemektedir), hizmetin uzun süreli olması, askerlik yapmak için işinden ayrılan insanların dönüşte işine devam edememesi ya da iş bulamaması, askerlikte yaşanan eğitim zayıyatı, üstün asta baskısı, zorbalık vs. Hal böyle olunca vatandaşların bir kısmı da askerlikten kurtulmak, askerliği ertelemek ya da yapmamak için çeşitli yollara başvurmuştur.

Halk arasında “Çürük Raporu” olarak bilinen “Askerliğe Elverişli Değildir” kağıdı bunlardan biridir. Askerliğe elverişli değildir yerine “çürük” denmesi bile toplumda askerliğini yapmayana veya muaf olana bakışı özetlemiştir. Sağlığı ve fiziksel durumu askerlik yapmaya elverişli olmayan vatandaşlar sağlık kuruluşlarından raporlarını almaktadır. Bu raporları tanzim etmeye yetkili makam ise asker hastanesi sağlık kuruludur. (<https://www.mevzuat.gov.tr>, 2023) Verilen bu “çürük” raporunun adil bir şekilde verilmesi çok önemlidir zira herhangi bir ayrıcalık, kayırma vatandaşlar arasında ülkeye ve onun kurumlarına olan güveni sarsabilir.

Askerliğe elverişli olmama, çürüğe çıkma koşullarından biri de eşcinselliktir. Eşcinsellik günümüzde hastalık olarak görülmesi de askeri mevzuatta çürüğe

ayrılma sebebidir. “Psikososyal kişilik bozukluğu” olarak adlandırılan ama halkın “pembe teskere” olarak adlandırdığı durumdur. Eşcinsel olan vatandaşlara verilen bu rapor kişiyi askerlik hizmetinden muaf tutmuştur. Bir hastalık olarak görülmediği için askerden kaçmak için bir bahane olarak kullanıldığını düşünen insanların sayısı az değildir.

Türkiye’de “pembe teskere” adıyla anılan ve karşısındaki kişiyi aşağılama amacı güden bu raporun veriliş şekliyle ilgili çeşitli söylentiler vardır. Resmî işlerde birtakım gizlilikler olabilmektedir ve oluşan bu gizlilik de dedikoduları beraberinde getirmektedir. Pembe tezkere raporu için iddia edilen ise cinsel ilişki sırasında çekilmiş fotoğraf kanıtıdır. Kişinin yüzü görünecek şekilde erkek erkeğe ilişkiye girdiği fotoğraflar istendiğine dair iddialar çok ciddi boyuttadır. (<https://www.milliyet.com.tr>, 2023) TSK bu iddiaları yalanlasa da halkın büyük kısmının bildiği ve dilden dile dolaşan iddialar inkâr edilecek şeyler değildir. TSK’nın bu iddiayı yadsıması akıllara *Civangate* skandalı ve bu skandalın mahkemesi sırasında söylenen sözü akıllara getirmektedir. Rüşvet almakla suçlanan Engin Civan ellerinde belge varsa göstermelerini söylemiştir. Bunu karşılığı olarak Selim Edes kendisine *Rüşvetin belgesi mi olur pezevenk*” diyerek karşılık vermiş ve bu söz Türk siyasî tarihine geçmiştir. Herkesin bildiği fakat kanıtlamanın imkânı olmayan olaylar vardır. Rüşvet bunlardan yalnızca biridir. Selim Edes’in trajikomik sorusu kanıtsız da gerçeklerin var olabildiğini göstermektedir. TSK’nın fotoğraf istemesi ve askerliğe elverişsiz raporu verme sürecinin sorunlu olduğu bilinen bir şeydir. Bu raporu alan vatandaşların çeşitli basın organlarında röportajları, anıları mevcuttur.

Günümüzde “psikoseksüel kişilik bozukluğu raporu” sivilleşme hareketiyle beraber artık sivil hastanelerden alınmaktadır. Önceden GATA vasıtasıyla alınan bu raporda süreç uzun ve yıpratıcı olmaktadır. Bugün verilen raporda ise psikolog ile görüşme gerçekleştirilmekte ve muhabata daha önceden hazırlanmış sorular sorulmaktadır.

Eşcinsellik, trans bireyler, pembe tezkere ve raporu alma sürecine dair çok şeyler yazılabilir. Konu güncel ve karmaşık bir haldedir. Murat Uyrkulak eserlerini yazarken “ötekileri” anlatmayı seven bir yazardır. Ezilmişler, aşağılanmışlar, yok sayılanlar... Eşcinseller bunlardan yalnızca biridir. Bazı eserlerinde dramatik bir şekilde ele alınan, hor görülen, yok sayılan eşcinseller *Har ve Merhume* adlı romanlarında alaycı bir üslupla ele alınmıştır. Burada askerden kurtulmak isteyen iki yakın arkadaş askerî mevzuatta disiplin suçu olarak kabul edilen “gayrî tabî mukarenette bulunmak” yani doğal olmayan yollardan yakınlık kurmak suçunu işleyerek askerlikten kurtulmayı ümit etmektedirler. İronik bir dille kaleme alınan bu paragrafta Türkiye’de pembe teskerenin eleştirisinin yapıldığı görülmektedir. *Har*’da geçen paragraf şu şekildedir:

Ahd-i Mazi Bab 14 Tetik:

Eğilip fısıldadı:

Oklava lavuğunu hatırlıyor musun?

Sırık gibi boyu sebebiyle “Oklava” adını taktığımız sıska çocuğu hatırlamamak ne mümkündü? Dört ay önce kara yağız badisiyle duшта basılan askerdı bu. Onlar iş tutarken çıkan seslerden işkillenen çavuş kapıyı aralayınca mesele anlaşılmıştı. Oklava’yı apar topar Başşehir’deki askerî hastaneye göndermişler, “Yeminle beni kandırdı. Benim kabahatim yok. İki çocuğum, karım var benim!” diye figan edip kafasını duvarlara vuran badisini de teröristsiz bir yerlere sürmüşlerdi.

Ne olmuş Oklava’ya?” diye sordum, bu kez meraklı görünmemeye çalışarak.

Ne olucak, eline çürüğü verip salmışlar hastaneden. Yani eve dönüş, nihai kurtuluş...

Onüç’ün nereye varmaya çalıştığını anlamaya başlamıştım elbet, ama malum düşünceyi uzaklaştırmak istiyordum kafamdan. Ve ama bir tür umut hissiyle karışıp yapıştı da bir yerlerime.

O ise yekten daldı konuya.:

Oklava meselesi daha tazeyken iş bi öpüşmeye bakar oğlum...

Kulaklarıma inanamıyordum, aslında Onüç'e şöyle bir an, alıcı gözle bakmaktan kendimi alamadım. Hemen sonra başımı sallayarak fırladım sandalyeden. Fakat vazgeçecek gibi değildi, kolumdan yakalayıp sağa sola bakınarak oturttu beni yerime:

Lan oğlum, kim hatırlayacak üç gün sonra? Yahu mezarda erkek mi olmak istersin, bi süreliğine ibne mi? Vakti gelince numara yaptık deriz, biter gider. Hem sonra biz kendimizi bilmiyo muyuz lan? İki öpüşmeyle götü kaybedecek halimiz mi var? Hani senin varsa bilmiyorum yani... (Uyurkulak, 2017: 46)

Murat Uyurkulak'ın komik öğelerle süslediği bu paragraf ülkemizde herkesin bildiği ama konuşmaktan kaçındığı bir durumu göstermektedir. Her Türk asker doğar şiarıyla yetişen bir nesil olduğu gibi bunun tam tersi istikamette giden gençler ve insanlar da vardır. Askerliği gereksiz bulan, ölüm korkusu yaşayan, savaş nedenlerini ikna edici bulmayan pek çok erkek bulunmaktadır. Bu durum askerlikten kaçma yolları arayan insanları ortaya çıkarmaktadır. Psikoseksüel kişilik bozukluğu raporu namıdiğer pembe tezkere de bunlardan biridir.

Yazar, bu paragrafta askerlik disiplin kanununun “gayrî tabî mukarenette bulunmak” adlı disiplin suçuna bir gönderme yapmaktadır. Doğal olmayan yolla ilişkiye girmek anlamına gelen “gayrî tabî mukarenette bulunmak” askerlik disiplinine göre suçtur ve bu suçun işlenmesi karşılığında askerlikten çıkarma eğer rütbeli ise rütbenin geri alınması cezası verilmektedir. (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr>, 2023)

Har romanında Onüç'ün Numune'ye yaptığı öpüşme teklifi bu cezadan faydalanıp askerlikten kurtulmayı amaçlamaktadır. Yazar bu kısmı yazarken ironik bir dil kullanmıştır. Okuyanda dramatik bir etkiden ziyade komik etki bırakan bu paragrafta seçilen kelimeler de bu durumu doğrulamaktadır. “*Eline çürüğü verip salmışlar hastaneden*” derken askeri mevzuattaki dili kullanmak yerine halk arasındaki karşılığı kullanmıştır. “Askerliğe elverişli değildir” yerine “çürük”

kelimesini kullanması bilinçli bir tercihtir. *Kulaklarıma inanamıyordum, aslında çok inanıyordum ve Onüç'e şöyle alıcı gözle bakmaktan kendimi alamadım* diyerek normalde eşcinsel olmayan birine bu cümleleri söyleterek kahraman ile özdeşleşmeyi, empati kurmayı zorlaştırmaktadır. Ve son olarak *yahu mezarda erkek mi olmak istersin yoksa bir süreliğine ibne mi?* sorusunda kullanılan “ibne” ifadesi argo bir kelimedir. Homoseksüel ya da eşcinsel demek yerine “ibne” kelimesinin kullanılması halkın bu durumu nasıl gördüğünün göstergesidir. Yazar halkın pembe teskereye ve eşcinselliğe bakış açısına aşınadır. Bu durumu ironik bir dil kullanarak romanının kurgusuna katmıştır.

Eşcinsellik bir hastalık mıdır, doğal olmayan yollardan birleşme derken ne kastedilmektedir, birleşme kime göre neye göre doğal, neye göre değil, psikoseksüel davranış bozukluğu raporu kişinin eşcinselliğini ne kadar tespit edilebilir, eşcinsellik psikolojik bir bozukluk mudur gibi pek çok soru cevabını beklemektedir. Gay, homoseksüel ya da eşcinsel kelimeleri yerine ibne, top, oğlan, teker, lubunya, nonoş, yumoş, yumuşak, ılık, götveren... gibi argo kelimeler kullanılması aşağılamanın var olduğunu göstermektedir. Çünkü kullanılan bu kelimelerin hiçbirisi toplum içinde muhatabına övgü olarak kullanılmamaktadır. Murat Uyurkulak, *Har* adlı romanlarında askerde “gayî tabî mukarenette bulunmak” disiplin suçuna atıf yaparak psikoseksüel kişilik bozukluğu raporunu ve bu raporun veriliş sürecini ironik bir dil kullanarak eleştirmiştir. Kullandığı ibne kelimesi ve iki arkadaşın alaycı konuşması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

2.1.11.TERÖRİST XIRBOLAR

“Ailemizin en küçük ferdini babama göre teröristler öldürdü. Anneme bakılırsa onu öldüren, sokağın köşesinde kivi, muz, çilek satan Xırbo’ydu.”

“Hırbo” kelimesinin TDK’deki ilk anlamı “*iri yarı (kimse)*” ikinci anlamı ise “*sersem, salak, kaba saba*” (<https://sozluk.gov.tr>, 2023) kimsedir. Kubbealtı

Lugâtı'na bakıldığında ilk maddede “*Yontulmamış, kaba saba, hiç incelmemiş adam*” olarak tanımlanırken ikinci maddede “*Karagöz ve orta oyununda Orta Anadolu ağzını taklit eden tip*” olarak görülmektedir. Argoda ise Kürt’ü temsilen kullanılan sıfattır. (<http://www.lugatim.com>, 2023)

X ile yazılan Xırbo kelimesi Nişanyan sözlüğe göre Kürtçe (Kurmanci) “*kaba, terbiyesiz kişi anlamına gelmektedir*” (<https://www.nisanyansozluk.com>, 2023) Kelimenin romanda H ile değil de X ile yazılması Kürtlerin gırtlak yapısına ve seslenişine bir göndermedir. Günümüzde Kürtlerde çoğunlukla iki alfabe sistemi kullanılmaktadır. Sorani ve Bedirhan alfabesi. Celadet Ali Bedirhan’ın Latin harflerinden uyarladığı alfabe günümüze kadar gelmektedir. (<https://tr.wikipedia.org>, 2023) X harfi Kürtçede hırıltılı h harfini karşılamaktadır. Türkler de Latin alfabesini kullanmaktadır ama x,w,q gibi harfler bulunmamaktadır. Kürtler bazı kelimeleri normal h ile değil hırıltılı h ile seslendirmektedirler. Normal h sesinden biraz daha sert çıkmaktadır. Hırbo kelimesi bunlardan yalnızca biridir. Murat Uyrkulak bu durumu bildiğinden X harfini kullanarak Xırbo kelimesinin Kürtleri işaret ettiği iddiasını güçlendirmektedir.

Ailemizin en küçük ferdini babama göre teröristler öldürdü. Anneme bakılırsa onu öldüren, sokağın köşesinde kivi, muz, çilek satan Xırbo'ydu. Bense kafadengi arkadaşlarla yaş muhabbetlerde iyice zurna olduğumda, kardeşimin bok yoluna gittiğini söyleyecek kadar düşmüş vaziyetteydim. O vakitler, sonradan bir miktarını zımbalayacak olduğum Xırbo soyuyla tanışıklığım iki sap muz, bir şiş kebaptan ibaretti ve sikimde bile değillerdi. (Uyrkulak, 2017: 17)

“Xırbo” kelimesini ülkenin canına kastetmiş hainlerin parolası saydı. (Uyrkulak, 2017: 18)

Murat Uyrkulak’ın *Har* adlı romanında Xırbolar, ülkede terörist olarak görülen, aşağılanan Kürtleri temsil etmektedir. Ülkemizde son yıllarda bölücü terör örgütü ve askerler arasında kalan Kürtlerin şehre göç ettikleri bir gerçektir. Köy baskınlarına, tarafsız olmanın imkânsız bir hal almasına dayanamayan pek çok Kürt, çareyi doğduğu toprakları terk etmekte bulmuştur. Böylece büyümekte olan şehirlerimizin ucuz iş gücü temini de gerçekleşmiştir! Şehirde sigortasız, güvensiz ve

zorlu iş gücü artık onlara kalmıştır. Murat Uyurkulak'ın köşede kivi, muz satan diye bahsettiği seyyar satıcı Kürt'tür. Romanın başkahramanı Onuç'un kardeşinin ölümünden sorumlu tutulan da Kürtlerdir. Annesi toptancı bir yaklaşımla terör ile Kürtleri bir tutmuştur. Murat Uyurkulak toplumdaki mezhepsel, etnik ve siyasi bölünmeyi iyi bilen bir yazardır. İmparatorluk bakiyesi olan bir ülkede yaşayan çeşitli halklar zaman zaman birbirleri hakkında incitici sözler sarfetmektedir. Yine aynı roman geçen başka bir cümle Kürt (Xırbo) ve teröristin özdeşleştirildiğini göstermektedir.

Bizim için mesele gayet basitti: Xırbolar'ın alayı başa belaydı ve en makbul terörist ölü teröristti. (Uyurkulak, 2017: 43) Cümle son yıllarda resmi ağızlardan işitilmeyen ama halk arasında söylenmekten çekinilmeyen bir ifadeyi anımsatmaktadır. O da “Kürdün en iyisi ölüsüdür” cümlesidir. Son derece yakışksız ve ayrıştırıcı olan bu söz aynı toplumda yaşayan iki halkı birbirine düşman etmekten başka bir amaca hizmet etmemektedir. Ne yazık ki ülkemizde birlik beraberlik çağrıları kadar ayrıştırıcı sözler ve davranışlar da görülmektedir. Her Kürt bölücü terör örgütü yandaşı değildir ama her bölücü terör örgütü mensubu Kürttür diyenlerin sayısı hiç de az değildir. Bu düşünce biçimi ile başlayan süreç tüm Kürtlerin bölücü terör örgütü destekçisi olduğu ön kabulüne kadar gider ki bu durum yanlıştır.

Murat Uyurkulak ülkemizdeki bölücü terör örgütleri - asker - halk sorununu hayali bir ülkede hayali kahramanlar üzerinden parodileştirerek aktarmıştır. Hırbo kelimesini X ile yazarak Kürt alfabesine ve Kürtlere göndermede bulunmuştur. Alaycı bir üslupla yazılan romanda halklar kendi isimleriyle değil yazarın uydurduğu isimlerle yer almıştır. Topikler, Cacikler, Netamlar, Çingolar, Sahibiyeliler, Misafiyeliler gibi. Bu şekilde gelecek tepkilerin ya da davaların da önü kesilmektedir. Eğer doğrudan bir halk ismi zikredilseydi esere yönelik dava açma riski ortaya çıkardı. Murat Uyurkulak hayali isimler ve yer adları ile bu durumun önünü kesmiştir. Yine de Xırbo kelimesi işaret ettiği yeri en çok belli eden kelimedir. Karagöz ve orta oyununda kaba saba Anadolu insanı imleyen Hırbo günümüz toplumunda Kürtleri işaret etmektedir, dikkatli bir okurun kolay bir şekilde fark edebileceği bir tanımlama olmuştur.

2.1.12. ANAYASA

“Bizim gayemiz, devletimizin ülkesi ve milletiyle çatlamaz mermerliğini muhafaza etmektir.”

Murat Uyurkulak’ın *Har* romanında ironik bir dil kullanarak eleştirisini yaptığı bir başka husus Türkiye Cumhuriyet anayasasıdır. Anayasanın maddeleri ülke içerisinde her zaman tartışılan bir unsur olmuştur. Merkezîyetçi yapısı, laiklik ilkesi ve bu ilkenin kullanılış biçimi, tek dil üzerine inşa edilmesi... Üzerinde tartışılan birkaç konudur. Yazar Türkiye Cumhuriyeti’nin anayasasının üçüncü maddesinin üslubunu taklit etmiştir. Bu üslup taklidi pastiş adlı edebiyat tekniği kullanılarak yapılmıştır.

Ahd-i Mazi, Bab 14 Tetik:

Xırbolar ’ın tek gayesi kendilerine ait saydıkları dört parça işe yaramaz toprağı birleştirip hür olmaktı. Bizim tarafta yaşayan ve aslında Xırbo olup olmadıkları bile pek şaibeli olan cahilleri de bu hayale kaptırıp kandırmışlardı. Yani ülkemiz bölünme tehlikesi ile karşı karşıyaydı. Şimdi biz, sınırlarımızın ötesinde savaşıyorsak, bu, başkasının bir karış toprağında gözüümüz olduğundan değildi. Bizim gayemiz, devletimizin ülkesi ve milletiyle çatlamaz mermerliğini muhafaza etmektir. (Uyurkulak, 2017: 42)

Murat Uyurkulak burada anayasanın değiştirilemez maddelerinden biri olan 3. maddeye gönderme yapmaktadır. Bu maddeye göre “*Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Milli marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır.*” (<https://www.mevzuat.gov.tr>, 2023) Anayasanın ilk üç maddesi aynı zamanda değiştirilemez hükümleri de içermektedir. Anayasanın bu yapısı, sorgulanamaz hali tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Yazarın üçüncü maddenin ilk cümlesini alıp ciddi bir metin olan, sorgulanamaz niteliği bulunan, tüm Türkiye Cumhuriyeti’ni ilgilendiren kısmını ironik bir dille değiştirerek parodisini yapmıştır. “*Bölünmez bütünlüğü*” yerine “*çatlamaz mermerliği*” ifadesini kullanmak cümledeki ağırlığı

ortadan kaldırmıştır, katı olanı buharlaştırmıştır, kutsal olanı dünyevileştirmiştir ve ciddiyetini zedelemiştir.

Her milletin kutsal metinleri, destanları, sözlü gelenekleri, yazılı yazısız kuralları vardır. Var olan bu metinler zamanla kutsallıklarından dogmatik yapılarından sıyrılmaktadır. Modernizmin kaçınılmaz etkisidir bu. Katı olan her şeyin buharlaştığı, kutsal olan her şeyin dünyevileştiği bir zaman dilimi vardır artık. Dinî metinlerin dahi değiştirilip alaya alındığı bir ortamda anayasadaki bir madde de payına düşeni alacaktır. Murat Uyurkulak anayasadaki maddenin, biraz da hamasî üslupla yazılmış bir maddenin, içeriğini değiştirerek ironik bir dille eleştirisini yapmıştır denilebilir.

Alıntılanan paragrafa bakıldığında işaret ettiği başka durumlar da vardır. Parçada dört parçalı Kürdistan'ın birleşme hayali ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi topraklarında buna karşı koyduğu sonucu çıkmaktadır. Bugün Kürtlerin yaşadığı coğrafyaya bakarsak Irak'ın ve Suriye'nin kuzeyi, Türkiye'nin Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesi, İran'ın da batısında yaşadıkları görülmektedir. Bölgedeki Kürtlerin böyle bir hayalinin olduğu bir dedikodu değil gerçektir. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı Fransız İhtilalinden bu yana çok uluslu imparatorluklar için bölünme ve yıkım getirmiştir. Osmanlı Devleti de bu akımdan payına düşeni almıştır. Önce Hristiyan devletler bağımsızlığını kazanmış zamanla Türk olmayan ama Müslüman olan devletler de bu ülkeleri takip etmiştir. Elde yalnızca Anadolu kalmıştır. Şu an sorun olarak gözüken durum ülkedeki Kürtlerin durumudur. 1980'li yıllardan beri devam eden bağımsız Kürdistan hayali ve Türkiye Cumhuriyeti'nin terör örgütleri ve onların siyasi uzantıları ile olan mücadelesi devam etmektedir. Bîtaraf olanın bertaraf olduğu bir durum ortaya çıkmıştır. Asker ve terör örgütü arasında kalan halk zor durumdadır. Pek çoğu doğup büyüdüğü yeri terk edip büyük şehirlerin ucuz iş gücünü oluşturmuştur. Xırbo bu insanların temsili olmuştur. Bağımsızlıklarını kazanmak isteyen derken de bu dört ülkeye dağılmış olan Kürtleri işaret ettiği söylenebilir.

2.1.13. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Küresel iklim değışikliğı, yerkürenin uzun jeoloji tarihi boyunca yaşanan iklimin doğal değışikliğine ek olarak insan etkinliklerinin neden olduğı bir değışikliklerdir.

Küresel iklim değışikliğinin kökenine indiğimizde Sanayi Devrimi dolayısıyla insan müdahalesi göze çarpmaktadır. Küresel iklim değışikliğine sebep olan faktör sera gazı emisyonundaki artıştır. Bu artışa neden olan olaylara bakıldığında Sanayi Devrimi ve sonrasında yaşanan değışimi görmekteyiz. Fosil yakıt kullanımındaki artış, gübre kullanımı, naylon üretimi, klima, buzdolabı gibi cihazlar, otomobillerin yaydığı gazlar vs. Sanayi tesisleri sebebiyle imara açılan tarım arazileri ve yok olan ormanlar. İnsan nüfusunun artmasıyla birlikte yerleşim yeri ihtiyacının ortaya çıkması ve yine tarım arazilerinin ve ormanların yok edilmesi küresel iklim değışikliğini tetikleyen beşeri unsurların başını çekmektedir.

Günümüzde konu hakkında ulusal ve uluslararası planlar ve projeler hazırlanmakta, çeşitli önlemler alınmaktadır ama küresel iklim değışikliğı kendisini her geçen gün daha fazla hissettirmektedir. Sıcaklıkların artışı, seller, kasırgalar, okyanus su seviyesinde artış ve taşmalar, buzulların erimesi gibi olaylar bitki ve hayvanların yaşam alanlarını ve türlerinin devamlılığını tehdit eder hale gelmiştir. (<https://www.wwf.org.tr>, 2023)

Yaşanan bu büyük ölçekli ve tüm dünyayı ilgilendiren olaylar edebiyatçıların da dikkatini çekmiştir. Eserlerinde bu duruma yer veren yazarlardan biri de Murat Uyurkulak'tır. *Har* adlı romanında kıyamet senaryosunu küresel iklim değışikliğı üzerine kurmuştur.

Ahd i Müstakbel, Bab3, Telef

Bırakın sululuğı, bakın şimdi, neresi burası?

Bronz patenleeeerrrr...

Peki öyle diyelim... Peki bendin arkasında ne var?

Aysssbееееrggg...

Helal... Şimdi bi de buraya bakın... Burası neresi?

Asrılık yalnızluuukkkkk...

Biz Kocaormanlar diyelim... Şu yılanı görüyor musunuz?

Görüyooooozzzz...

Bu yılanın ne manaya geldiğini bilen var mı?

Steplerde yaşaaaar, şimdi nehirlerde yzüyooooo...

Aferin... Evet şimdi burayı hatırlayanınız var mı?

Dilendaaarr!

...

Denize atlayan insanlaaaar...

Ya balıkçılar?

Onlar çoktan atlamışsss...

Peki neden atlamışlar?

Çok sıcaaaaakkk...

Yukarıda kavrulmuşlar, peki aşağıda, boğazda ne var?

Buuuuzzzz...

Karada ateş, denizde buz... Ne demek bu?

Eyvaahhhhh...

Şimdi anladınız mı sinemanın neden kavrulduğunu?

Kıyameeettt... (Uyurkulak, 2017: 231)

Murat Uyurkulak bu satırlarda küresel iklim değişikliğinin parodisini yaptığı görülmektedir. Ortam çok sıcak bir hal almıştır. O sırada neler olduğunu öğrenmek isterler. Televizyon açılır. Yamuklara ekranda neler gördükleri sorulur. Yamuklar Aysberg ve Asırlık yalnızlık cevaplarını verirler. Aysberg buzlarla kaplı alandır. Asırlık yalnızlık derken dünyaca ünlü Kolombiyalı yazar Gabriel Garcia Marquez'in, Yüzyıllık Yalnızlık romanına gönderme yapılmıştır. Bahsedilen Kocaormanlar Amazonlar'ı işaret etmektedir. Steplerde yani bozkır ikliminde yaşayan bir yılanın nehirde yüzüyor olması iklim değişikliğinin ve bunun doğayı mahfettiğinin göstergesidir. Akabinde kaçışan, sıcaktan kurtulmaya çalışan insanlar görülmektedir. Karada ateş, denizde buz ve kıyamet. Küresel iklim değişikliğinin kıyamete sebep olabileceği parodik bir dille romanda işlenmiştir.

2.1.14. VARTO DEPREMİ

Türkiye Cumhuriyeti genç oluşumlu arazilere sahip olduğundan kısa aralıklarla depremler yaşanmaktadır. Üzerinde yaşayan halk bunu kabul etmek istemese de Türkiye bir deprem ülkesidir.

Türkiye tarihine bakıldığında doğal afetlerde en yıkıcı etkiyi depremlerin yaptığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne pek çok büyük deprem yaşanmış ve bu depremlerin sonucunda binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Büyük etki bırakan depremlerden bazıları şunlardır: 1939 Tercan (Erzincan) Depremi: 32968 kişi, 1942 Erbaa (Tokat) Depremi: 3000 kişi, 1943 Ladik (Samsun) Depremi: 4000 kişi, 1944 Gerede-Çerkeş (Bolu) Depremi: 3959 kişi, 1966 Varto (Muş) Depremi: 2396 kişi, 1975 Lice (Diyarbakır) Depremi: 2385 kişi, 1976 Muradiye (Van) Depremi: 3840 kişi, 1999 Gölcük (Kocaeli) Depremi: 17480 kişi hayatını yitirmiştir. alıntı 2023 yılında Kahramanmaraş ve Hatay merkezli olan ve on ili kapsayan büyük depremde ise can kayıplarının net sayısı henüz belli değildir. Cesedi bile bulunamayan pek çok insan vardır. (<http://www.koeri.boun.edu.tr>, 2023)

Geçmişten bugüne yaşanan depremlere bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti'nin bir deprem ülkesi olduğu net bir şekilde görülmektedir. Fakat ölü sayılarına bakıldığında ülkenin bu durumdan ders aldığını iddia etmek güçtür. Buraya aktarılmayan ve yüzlerce kişinin öldüğü irili ufaklı pek çok deprem daha olmuştur. Türk halkı tüm bu yaşananlara karşı gerekli önlemleri almamıştır. Her şiddetli deprem sonucunda yine binlerce insan ölmüş, daha fazlası sokakta kalmış ve pek çok sıkıntılar yaşamıştır. Yaşananlardan ders çıkarma, önlem alma konusunda ülkece sınıfta kaldığımız bir gerçektir.

Bu tezin hazırlanma sürecinde ülkede 6 Şubat 2023 tarihinde çok büyük deprem olmuştur. Kahramanmaraş, Hatay, Gaziantep, Adıyaman, Malatya, Kilis, Şanlıurfa, Adana, Osmaniye, Diyarbakır ve Adana illerini kapsayan bu depremde binlerce insan ölmüş, binlerce insan aç ve açıkta kalmıştır. Ülke yine önlem almamış üstelik deprem sonrasında da etkisiz kalmıştır. Depremi hemen akabinde daha insanlar enkaz altındayken sela okutulmuş, internet ağları yavaşlatılmıştır. İnsanlara zamanında yardım getirilememiş, yardım getirmeye çalışan insanlar engellenmiştir. Bir sürü yağma ve kaçak olayı yaşanmıştır. Enkaz altından çıkarılan çocuklar olmuş, bazıları kargaşa sırasında kaybolmuştur.

Varto (Muş) Depremi cumhuriyet tarihinde yaşanan büyük depremlerden biridir. 1946 yılında ilk deprem yaşandığında 839 kişi hayatını kaybetmiştir. 1966 yılında ise ikinci büyük deprem yaşanmış ve can kaybı 2396 kişiyi bulmuş 20007 bina hasar almıştır.

Murat Uyrakulak, *Har* adlı romanında yakın tarihimizde yaşanan bu acı verici olayı da konu edinerek hafızaları tazelemiştir. Depreme ve ölümlere alışmış hatta kanıksamış ülke insanına hatırlatma yapmıştır. Belki birileri yaşanan acıları izlemek yerine onları dikkatle inceleyip ders alırlar diye ummuş olabilir. Sürekli hata yapıp, ihmal edip ölmek, bedel ödemek zor geliyor olsa da birilerinin yaşananları

hatırlaması ve hatırlatması önemlidir. Sürekli uyanık, tetikte kalmak gerekmektedir. İnsanlardan, düşmanlardan gelen tehlikeler kadar doğadan da tehlikeler gelebilmektedir. Uyum sağlamalı, gerekli önlemler alınmalıdır. Bunun için önce unutmamalı sonra da aynı acıların tekrar yaşanmaması için teyakkuzda olunmalıdır.

Ahd-i Müstakbel, Bab 04, Teşrif

Roman kahramanlarından dilsiz bekçi hikâyesini bir kağıda yazarak Sonyamuk'a verir. Kağıtta bekçinin deprem mağduru olduğu ve olay sonrasında dilinin tutulduğu görülür.

Bekçinin evi Varta'da askeri karargaha yakın bir yerdedir. Bekçi o yıllarda 16 20 yaş arasında olduğunu hatırlamaktadır. Ne olduğunu anlamadan evinin toprak olduğunu, her yerin yerle bir olduğunu söylemektedir. Yaşanan depremde kardeşinin ölümünü gören bekçi bir ağlayıp bir bayılırken vakit geçmiştir. Birtakım sesler duymaya başlamıştır. Bu sesler kendilerini aramaya gelen askerlerin sesleridir. Bir asker toprağı kaldırıncı bekçi ile karşılaşır. Bekçi komutanına birini bulduğunu söyler. Komutan aramayı bitirip dönmek derdindedir. Emir yerine getirilmezse gerekirse askeri vuracağını belirtir. Bu konuşmalar sırasında bekçi tekrar uykuya dalar. Uyandığında askerin kendisini kurtardığını ve iyi olup olmadığını sorar. Enkazdan çıkarılan genç konuşmamaktadır, çünkü dili tutulmuştur. (Uyurkulak: 2017: 202-203)

Yazar romanda Varta adlı bir yerden bahsetmektedir. Sondaki bir harfi değiştirerek Varta yapan yazarın Muş'un Varto ilçesini işaret ettiği açıktır. Harflerin ve kelimelerin yeri, sırası değiştirilmesi parodinin yöntemlerinden biridir. Uyurkulak herkesin rahatlıkla çözebileceği bir şekilde depremi okuyucularına anımsatmıştır. Bu deprem üzerinden sosyal ve siyasal eleştirilerini de yapmıştır. Ülkedeki geçmişten

bugüne pek çok deprem yaşanmıştır ve hepsinin sonunda aynı manzara ile karşılaşmıştır. Alınmayan önlemler, yanlış imar planları, enkaz altında kalan insanlar, gelmeyen yardımlar, yoksulluk, perişanlık... Murat Uyurkulak vicdanlı bir asker üzerinden deprem gerçeğini özler önüne sermiştir. Yardıma gelen kuvvetin komutanı durumdan sıkılmış olacak ki askerine dön emrini vermiştir. Bulduğu çocuğu acaba kurtarabilir miyim umuduyla bekleyen asker komutanı ile ayrı düşmüştür. En sonunda emri dinlemeyerek çocuğu kurtarmıştır. Fakat yaşadığı travmanın etkisi ile çocuğun dili tutulmuştur. Depremde ailesini, sevdiklerini, evini kaybeden çocuk hayatının büyük bir bölümünü dilsiz olarak geçirmiştir.

Murat Uyurkulak'ın *Har* romanı ironik ve komik öğelerle süslü bir romandır. Yakın tarihte yaşananları parodileştirerek, değiştirip dönüştürerek aktarmaktadır. Fakat Varto depreminde ironik, alaycı bir dil kullanmamıştır. Burada Hutcheon'un parodi anlayışına yaklaşmıştır. Hutcheon'a göre parodi komik olmak zorunda değildir. Bazen yalnızca taklittir. Yazar eleştirisi yapacağı konu için alt metni yalnızca dönüştürmekle yetinmiştir. Burada eleştirisi yapılan konu deprem ve sonrasında ülkenin tavrıdır. Varto Depremi ülkenin en çok kayıp verilen depremlerinden biridir. Yazar Varto'yu Varta yaparak parodileştirmiştir. Depremdeki çaresiz halkı, yalnız bırakılmayı, acıları Varta adlı hayali bir şehir üzerinden vermiştir. Türkiye tarihine hakim bir okuyucu Varta'nın Varto olduğunu kolaylıkla fark edecektir.

2.1.16. Çingolar Namıdiğer Çingeneler

Murat Uyurkulak toplumdan dışlanan, hor görülen, yok sayılan, ötekileştirilen insanları romanlarına konu etmekten çekinmemiştir. Ve bu insanları romanlarında çarpıcı bir şekilde işlemekten kaçınmamıştır.

Türkiye 'de Çingene olarak adlandırılan topluluğun Batı'da Rom (çoğulu Roma) olarak adlandırılır. Çingeneler kendilerine Roman olarak ifade etmektedirler. Göçebe bir toplum olan Çingenelerin kökenlerine dair çeşitli kuramlar vardır. Bazıları

Çingenelerin Hint kökenli olduğunu iddia ederken bazıları Mısır kökenli olduklarını düşünmektedir. Bu sebeple Kıptî anlamına gelen “Gypsie”, “Egyptian”, “Gitano” gibi isimlerle de anılmışlardır. Bu adlandırmalar Mısır’a ait, Mısır’la ilgili anlamlarına gelmektedir. Son yıllarda yapılan araştırmalar Hint asıllı olduklarını güçlendirmektedir. (Özkan, 2000: 3)

Ülkemizde genel olarak Çingene olarak adlandırılan bu insanların yörelere göre farklı adlandırıldığı görülmektedir. Batı Anadolu çevrelerinde “Roman” , Doğu Anadolu civarında bilhassa Van ve Ardahan “Mutrib”, Orta Anadolu’da “Elekçi”, Adana ve yöresinde “Cono” ve Anadolu’nun pek çok yerinde “Esmer Vatandaş”, “Sepetçi”, “Köçer” , “Arabacı” gibi adlarla anılmışlardır. (Özkan, 2000: 4)

Murat Uyurkulak’ın *Har* adlı romanında Çingenelere ve onların sahipsizliğine dair çarpıcı bir bölüm vardır. Bu bölümde Onüç fakültedeki arkadaşları ile gece buluşmasına gitmiştir. Yedi sekiz kişiden oluşan bu grup Onüç’ün fakülteden arkadaşlarıdır ve hepsi it kopuk takımındandır. İçkilerini ve çerezleri hazırlayıp mekân belledikleri yere giderler. İçip içip sarhoş olurlar. Tam o esnada serserilerden biri yanında kız çocuğu ile gelir. Bu kız çocuğunun üstü başı kir içindedir, Cılız ve esmerdir. Onüç kızı tanımıştır. Bu kız kağıt toplayan yarım akıllı bir çingene kızıdır. Yaşı da on üç ya da on dört civarındadır, yani çocuktur. Onüç’ün fakülteden arkadaşları kıza çerez vermiştir. Kız çerezleri yerken onlar pis pis sırtıtmaya başlamışlardır. Kızı daha sonra bir odaya götürmüş ve sırayla hepsi tecavüz etmiştir. Onüç kızın akli dengesinin yerinde olmadığını söyleyecek gibi olduğunda buralarda bunun normal olduğunu ve herkesin yaptığını söyleyeceklerdir. Odaya en son Onüç girmiştir. Kızı o halde görünce tepkisiz kalıp yanına uzanmıştır. Onu izlerken uykuya dalmıştır. Sabah uyandığında arkadaşları gecenin nasıl geçtiğini sorunca onların o iğrenç diliyle muhteşem geçtiğini belirtmiştir.

Yazar paragrafta birden fazla duruma eleştiri getirmiştir. Bunlardan ilki Çingenelerin düzensiz bir topluluk olması ve buna mukabil sahipsizlikleridir. Türkiye’de çingeneler toplum tarafından aşağılanan bir grup olmuştur. Bu grup hırsızlıkla, yankesicilik, gaspla pek çok kez anılmıştır. Düzenli bir ev ve iş

hayatlarının olmaması, para kazanmak için pek çok işi yapmaları bu önyargıların pekişmesine sebep olmuştur. Her seçim döneminde adları anılsa da çoğunlukla uzaktan sevilen ve sayılan bir topluluk olarak görülmektedirler. Kağıt, karton ve geri dönüşüm tarzı işlerde de Çingeneler göze çarpmaktadır. Murat Uyrkulak romandaki Çingene kızını yarım akıllı bir kağıt toplayıcı olarak resmetmiştir. Çuvalına rengarenk naylon torbalar, yırtık pırtık kağıtlar toplayan bu kızın o anki haliyle tehdit oluşturmadığı açıktır. Onüç'ün arkadaşları bu savunmasız kıza tecavüz etmiştir. İlk olarak cinsel saldırı suçu vardır. Ayrıca bu kız on sekiz yaşından küçük ve reşit değildir. Burada ikinci bir suç vardır. Reşit olamayan bir kıza tecavüz edilmiştir. Romanda bu suçu işleyenlerden birinin, bu işin civar mahallelerde her gün yaşandığını söylemesi toplumsal çürümeyi işaret eden bir durumdur. (Uyrkulak, 2017: 22-23)

Türkiye’de Çingenelere bakışın müspet olduğunu ifade etmek zordur. Çingenelerin yaşadıkları yerler, yaptıkları işler, kılık kıyafetleri ile “medeni” toplumdan epey uzaktırlar. Böyle olmaları onların seçimi mi yoksa toplumsal dışlamanın bir neticesi mi konusu tartışılır. Fakat çocuk yaştaki bir kızın vücut bütünlüğü ve namusu evrenseldir. Reşit olmayan bir kızla tecavüz bir yana kendi isteği ile bile olsa cinsel birliktelik yaşanamaz. Bu suçtur. Kızın savunmasız ve sahipsiz oluşu istismar edilmesine zemin olamaz. İnsanlık olarak, vicdani olarak bakıldığında gerçekten tüyleri ürperten, insanı iğrendiren bir durumdur. Yazar bu sert tecavüz hikâyesiyle okurları uyarmış ve Çingoları görünür kılmıştır denilebilir.

Murat Uyrkulak’ın Çingeneleri ile ilgili toplumsal eleştirisi bu bölümle sınırlı değildir. Romanın bir diğer bölümünde dikkat çekici satırlar bulunmaktadır. Bunlardan biri de şöyledir:

“Bu arada şehrin zengin kıçları, yavaş yavaş şehrin deniz kenarlarına göç edip körfez manzarasına doğru kurulmakta, sinemanın etrafı Çingolar’la, Xırbolarla, orospularla, pezevenklerle, yani medeniyetten nasibini almamış bilumum hâşarâtla dolmakta...” (Uyurkulak, 2017: 174)

Yazar burada bir sinemadan ve etrafındaki gruplardan bahsetmektedir. Bu grupları sayarken Çingeneleri ve Kürtleri saydıktan sonra onları pezevenklerle ve orospularla beraber sayıp medeniyetten nasip almamış haşarat olarak tanımlamıştır. Uyurkulak’ın ötekileri anlatırken onları halkın gözünden tasvir etmeye çalışmaktadır. Kürtlerin ve Çingenelerin bazı gruplar tarafından medeniyetten nasip almamış insanlar olarak görüldükleri, bulundukları yeri çirkin gösterdikleri tarzda söylemler mevcuttur. Halk plaja indi vatandaş denize giremiyor tarzı bir söyleme benzeyen bu bakış açısı insanın rencide ettiği açıktır. Türkiye alt kimlik üst kimlik tartışmalarında bunun sıkıntılarını çekmiş ve çekmektedir. Bozuk görülen şey tamir edilip düzeltilmesi yerine yok sayılıp hakaret edilince bu gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Eğer Kürtler ve Çingeneler medeniyetten uzaksa medenileştirmeli, topluma uyumu sağlanmalı, bu uğurda mücadele edilmelidir. Aksi durumda toplumsal barışın altına dinamit döşenmiş olur. Kimsenin kimseyi sevip saymadığı, herkesin diğerini eleştirip, hor görüp nefret ettiği bir ülke oluşur. Yazar romanda pek çok bölümde Ermenilerin, Rumların, Çingeneleri, Kürtlerin varlığından bahsetmektedir. Geçmişe dair üzücü hatıraları, suçları, travmaları anlatarak bir hafıza tazeleme işlemi yapmıştır denilebilir. Ülkeye, ülkenin yakın tarihine ve insanlarına olan sosyal ve siyasal eleştirisini parodi tekniği kullanarak hayali bir ülkeden ve hayali milletler üzerinden vermiştir. Yakın tarihe aşina olan bir okur bu eleştirilerin muhatabını tahmin edecektir.

3. MERHUME ROMANINDA SOSYAL VE SİYASAL ELEŞTİRİ

Merhume yazarın üçüncü romanı olup “Bir Cinayet Romanı” alt başlığı ile yayınlanmıştır. Kitabın konusunu Türkiye’nin “ötekileri” oluşturmaktadır. Polisiye

ve dedektif romanları tarzında ilerleyen roman yine Türkiye’den izler taşımaktadır. Yok sayılanlar, ezilenler, arada kalmışlar... Murat Uyurkulak bir yandan yok sayılanları, inkar edilenleri görünür kılarken diğer yandan erkeklik, eşcinsellik, militarizm, şiddet, darbe gibi konuları da işleyerek romanını oluşturmuştur.

3.1. DİL DEVRİMİ

Murat Uyurkulak’ın Dil Devrimi ve dilde sadeleşme konularına *Merhume* romanında da değinmiştir:

Defterden, Birinci Defter, Şimdiki Zaman adlı bölümden:

Dil demişken, diyalog haricinde koyayım kelimesini “koyim” diye, koyacağım kelimesini “koyucam” diye, koyuyorum kelimesini “koyuyom” diye, koyarım kelimesini “koyarım” diye yazma cesareti bulamamanın sebebi olan bilumum dilbilgisi kurallarına, imlâ kılavuzlarına, tuğla gibi lugâtlara koyayım...

Dil devrimi diye diye çuvalla muhteşem ehil kelimeyi ziyan eden Allahsız kitapsızlara koyayım...

O çuvalı eşeleyip bulduğu üç beş sikik kelimeyle seyran eyleyen Allah’lı kitaplılara koyayım... (Uyurkulak, 2017: 263-264)

Alıntılanan ilk satırda Türkçenin okunuşu ve yazılışı üzerindeki fark üzerinde durulmuştur. Türkçe yazıldığı gibi okunan bir dildir ifadesi yanlıştır. Teoride ifade edilen bu durum uygulamada farklı sonuçlar doğurmaktadır. Yazılı metinler diksiyonumuzda farklı şekillerde kendini göstermektedir. Uyurkulak “koymak” kelimesi üzerinden bu durumu anlatmıştır. Söylenenin aksine Türkçe yazıldığı gibi okunan bir dil değildir, tıpkı diğer pek çok dünya dilleri gibi.

Alıntılanan ikinci satırdaki eleştiriler, dil devrimi ve dilde sadeleşme çabaları sonucunda aşırılığa giden insanlara yöneliktir. Yaşayan bir varlık olan dil dışarıdan

müdahalelere çok da açık değildir. Yüzyıllar sonucu çeşitli ülkelerle bir arada yaşayan Türklerin dilinde pek çok yabancı kelimenin olduğu malumdur. Bu kelimelere seçenek olarak yeni sözcükler bulunabilir ve halkın beğenisine sunulabilir. Kararı verecek olan halktır. O sözcükleri günlük hayatlarında, şarkılarında, romanlarında, öykülerinde kullanacak olan insanlardır. Yazarın itiraz ettiği nokta kelime budama işine girilmesidir. Ziya Gökalp'in manifesto şeklindeki şiirinde yaptığı budur. Gece varken şeb ve leyl nemize gerek demek dili kısırlaştırmaktır. Üç kelime de yerine göre kullanılabilir ve dolaşımda bulunabilir, “ziyan” etmeye gerek yoktur.

Alıntılanan son satırda ise eski kelimeler ile konuşarak kendisine olduğundan farklı bir hava vereceğine inanan insanlara dair bir eleştiriyi göstermektedir. Dilde sadeleşme ile birlikte insanlar daha sade, daha anlaşılır, halkın konuştuğu dile yakın kelimeleri seçerken bazı insanlar ısrarla ağır, ağıdalı bir dil kullanmayı tercih etmektedirler. Hitap ettikleri kesimin bu dili daha çok benimseyeceğini düşünenler kadar kendini ağırdan satanlar da mevcuttur. Bir de işin ideolojik, dinî boyutu vardır. Kendilerini muhafazakar olarak tanımlayan bazı kimseler kelime seçiminde Öz Türkçe kelimeler yerine Arapça, Farsça kelimeler ile harmanlanmış bir dil kullanmayı seçmişlerdir. Bu şekilde eskiye, geleneğe, dine bağlı oldukları imajını vermeye çalışmaktadırlar. Yazar biraz da bu insanların tutumundan iğrendiğini göstermeye çalışmıştır.

3.1.2. HAYATA DÖNÜŞ OPERASYONU

“O yakılıp öldürülerek hayata döndürüldü...”

Murat Uyrkulak *Merhume*' adlı romanında da bu operasyonu unutmamış ve sonuçlarına dair göndermede bulunmuştur. Geçmiş zamanda sevgilisiyle olan anılarını hatırlayan kahraman, sevgilisinin akıbetini şu sözlerle anlatmaktadır:

Merhume, Kasetten, 3A Kaktüs

Lisedeyken kara kuru bir kızla birbirimizi sevmiştik. Bir müddet sular seller gibi okuyup deliler gibi seviştik. Derken Zehra, ufacak boyuyla okuduklarını tatbik

etmek istedi, o vakitler henüz bir seksenerde gezinen ayılığım la benim gözüm kesmedi. O hapse düştü, ben üniversiteye düştüm. O bana bin mektup yazdı, ben ona iki bin mektup yazdım. O yakılıp öldürölerek hayata döndürölldü, ben ölöp tıka basa kitap dolu bir odaya gömölldüm. (Uyurkulak, 2017: 53)

Merhume romanından alıntılanan paragrafta dramatik etki kendisini hissettirmektedir. Kahraman eski sevgilisi ile olan anılarını anlatırken Hayata Dönüş Operasyonunun yıkıcı sonucuna göndermede bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin en kapsamlı operasyonlarından biri olan operasyonda ikisi asker otuz üç kişi hayatını kaybetmiştir. Yazar roman kahramanını bu operasyonda ölen biri olarak göstermiştir denilebilir. Kahramanın, sevgilisinin yakılıp öldürölerek hayata döndürölldüğünü söylemesi tezat içermektedir. Tıpkı operasyonun adı ve sonucu gibi.

Burada iktidar ve onun söylemine, kullandığı dile, iktidarın dile yansımasına da bakmak gerekmektedir. Derya Güllük, İktidar-Dil İlişkisi Bağlamında Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar Romanı Üzerine Bir İnceleme adlı tezindeki yorumuna bakmak faydalı olacaktır. *“Bütün iktidarlar güç ilişkilerini düzenleyerek kendilerini doğrulayacak, kudretlerini yansıtacak, kendilerine bir iktidar alanı oluşturacak ve oluşturdukları bu iktidar alanında kendilerini anlamlı kılacak yeni söylemler üretirler. Metinler de söylem üreten yapılar olarak, iktidarı elinde tutanlar için, önemli birer iktidar aracına dönüşürler. Söylem veya söylemler mevcut iktidarı elinde tutan gücün güdümündedirler ve çoğu zaman bu güç doğrultusunda sınırlandırılır ya da manipölle edilirler. Oldukça hassas bir konumu işgal eden kelimler ya da bunların dile düşen yansımaları olarak söylemler tıpkı dil gibi oldukça ideolojiktirler ve tarih boyunca da iktidar odaklarınca da güdümlü olarak kullanılmışlardır. “ (Güllük, 2017: 34) Şüphesiz operasyona adını verenler romancı, şair, hikâyeci ya da reklam metni yazarı vs değildi. Fakat kelimeleri kullanma şekilleri ve zihin dünyaları onlar hakkında bazı ipuçları vermektedir. Hayata Dönüş Operasyonu isim seçimi ironik olmanın yanında iddialı bir anlamı da taşımaktadır. Devlet ve hükümet karşıtı pek çok örgüt kötüdür ve bu örgütlerin nüfuz alanlarında olanlar henüz hayatlarını ve iradelerini kaybetmeden “hayata döndürölmlmelidir”. Sonuç olarak pek çok insan hayatını kaybetmiş, yananlar ve yaralananlar olmuştur. Yapılan müdahale devletin itibarını zedelemiş, beklenen fayda gerçekleşmemiştir.*

İncelemeye konu olan durum operasyonun sonuçlarından çok isimlendirmenin ironik yönüdür. Devlet iktidarını burada da kullanmıştır. Karşısında olana, düşman gördüğüne sadece silahla, şiddetle değil kelimelerle de savaş açmıştır denilebilir. Devlet düşman olarak gördüğünü yalnızca silahla, şiddetle değil kelimelerle de ezmiştir. Nitekim bölücü örgütlerin elinde olan, onların güdümünde olan insanlar devlet nezdinde ölümlerdir. Operasyonun ismi bu duyguyu da çağrıştırmaktadır.

3.1.3. PSİKOSEKSÜEL KİŞİLİK BOZUKLUĞU NAMIDIĞER “PEMBE TESKERE”

Pembe tezkere ve bu tezkereyi edinme yollarından biri olan gayri tabii mukarenette bulunmak disiplin suçu *Merhume* romanında da karşımıza çıkmaktadır ve anlatılan hikâye *Har* romanı ile paralellik göstermektedir:

Biz üçümüz doğuda aynı birlikteydik, yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi, badiliğin kitabını yazdık... Bi gün Şevket'i Oklava lakaplı bi ibneyle bastılar banyoda, bi araba dayak, bi yığın muayene tetkik falan, en sonunda çürüğe ayırdılar... Biz cehennemde kaldık, bu Şevket ibnesi yırttı anlıycan... (Uyurkulak, 2017: 66)

Yazar burada askerlik kanununun “gayri tabii mukarenette bulunmak” disiplin suçuna gönderme yapmaktadır. Askerde erkek erkeğe cinsel yaklaşma yasaktır ve buna teşebbüs edenler cezalandırılır. Şevket ve Oklava adlı kişilerin eşcinsel birlikteliği parodileştirmiştir. Bu iki kişinin yakalanmasının onların hayrına olduğu söylenmektedir. Günlük hayatta ve hayatın geri kalanında “ibne” olarak anılmak dahi askerlikten yeğdir gibi bir anlayış söz konusudur. Alaycı bir dille yazılan paragraf askerlik, eşcinsellik, vicdani ret, gönüllü askerlik gibi kavramları sorgulamaktadır. Bunu doğrudan yapmak yerine parodi tekniği kullanılmıştır.

4. BAZUKA HİKÂYE KİTABINDA SOSYAL VE SİYASAL ELEŞTİRİ

Murat Uyurkulak'ın hikâyelerini topladığı kitaptır. Başlangıçta “Outlet” adıyla yayımlamayı düşündüğü kitabı *Bazuka* adıyla piyasaya sürmüştür. Aşk, Yalnızlık ve Şiddete Dair Hikâyeler alt başlığı ile çıkmıştır. Yazarın buradaki konuları da tanındıktır. Okur ve yazarın konumu ve durumu, cinsel tercihler ve kimlik bunalımları, yakın tarihin travmatik olayları ve bu olayların bireyde yarattığı etkiler, bastırılmış duygular... hikâyelerin konusunu oluşturmuştur.

4.1. ETRAK I BÎİDRAK (AKILSIZ TÜRKLER)

“Eyvah ki eyvah, şehir-i İstanbul’u Frenkler değil Türkler zapt eylemişti.”

Türkiye, Osmanlı Devleti’nin bakiyesi olarak Türkçülük fikri üzerine inşa edilmiş bir devlettir. Osmanlı Devleti, çok uluslu bir devlettir. Bünyesinde pek çok ırkı barındırmaktadır. Ermeniler, Rumlar, Kürtler, Araplar, Sırlar, Boşnaklar, Arnavutlar, Çerkezler, Lazlar bu ırklardan ilk akla gelenleridir. Fransız İhtilali’nin yaydığı milliyetçilik akımı ve her ulusun kendi kaderini tayin hakkı zaten gerilemekte olan Osmanlı Devleti’ni yıkım sürecine sokmuştur. Devleti yönetenler o dönem çeşitli fikir akımlarıyla çöküşü önlemeye, devleti oluşturan halkları bir arada tutmaya çalışmıştır. Bu fikirler sırasıyla Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık’tır. Batıcılık ve medeniyetçilik fikriyle birtakım teknolojik hamleler yapılmış, eğitim kurumları, tercüme odaları açılmıştır fakat çare olmamıştır. Osmanlıcılık fikri ile farklı dini ve etnik unsurlardan oluşan insanlar bir arada tutulmak istenmiştir. 2. Mahmud’a ait olan “Ben tebaamın Müslümanını camide, Hristiyanını kilisede, Musevi’sini havrada fark ederim. Aralarında başka türlü fark yoktur.” derken devletin o dönem yürüttüğü fikrin propaganda cümlelerinden birini zikretmiştir. Fakat ayrılıkçı isyanlar sonrasında Hristiyan milletler yavaş yavaş bağımsızlığını kazanmıştır. Osmanlı Devleti Müslüman olan ama ayrı milletlerden olan insanları da yönetmekteydi. Araplar, Boşnaklar, Arnavutlar, Berberiler gibi. Gayrimüslimleri yavaş yavaş kaybeden Osmanlı İslamcılık ile devleti dağılmaktan kurtarmaya çalıştıysa da önce Arnavutlar ve Boşnakların Birinci Dünya savaşı sonrası da Arapların bağımsızlıklarını kazanması ile İslamcılık fikrini rafa kaldırmıştır. Yıkılmakta olan devletin sığındığı son fikir akımı Türkçülük olmuştur. Asırlarca vergi ve asker

toplamak dışında devletin aklına gelmeyen Türkler bir anda ülkenin asli unsuru haline gelmiştir. Neticede Anadolu dışında elde toprak kalmamıştır ve ülke kurtulacaksa ya da yeniden inşa edilecekse Türklerle yapılacaktır. Yıllarca bîdraki etrak (Akılsız Türkler) olanlar bir anda kıymete binmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı bakiyesinden sıyrılıp Türk-İslam sentezi üzerine yükselmiştir.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti sorunları geride bırakamamıştır. Anadolu’da yalnızca Türkler değil Ermeniler, Rumlar, Kürtler, gibi halkların yanında sonradan getirilen ve 500 yıllık geçmişi olan Yahudiler ve Rus sürgününden kurtarılan Çerkesler de vardı. Tehcir ile Ermenileri, mübadele ile Rumları Varlık vergisi ile de Yahudileri göçe zorlayan Türkiye Cumhuriyeti Kürtlerle birlikte Anadolu’nun sahibi haline gelmiştir.

Devletin kurucu unsurunun Türkler olması, devletin adının Türk ırkına dayanması, anadilin Türkçe olması bugün de tartışılan konulardır. Bir zamanların “Akılsız Türkleri!” bugünün muktedirleri haline gelmiştir.

Osmanlı zamanında ırk temelli bir yaklaşım olmadığı için milliyetçilik düşüncesi gelişmemiştir. Padişahlar eşlerini, sadrazamlarını, askerlerini devşirmelerden oluşturmakta bir sakınca görmemişlerdir. Türkler, yeni kurulan cumhuriyetle birlikte bu anlayışı yerle bir etmiştir. Artık pek çok şey Türk’e göre ve Türk için anlayışı hâkimdir. Ülkedeki diğer etnik grupların Türk’ten sayılması ya da yok sayılması gibi arızalı durumlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların neticesinde, bugün hâlâ Türkler ve Kürtler arasında eşit yurttaşlık ve anadil problemi vardır.

Murat Uyrukulak ülkenin yakın tarihine ve insanların algılarına hâkim bir yazardır. *Har* romanında alaycı dille inşa ettiği paragraflar dikkatli okunduğunda Türkiye’nin yakın tarihinde çözüme ulaşmamış konular görülmektedir.

Osmanlı Devleti’nde ve şu anki devletimiz olan Türkiye Cumhuriyeti’nde halklar birbirleri hakkında bazen alaycı ve aşağılayıcı, bazen tanımlayıcı bazen de övücü sözler söylemiştir. Bu gibi sözler edebi eserlerde ve tarihi kaynaklarda görülmektedir. Osmanlı Devleti’nin en meşhur müverrihlerinden olan *Gelibolulu Ali* ‘nin *Mevâidü’n Nefâ’is* ve *Kavâidü’l Mecâlis* adlı eserinde Osmanlı tebaasından ve diğer milletlerden

olan insanları nasıl sınıflandırıldığını incelemekte yarar vardır. *Alî, saraylarda hizmette bulunan Arnavut, Kürt, Rus, Bosnalı, Hırvat aslından câriye ve kulların özel karakterleri üzerinde birtakım genellemeler yaparak zurefâyı uyarır. “Arnavut’tan edeb ve vekar, Kürt’ten sadakat ummamalıdır.” Rus’iü’l asl (Rus) olan cariyenin ruspî olmaması ve sâde-ru gılmanın dihendeliği imkânsızdır. Kazaklar aşırı sarhoştur; zenciler ise şaraba ve bozaya düşkündür. Bosnalı ve Hırvatlar uzun boylu olur, sâde-dil insanlardır; aralarında edeb ve haya sahibi doğrular çoktur. Frenklerden akıllı ve tahsilli olanlar nâziktir. İyi giyinmesini ve yürümesini bilir. Gürcüler, kötü bir zümredir, çoğu ne giyse pis olur. Gürcü’nün gözü ve kaşı Çerkes’e benzer. Macarlar, temizlik ve hizmette çeviktir, bazısının hıyaneti ve efendilerine karşı cinayeti görülmüştür. Çerkes ve Abazaların, güzellik, edeb ve yiğitlikte, göz kaşta letâfetleri vardır. Ama akıl kısılığından, velînimetleri olan efendilerine karşı gelirler. Arap ve Acem “mahbûb ve mahbûbelerinde” zarafet vardır, fakat haşîn ve münafıktırlar. “Hasılı, merdm-i Rûmî yegdür.”... Anadolu ve Karaman Rumları çirkindir. (İnalcık, 2016: 262-263)*

Bugün muhatabına söylense muhtemelen nefret suçuna girecek ifadelerin bulunduğu bu paragraf bir Osmanlı tarihçisinin milletleri özelliklerine göre sınıflandırılmasını göstermektedir. Arnavutları edepsiz, Kürtleri sadakatsiz, Rusları fahişe, Gürcüleri pis, Çerkes ve Abazaları akli eksik, Arapları ve İranlıları münafıklıkla betimlemiştir. Boşnak, Hırvat ve eğitilmiş olmak kaydıyla Frenkleri övücü sözleri vardır ama parçanın geneline bakıldığında olumsuz niteliklerin ağır bastığı görülmektedir.

Türklerin durumu da çok farklı değildir. Osmanlı Devleti ırk temelli olmadığından aslolan Osmanlı ailesidir. Türkler hanedan ailesi dışında tepe noktalarda çok fazla görülmemektedir. Osmanlı sultanlarının eşlerini, vezirlerini ve diğer pek çok devlet adamını seçmedeki eğilimine bakıldığında bu açıkça görülmektedir. Çoğunluğu devşirme olan bu insanlar Osmanlı’nın ailesinde, devlet yönetiminde, askerî kurumlarında kendilerine yer bulmuşlardır. Türkler ise daha çok asker ve vergi konularında başvurulan, zora düşüldüğünde hatırlanan insanlar olarak göze çarpmaktadır. Altı yüzyılı aşan süre boyunca uygulanan politikalara bakıldığında bunu görmek mümkündür.

Yukarıda diğerk bazı milletler için söylenen ifadelerin bir benzeri Türkler için de söylenmiştir. En bilineni etrak ı bîidrak'tır. Akılsız Türkler anlamına gelen bu kalıp söz medenileşmemiş Türkleri nitelemek amacıyla kullanılmaktadır.

Murat Uyurkulak *Bazuka* adlı hikâye kitabında *Derviş* adlı hikâyede üç asırdır uyumakta olan bir dervişin uyandıktan sonra karşılaştığı manzaraları ve bu manzaralar karşısında gösterdiği tepkiyi ironik bir dille anlatmıştır.

Derviş kulağına gelen bir sesle uyanmıştır. Kendisine “kalk ve ummana var” denmiştir. Bu emri duyan derviş yola koyulur. Arada üç yüzyıllık bir zaman olduğu için karşılaştığı olaylar ve manzaralar onu, kimi zaman şaşırtır, kimi zaman dehşete düşürür, kimi zaman üzer... Futbol oynayan çocuklar, toplu halde gösteri yapanlar, serbest giyimli kadınlar, amacı dışında yapılan mevlevi semahı, televizyon ve onun ekranında gördüğü görüntüler... Derviş tüm bu manzaralar karşısında sudan çıkmış balığa döner, kendisine verilen emri yerine getirmek için Haliç'e gitmek için yola koyulur. (Uyurkulak, 2018: 63-74)

Özeti yazılan bu hikâyede tezin konusuna etki edecek kısım dervişin Türkler hakkındaki fikirleridir. Üç asırlık uykusundan uyanan derviş sokaktan geçen bir insanı yakalar ve aralarında şu şekilde bir konuşma geçer:

“Sarayda kim var, tahtta kim oturmakta?”

Kolunu sertçe çekip yüzüme ters ters bakarak çekip gitti genç âdem. Başka birini yakalayıp aynı suali sordum.

“Atatürk vardı ama öldü,” dedi, şaşkın.

“Atatürk” kelimesini duyar duymaz daha beter bir korkuya gark oldum. Eyvah ki eyvah, şehir-i İstanbul'u Frenkler değil Türkler zapt eylemişti. Demek kuş uçmaz kervan geçmez ıssızlarda, İstanbul'un çok uzağındaki köy viranelerinde, izbelerde ve dahi inlerde yaşayan o cahil cühelâ gürûhu, ta buralara kadar gelmişti. (Uyurkulak, 2018: 64-65)

Alıntılanan paragrafa bakıldığında dervişin şaşkınlığına dikkat edilmelidir. Derviş Atatürk kelimesini duyup sarayda Türk birisinin yaşadığını görünce şaşırmaktır.

İstanbul'u Frenkerin değil de Türklerin aldığını duyunca hayıflanmaktır. İssız ve verimsiz arazilerde, izbelerde hatta mağaralarda yaşayan Türkler! nasıl olur da buralara kadar gelmiştir. Murat Uyurkulak ironik bir dille geçmişteki Türk algısının parodisini yapmıştır. Görevi sadece askere gitmek ve vergi vermek olan Türkler ülkenin kaymak tabakası olamaz, üst mertebelere gelemeyen, Türklerin kişilik özellikleri bunlara uygun değildir gibi düşünce şekilleri eski dönemlerde mevcuttur. Türklerin hakimiyeti tam olarak ele alması ve yönetici konumuna tam olarak gelebilmesi Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulduktan sonrasındır. Tehcir, mübadele ve Varlık Vergisi sonrası ülkede azınlık sayısı düşmüştür. Anadolu Türklerin çoğunlukta olduğu bir ülke haline gelmiştir. Artık sadece tarım ve hayvancılıkta, asker alımında ve vergide değil devletin her kademesinde Türkler asli unsur olarak yerini almıştır. Murat Uyurkulak bu üç asırdaki değişimi derin uykusundan uyanan bir derviş vasıtasıyla parodileştirerek okuyucularına aktarmıştır.

SONUÇ

Çalışmada ilk olarak eleştirel edebiyatta önemli teknikler olarak göze çarpan parodi, ironi, satir, pastiş gibi türlerin etimolojisi, tarihi ele alınmıştır. Okur tarafından sıkça karıştırılan ironi, hiciv (satir), pastiş hakkında ayırt edici birkaç özellik belirtilmiştir. Edebi eserlerde ne şekilde yer aldıkları, tarihteki önemli örnekleri gösterilmiştir.

Tezin gelişme kısmında önce yakın tarihin önemli olayları belirtilmiştir. Bu olayların Murat Uyrkulak'ın eserlerinde eleştirel bir şekilde işlendiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu olayların bazıları ironik, alaycı bir dille romanda yer almıştır. Bazı konular ise okurda dramatik etki bırakan bir dille yansıtılmış ve doğrudan eleştiri yoluna gidilmiştir.

Murat Uyrkulak son dönemin dikkat çeken romancılarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi pozisyonu, Türkiye'de yaşanan olayları yorumlama şekli tartışmalı bir yazardır. Protest bir kişiliğe sahiptir. Vatanım ruy i zemin milletim nev-i beşer anlayışına sahip yazar milliyetçilik, muhafazakarlık gibi anlayışlara karşı mesafelidir. Vicdani retçidir. Onun bu fikirleri Türkiye'de pek alıcısı olan fikirler değildir. Bu sebeple durduğu alan aşırı ve marjinal gözükmektedir.

Murat Uyrkulak'ın *Merhume* adlı romanında şu şekilde bir cümle geçmektedir. “*Mevzubahis unutkanlık her toplumun tutkalı, her milletin şuuru, her memleketin kurtuluş umududur.*” (Uyrkulak, 2017: 154) Müellif burada toplumsal hafızanın eksikliğine gönderme yapmaktadır. Huzurlu ve rahat hissetmek için bolca unutmak lazımdır. Eğer hatırladıklarımız bize iyi gelmiyorsa daha iyi bir yol olabilir mi? Fakat Uyrkulak bu düşüncenin karşısına geçerek sürekli hatırlatmaktadır. Yakın tarihi pek çok sıkıntı barındıran ülkemizin unutarak değil hatırlayarak, yüzleşerek, hesaplaşarak iyileşeceğine inanan biridir. Yazdığı eserlerde unutulmaya çalışılan, üzeri örtülen, halının altına süpürülen, inkâr edilen, yok sayılan şeylerin üzerine bu

kadar gitmesi bundandır. Edebiyatı kendisine bir araç edinmiş, onu basit bir şekilde kullanmayıp dilin imkânlarını zorlamış, ironinin gücünden yararlanarak dikkat çekici eserler ortaya koymuştur.

Araştırmanı son kısmını oluşturan Bazuka adlı hikâye kitabı yakın tarihin ulus devlet anlayışına uygun bir konusu olduğu için incelemeye dahil edilmiştir. Osmanlı Devleti çok uluslu bir devlettir ve halkı inançlarına göre sınıflandırmıştır. Bütün insanlar Osmanlı şemsiyesi altında yönetilmektedir. Devleti oluşturan unsurların kişisel özelliklerine dair tarihî bilgiler verilmiştir. Bunlardan biri de akılsız Türkler anlamına gelen bî idrak i etrak lafzıdır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti bu anlayışın tam tersi bir anlayışa hizmet etmektedir. Türk milleti zekidir, Türk milleti çalışkandır. Aynı zamanda Türk milleti kurucu unsurdur ve en tepede yer almalıdır. Murat Uyurkulak'ın *Derviş* hikâyesi bu duruma ironik yaklaşan bir üslupla yazıldığı için araştırmaya dahil edilmiştir. Yakın tarihe alaycı göndermelerde bulunan yazar Türk kelimesinin tarihsel serüveni de boş geçmemiştir.

Murat Uyurkulak'ın eserleri şiirsel dil, parodi ve ironinin yetkin kullanımının yanında toplumsal amnezinin önüne geçme çabası sebebiyle dikkat çekici bir yazar olarak göze çarpmaktadır.

KAYNAKÇA

AKTAR, A, (2004), **Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları**, İstanbul, İletişim Yayınları

Anadolu Ajansı, Çevrimiçi, “Hayata Dönüş Operasyonu’nda 367 Sanığa Beraat Kararı,
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/hayata-donus-operasyonunda-367-saniga-beraat-karari/508964>, “Çevrimiçi” Erişim, 08.10.2023

CEBECİ, O, (2016), **Komik Edebi Türler Parodi, Satir ve İroni**, İstanbul, İthaki Yayınları

DEVELLİOĞLU, F (2007), **Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları

ECEVİT, Y, (2018), **Türk Romanında Postmodern Açılımlar**, İstanbul, İletişim Yayınları

ELİUZ, Ü, (2016), **Oyunda Oyun Postmodern Roman**, İstanbul, Kesit Yayınları

GOLOĞLU, M, (2009), **Devrimler ve Tepkileri**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

GOLOĞLU, M, (2009), **Tek Partili Cumhuriyet**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

GÖKALP, Z, (1976), **Yeni Hayat, Doğru Yol**, Kültür Bakanlığı, Ankara

GÜLLÜK, D, (2017), İktidar-Dil İlişkisi Bağlamında Oğuz Atay'ın Tutunamayanlar Romanı Üzerine Bir İnceleme, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

HALAÇOĞLU, Y, (2015), **Sürgünden Soykırma Ermeni İddiaları**, Babıali Kültür Yayıncılığı

Hayata Dönüş Operasyonu,
https://tr.wikipedia.org/wiki/Hayata_D%C3%B6n%C3%BC%C5%9F_Operasyonu,
“Çevrimiçi” Erişim, 10/10/2023

KABACALI, A, (2019), **Cemal Paşa Hatıralar**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

KABACALI, A, (2018), **Talat Paşa'nın Anıları**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

KARATAŞ, T, (2004), **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yayınları

<http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/> ,
Büyük Depremler, “Çevrimiçi” Erişim, 01/01/2024

<http://www.lugatim.com/s/h%C4%B1rbo>, Çevrimiçi, Erişim: 10/11/2023

MENGİ, G, (20 Aralık 2000), Devlet Uyandı, **Sabah**, “Çevrimiçi”,
<https://arsiv.sabah.com.tr/2000/12/20/y02.html> , Erişim, 10/10/2023

[https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=3&MevzuatNo=20158136&MevzuatTertip=5#:~:text=\(4\)%20Y%C3%BCk%C3%BCml%C3%BCler%20hakk%C4%B1nda%20%E2%80%9CErtesi,makam%2C%20asker%20hastanesi%20sa%C4%9Fl%C4%B1k%20kuruludur](https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=3&MevzuatNo=20158136&MevzuatTertip=5#:~:text=(4)%20Y%C3%BCk%C3%BCml%C3%BCler%20hakk%C4%B1nda%20%E2%80%9CErtesi,makam%2C%20asker%20hastanesi%20sa%C4%9Fl%C4%B1k%20kuruludur), “Çevrimiçi” Erişim,
11/11/2023

<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=1&MevzuatNo=2709&MevzuatTertip=5#:~:text=Madde%20%20%E2%80%93%20T%C3%BCrkiye%20Cumhuriyeti%2C%20toplumun,ve%20sosyal%20bir%20hukuk%20Devletidir.&text=Madde%20%20%E2%80%93%20T%C3%BCrkiye%20Devleti%2C%20%C3%BClkesi%20ve%20milletiyle%20b%C3%B6l%C3%BCnmez%20bir%20b%C3%BCt%C3%BCnd%C3%BCr>, “Çevrimiçi” Erişim, 11/11/2023

MORAN, B. (2011), **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1**, İstanbul, İletişim Yayınları

<https://mucahit.gov.ct.tr/Asal/Sayfa?Q=4#:~:text=Lise%20veya%20dengi%20okullara%20devam,en%20%C3%A7ok%2032%20ya%C5%9F%C4%B1na%20kard%C4%B1r>, Zorunlu Askerlik, “Çevrimiçi” Erişim, 11/11/2023

NTV, Çevrimiçi, Saat Saat “Sonsuz Özgürlük” Operasyonu, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/111310.asp>, Erişim, 11/11/2023

NTV, Çevrimiçi, Tantan: Devletin Ayıbı Temizlendi, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/52887.asp>, Erişim, 11/11/2023

NTV, Çevrimiçi Türk’ten Tantan’a Cezaevi Yanıtı, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/53110.asp>, Erişim, 11/11/2023

<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/h%C4%B1rbo>, Hırbo, “Çevrimiçi” Erişim, 11/11/2023

ÖZKAN, A.R., 2000, **Türkiye Çingeneri**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları

ÖZKARTAL, M.Z., (23 Aralık 2011), Pembe Teskere Almak Çok Zor, **Hürriyet**, “Çevrimiçi”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/pembe-tezkere-almak-cok-zor-1479143>

ÖZKÖK, E., (22 Aralık, 2000), Pause Düğmesi, **Hürriyet**, “Çevrimiçi”
<https://www.hurriyet.com.tr/ertugrul-ozkok-pause-dugmesi-39209549> , Erişim,
10/09/2023

ÖZTÜRK, S, İlhan, A.R, (13 Temmuz 2018), **Edebiyat Haber**,
“Çevrimiçi”,
<https://www.edebiyathaber.net/mehmet-nusret-nasil-aziz-nesin-oldu-songul-ozturk-a-hmet-rifat-ilhan/> , 13/10/2023

<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/Dergi/Dergi148/31/#zoom=z> , Gayri Tabii
Mukarenette Bulunmak, “Çevrimiçi” Erişim, 11/11/2023

SABAH, (Çevrimiçi), Hayata Dönüş’e Devlet Madalyası,
<https://arsiv.sabah.com.tr/2004/03/11/gnd110.html> , Erişim, 11/11/2023

TDK, “Hırbo”, “Çevrimiçi” <https://sozluk.gov.tr/> ,Erişim, 11/11/2023

TDK, “Parodi”, “Çevrimiçi”, <https://sozluk.gov.tr/> , Erişim, 11/11/2023

TALU, U, (21 Aralık 2021), İkinizin Resmini Çıkarırlar Yan Yana!, **Gazete Duvar** “Çevrimiçi”,
<https://www.gazeteduvar.com.tr/ikinizin-resmini-cikarirlar-yan-yana-makale-1546154> , Erişim, 07/10/2023

<https://www.turkudostlari.net/soz.asp?turku=369>, “Çevrimiçi” Erişim,
11/11/2023

ÜLSEVER, C, (21 Aralık 2000), Cezaevi Operasyonlarında Hükümeti Destekliyorum, **Hürriyet** “Çevrimiçi”,

<https://www.hurriyet.com.tr/cuneyt-ulsever-cezaevi-operasyonlarinda-hukumeti-destekliyorum-39209220> , 05/06/2023

ROSE, M (2016), **Parodi, Antik Modern, Postmodern**, Ankara, Hece Yayınları

TOSUN, N, “Öyküde İronik Anlatım”,Edebiyatta Paradoksun Biçimi, İroni-1, **Hece Edebiyat Dergisi**, S.124, Nisan 2017

UYURKULAK, (2018), **Bazuka**, İstanbul, April Yayıncılık

UYURKULAK, M, (2017), **Har**, İstanbul, April Yayınları

UYURKULAK, M, (2017), **Merhume**, İstanbul, April Yayınları

https://www.wwf.org.tr/ne_yapiyoruz/iklim_degisikligi_ve_enerji/iklim_degisikligi/, “Çevrimiçi” Erişim, 10/12/2023

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hayata_D%C3%B6n%C3%BC%C5%9F_Operasyonu , “Çevrimiçi” Erişim, 11/11/2023

https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCrt_alfabeleri#:~:text=Bu%20alfabe%20Kurmanc%C3%AE%2C%20Hawar%20ya,K%C3%BCrtler%20ise%20Kiril%20alfabesini%20kullan%C4%B1rlar , “Çevrimiçi” Erişim, 10/12/2023

YILDIRIM, O, (2006), **Türk Yunan Mübadelesi’nin Öteki Yüzü: Diplomasi ve Göç**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları